

Theophili Raynavdi Societatis Iesv Theologi, Opera Omnia

Tam hactenus inedita, quàm alias excusa, longo Authoris labore aucta & emendata : Accessit Tomvs Integer Complectens Indices Septemdecim in vniuersum Opus, omnium quotquot prodierunt locupletissimos, Qvibus Absolvvtvs Divinae Av Humanae Eruditionis Thesaurus Orbi literato aperitur ; Adiectus est ...

Raynaud, Théophile

Lugduni, 1665

Sectio I. De Atributis Christi secundùm se confiderati.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-79582](#)

SECTIO PRIMA.

DE ATTRIBVTIS CHRISTI,

secundūm se considerati.

RIUS omnīd est rem considerare in ordīne ad ipsammet, quā in comparatione ad quidvis aliud. Quare quā Christo attribuuntur per ordinē ad seipsum prout talis est essentia & natura, omnibus Christi prædicatis, sive Deum, sive inferiora spectantibus, præmiti debent. Eiusmodi sunt, denominations *Magni Dei*, & *Hominis hominis*, & *Christi ac boni simpliciter dicti*. Ab his ergo auspicabimur.

CAPUT PRIMVM.

Christus, Magnus Deus.

Hec de Christo enunciavit Apostolus ad Timum 2. verbis illis, *Expectantes beatam famam & adventum glorie magni Dei & Salvatoris nostri Iesu Christi, qui dedit semper nobis*. Locus est insignis, & discussio dignus.

Magnum Deum, Paulus, non Patrem, vel spiritum sanctum, sed Christum dixit.

Repellenda in primis est absurdā interpretatione Pelagi in scholis ad Apostolum, affirmans, *Magnum Deum*, eo loco dici *Spiritum sanctum*, quia ipsius expectamus adventum. Hoc dico illi proslus ablonum; quia nihil est sine in iis quae præcesserunt, sive quae subsequuntur ex loco apud Apostolum, quod insinuat *Spiritus sanctum*. Est etiam plane falsum, quia non expectamus adventum Spiritus sancti, sed Christi Domini. Venit quidem semel Spiritus sanctus visibiliter in cœtum Apostolicum, Ecclesiam Catholicam tunc nascētem sanctificaturus; sed ea non est beata spes, & adventus gloriae; id est gloriosus adventus magni Dei, ab Apostolo & his ad quos scriberat expeditus. Nam quippe præcesserat, nec proprie fuerat adventus gloriae, qualis erit adventus Christi Domini in seculorum metâ.

Praeterquam quod Graeca locutio, eam interpretationem manifestè refellit. Duo enim illa epitheta *Magni Dei*, & *Saluatoris*, enunciabantur sub eodem articulo τὸν μεγάλον θεόν, τὸν σωτῆρα, virque quia in unicam personam cadunt alioqui ut notunt qui Graeci literis tenuissime tituli sunt; iterandus fuisse articulus; dicendum τὸν μεγάλον θεόν, τὸν σωτῆρα, si duo illa attributa diversas personas designarent.

6. Aequi portò his argumentis confuditur altera expositio; verius peruersio & obtorsio eiusdem loci, ex Hilario Diacono, & Erasmo;

ac nuperis Ariani. Hilarius enim in commentariis perperam Ambroso tributis, non obscurè significat, *Magnum Deum*, dici eo loco ab Apostolo, Patrem eternum, eius potestas & gloria, videbitur in Christo iudice. Sic ille subobscurius. Diceret vero & perspicue Erasmus, vt ubique Arianismō viam sternet; irave hunc locum Catholicis in Arianos illum vibrantibus eriperet, nouam interpolationem commentus est, & attributum *Magni Dei* ad Patrem regult; quæ vero apud Apostolum sequuntur, assignauit Filio. Quod audiē artipientes nuperi Ariani, qui in Transilvania emeruerunt, referente Bellarmino l.c. de Christo c.7. intorūt à Catholicis ex eo loco telum, de lignate se putant. Sed perperam. Non enim (vt dixi) Patris gloriolum aduentum expectamus, sed Filij, vt Chrysostomus hunc ipsum locum virginis aduersus Arianos, notauit hom.6. in ad Philipp. nec si due persona, duobus illis epithesis *Magni Dei*, & *Saluatoris*, designarentur, vno amba articulo enunciatae fuissent ab Apostolo.

Quare Græci Patres, passim hunc locum in Arianos intentant, tanquam aperè de Christo prolatus, & explicatissimum aduersus eorum in Christum blasphemiam. S. Athanasius lib. de communī essentiâ Patris & Filii, titulo, *Filiū cognominatum esse magnum Deum*, hunc locum profert; & ait illi esse geminum illum alium ex Rom.9. *Christus, qui est super omnia Deus benedictus in secula*. Theodoreus in hunc locum, [*Magnum Deum* nominauit Christum, hereticorum blasphemiam redarguens.] Chrysostomus in eandem Epistolam hom.5. confidenter ad hanc Apostoli verba exclamat, [*Vbi sunt qui Patre minotem Filium dicunt?* *Magni (inquit) Dei, & Saluatoris.*] Plenius etiam ex hoc ipso loco virget Arianos hom.6. in ad Philipp. subscribunt Chrysostomo de more reliqui Græci interpres, nominatim Oecumenius, & Theophylactus. Alij item sine ambiguitate vlla aut controversia, dictum eo loco Christum ab Apostolo *magnum Deum* intellexerunt, vt Gregorius Nyssenus lib. de perfecta Christiani hominis forma, & S. Cyrill.12. Thesaur. cap.11. ac Elias Cretensis ad orat.1. Nazianz. S. Germanus

AUDI

IS I.
risto
s ii.
tributis
Ti

Constantinop. in rerum Ecclesiasticatum Theoria, illud, *Quoniam Deus magna Dominus, exponens de Christo, ait: [Magnus est Deus, Iesvs Christvs, quemadmodum Apostolus inquit, cum ait, Magni Dei, & Seruatoris nostri Iesv Christi.]* Sic autem interpungit locum illum Psalmi, ut sensus sit, ubilem Domino, quoniam Dominus est Deus magnus: huncque Deum magnum, ait esse Christum. Videtur planè conferire Chrysolog. serm. 46, sed sistimus in loco Apostoli.

7. Ex Latinis Idacius l. contra Varimadum, proposita Ariorum obiectione, quod Christus in Scriptura non dicatur *Deus*, cùm alia veteris & noui Testamenti loca illis opponit; tuum nominatum sit, qui Christus non modo *Deus*, sed & *magnus iesus*, nuncupatur.

Rursumque inferius probans personarum augustissimae Trinitatis aequalitatem, ex eo quod omnes in scriptura sicut in illostrum titulorum decoribus honestentur, adducit inter alia argumenta, quod sicut Pater in Genesi, & apud Psalmem *Deus magnus* legitur nominatus, ita & Filius, hoc loco Apostoli quem versamus, dicitur sic *magnus Deus*. Nec aliter Breuiarium fidei aduersus Arianos, nuper euulgatum. Praeclarè S. Hieronymus in commentatore huius loci: [Nos cum pudicè & iustè, nec corpore scilicet, nec mente peccantes vixerimus in Christo; piè quoque viuenimus in hoc saeculo: quia pietas expectat beatam spem, & adventum gloriae magni Dei, & Salvatoris nostri Iesu Christi. Sicut enim impietas magni Dei reformat aduentum, ita secura de opere suo, & de fide, illum pietas præstolatur. Vbi Eunomius coluber? Magnus Deus, Iesu Christus, Salvator dicitur; Non primogenitus omnis creature; non Verbum Dei & Sapientia, sed Iesus Christus.]

Fautus Episcopus de ratione fidei, prolatu hoc Apostoli texu pro Christi diuinitate, concludit: [Immane piaculum est, ut per infidelium hominum blasphemias, minor esse dicatur, quem *magnum Deum*, ipsa veritas profiteatur.] Potentissime denique hunc Apostoli locum, aduersus Nestorium intorquer Cassianus lib. 2. de Incarnat. cap. 4. & tam perspicue in eo Christum *magnum Deum* appellatum existimat, ut sic concludat: [Nihil est quod dicas, nihil est quod afferas, nihil quod improba falsitate confingas. Potes habere in incredulitate impia, quod non credas, non habes in calumniandi occasione quod deneges.]

De mente ergo Apostoli, & quod Christum, non Patrem, aut Spiritum sanctum, appellari *magnum Deum*, nullus ambigendi supererit locus.

Num Christus, dictus magnus Deus, disuntine.

8. Video tamen tricari quempiam posse, & saluo arguento quod Patres pro Christi diuinitate ex hoc Apostoli loco petunt, aliter posse eum interpungere; adhibita scilicet distinctione post vocem *magni*: Ut sensus sit, expectari beatam spem, & adventum gloriae, eius qui & magnus, & Deus, & Salvator noster est. Qua ratione vbi apud Esaianam cap. 9. legitimus, *Vocabitur admirabilis, consiliarius, Deus fortis:*

aliqui ita legunt illud *fortis*, ut sit adjunctus *Dei*, sensuque sit parvulum nobis natum, forte Deum fortem. Alij verò melius dubios illis vocabulis, duo Christi attributa designata volunt, ita ut sensus sit, illum forte Deum, & forte fortem. Estque id perinde SS. Patribus ex eo Isaiae loco argumentibus pro Christi diuinitate. Nam siue disiungantur duæ illæ voces, siue nestantur, semper manet, Christum esse Deum. Idem ergo dici posset de praescienti loco Apostoli: eo videlicet significari, Christum & magnum, & Deum esse; non autem esse magnum Deum, prout haec tenus affirmauimus.

Et sane Christum absolue magnum dici, non posset mirum videri: cum differat Angelus apud Lucam conceptionem eius annuncians, dicit, *Hic erit magnus*: quod expendens Barbernardus, ad calcem homiliae tertie super Missa ep., Christum ibi *magnum dici* in amplecta natura, colligit ex verbo *erit*: nam secundum Deitatem, magnus; in deo maximus & infinitus ab omni aeternitate erat. In natura autem humana, Deus homo, fururus magnus nuntiabatur ab Angelo, quia ut sic nondum erat. Ex quo autem fuit, *magnus* sine restrictione & limitatione fuit; iuxta illud de eo apud Esaianam 11. *Exulta & lauda habitatio Sion, quia magnus in medio tui Sanctus Israël.* En Christum, absolute & absque arctatione villa *magnus*.

Eoque etiam S. Iulianus in Patrensis ad Genes. refert haec Sibylla carmina:

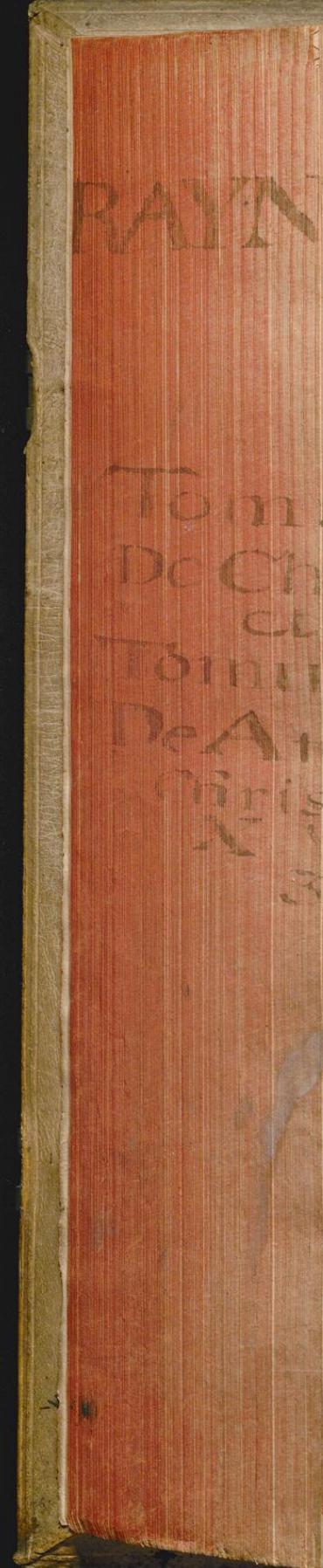
*Faciles erant in terris, homines illi,
Qui amabant MAGNUM DEVUM,
cum collaudantes,*

Antequam comedant, & bibant.

9. Et in Scripturis quidem, interdum nonnullis nomine *magni tributum* legimus: sed vel secundum nomen magnorum qui sunt in terra, vel non absque temperamento. [Dicitur et quidem (ait S. Ambrosius in Lucam) de Ioanne ab Angelo, quia erit *magnus*: sed ille quasi Homo magnus, non quasi Deus magnus. Magnus enim Dominus & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non est finis. Et vice etiam ille magnus, quia inter natos mulierum, Propheta maior Ioanne Baptista nemo est: habet tamen maiorem, quia qui minor est in cognoscendo Dei, maior est illo; magnus autem Ioannes, sed coram Domino.]

Expendo hoc verbum, ex Etherio & Beato I. contra Elipandum. [In quo homo est, nullus Angelorum similis ei est. Sed neque homo, qui de muliere natus est. Dicitur est de Ioanne, quod *magnus erit coram Domine*. Dicitur est de Christo: *Hic erit magnus*, sed non *coram Domino*, quia ipse Iesus, est magnus Dominus noster, & magna Virtus eius: & Sapientia eius non est numerus.]

Iaque Christus, non *magnus coram Domini*, sed simpliciter *magnus* dicitur, quia ipse est Dominus coram quo Ioannes dicitur est *magnus*. Nimirum *magnus* per comparationem ad patruos: habendus & ipse parvus, per comparisonem ad eum qui *absolutè magnus* dicitur, (ut praeclarè Origenes homil. 6. in Lucam in fine) & post quem nullus *magnus*: de quo insigniter idem Origenes hom. 12. in Leuit. ad illud *Sacerdos magnus ex fratribus suis*: quem locum aptans ad Christum, & neminem peccatorem,

Christus , Magnus Deus.

5

catorem, esse magnum præfatus, subdit. [Ostendit de multis Scripturis, vbi aliquis peccator, aut parui meriti, *magnus* appellatus sit? Numquam (ut opinor) inuenies. Audi vero qui sunt, qui *magni* appellantur. De Isaac dicitur quia proficiens valde, *vñquequo fatus est magna valde*. Moyses magnus dictus est, & Iohannes Baptista magnus dictus est. Nunc autem Iesus magnus dictus est, & post hunc iam nullus, appellatus est magnus. Prius enim quam adflet qui vere magnus est, ad comparationem reliquorum hominum, magni appellati sunt Sancti, quantum superius tecum mentionem. Vbi vero aduentus ipse, qui non ex comparatione cœnotum, sed sui magnitudine vere magnus erat, de quo etiam scriptum est, *Quia exultauit vi giga ad curvendam viam, ultra iam nullus magnus appellatus est*. Hic est ergo de quo scribitur, *Magnus Sacerdos ex fratribus suis*. Quibus fratribus? De quibus dixit cum resurrexerit à mortuis: *Vade ad fratres meos*, &c. Si autem vis ex antiquis literis dicere fratres Iesu, lege vigiliūm primū Psalmū, vbi ex persona Christi dicitur: *Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesie laudabo te*. Ex fratribus igit̄ sois magnus est Iesus, ex his qui prius magni fuerant appellati, & sicut Pastorum P̄stor est, & Pontificum Pontifex, & Dominum Domini, & Rēgum Rex ita & Magnos.

Hec de magnitudine Christi, non præ Viris Fūmis & Potentibus à seculo, quibus assentito *Magni* nomen impoluit; cuiusmodi multus Radetus in Prolus ad Curtij cap.6. congesit, sed tantum abest ut magni sint, vt ne quidem sint. *Ne tradas (aiebat Esther) sceptrum meum, qd qui non sunt*.

Locus igit̄ Apostoli in quo versabamur, in videatur posse accipi, vt Christus, & magnus, & Deus sit dictus, disiunctiū, id est, ita ut illud *magnus*, non sit adiunctum Dei, qui de Christo enunciatur, sed sit prædicatum solitarium, ac per se cohærens.

Perius, esse dictum magnum Deum, copulatiū, nec quatenus in Deitate subsistit.

10. Non tamen ea interpretatio probanda, quia quoniam nihil à vero alienum continet, tamen aliena est à mente Apostoli, quem omnes Patres ac Interpretes ita acceperunt, vt Christum *magnum Deum* copulatiū appellaret, ferata pp. interpunctione. Sep̄ enim notatum est, hereticos noua interpunctione, hebetare scripturas quibus eorum errores iugulantur, vel errores novos fabricate. Ita fecisse veteres quoq; hæreticos, circa Christi responsum datum S. Latroni, testatur Cassianus collat. 1. cap. 14. & valde eos aduersatur: quod alij item fecere adducti in opere de S. Latrone c. 10. num. 9. Quare ea licentia de cerebro suo interponendi, viranda est homini Catholicō, etiam vbi periculum erroris non appetat. Ac proinde faciat, Christum ab Apostolo nominatum esse *magnum Deum*, nexus in unum attributum duabus illis vocibus; id quod expedita & plena loci Apostolici lectio, aperi fert.

Ei quidem sic Apostolus, de Christo ut persiga subsistens in natura Deitatis, pronun-

cavit esse Deum magnum, nulla est difficultas. Quid enim maius Deo Verbo? aut quomodo non magnus, inō maximus & ter ad infinites maximus, & si quā excrescere vlerius potest oratio, qui verus est Deus, cuius magnitudinis non est finis? *Magnum nimis*, vocat interdum David, professus se ei magnitudini vel concipiendā, imparem esse: quod egregie ponderauit D. Augustinus in Psal. 95. Eoque sensu in Arianos sāpē clamant Patres, quod Filium, Deum modicum, & Patre minorem fingentes, illum Deitate exauitorarent. Audi Autorem per antiquum, Breuiarij fideli aduersus Arianos, nuper editi. [Dicit beatus Apostolus, *Expectantes beatam spem & adveniūm gloriae Dei*. Nescio qua fronte minor esse dicatur, quem magnum Deum Apostolus profiteretur. Eadem prop̄ verba (fortassis ex eo Breuiario de prompta) & eidem loco Apostoli innixa, usurpat Auguſtinus serm. 6. de temp. Faustus Episcop. lib. de ratione fidei, Pulchrit̄ autem S. Leo serm. 8. de Nativitate Domini, Arianos vellicans, ait, [Maiorem sibi Deum, minorēmque finixerunt, cū gradus in vera Diuinitate esse non possint; quoniam quicquid Deo minus est, Deus non est.] Elias Crer, ad 1. orat. Nazianz. stipulatur, & Prosper epigram. 5. sic canens aduersus eisdem Arianos, ac monstrans quā fatuē, *Denn patrum sibi fingerent pro eo quod non est ipse*.

Natura omnipotens una est, quae cuncta creauit,

Et propriè quod sunt, omnibus esse dedit.

Quidque Deo minus est, non est Deus, à Patre natum

Verbum, & qui amborum Spiritus est,

Deus est.

Una eadēmque triū quoniam est essentia,

que se

Nunquam vel maior, vel minor esse

potest.

Stomachatur, & meritò, in hanc impietatem S. Chrysostomus hom. 6. in ad Philipp. Adducta enim Arianaorū propositione, quod Christus, cum inferior Deus esset, non rapuit ut magno & maiori Deo, æqualis esset, subdit non sine stomacho. [Estne modicus & magnus Deus? Itane Ethnica, in Ecclesiastica dogmata inducit? Apud ipsos enim & parvus Deus est, & magnus. Si vero apud vos, haec tenus ignorauit. Nam apud Scripturas, nusquam inuenies; sed magnum quidem ubique Deum, parvum vero nusquam. Si enim parvus est, quomodo & Deus est? Si non est homo parvus & magnus, sed vna natura; & si quid non vnius illius natura fuerit, homo non est; quomodo nam erit Deus parvus & magnus? Qui non naturæ illius est, Deus non est. Ubique enim apud Scripturam, dicitur, *Magnus Dominus & laudabilis valde*. Ecce & de Filio. Nam ubique Dominum eum vocat: *Magnus inquit et tu & faciens mirabilia. Tu es Deus solus*. Et iterum: *Magnus Dominus noster, & magna virtus eius, & magnificientia eius non est terminus*. Sed Filius (inquis) parvus est. Sed tu hoc dicas. Nam Scriptura contrarium, quemadmodum de Patre, ita & de Filio loquitur. Audi namque quid Paulus dicat: *Expectantes (inquit) beatam spem, & apparitionem gloriae magni Dei*. At nunquid de Patre si loqueretur, Apparitionem dixisset?

Christus ergo quā Verbum, quia Deus erat,

A 3 non

non erat Patre minor sed æqualis, & etenim Deus magnus. [Bene magnus (ait S. Bernadus hom. 3. super Missum est) qui Filius altissimi merebitur appellari. An non magnus, cuius magnitudinis non est finis? Et quis Magnus (ait) sicut Deus noster? Planè Magnus, qui tam magnus, quam altissimus, quia & ipse altissimus. Neque enim altissimi Filius, rapinam arbitrabitur esse se æqualem altissimo. Ille meritò arbitrandus est cogitasse rapinam, qui cum de nihilo in Angelicam formam factus fuissest, factori suo se comparans, vslrpauit sibi quod Filii altissimi proprium est: qui vtique in forma Dei, à Deo non factus, sed genitus est, altissimus enim Deus Pater, quamvis omnipotens sit, non potuit tamē, vel æqualem sibi condere creaturam, vel inæqualem gignere Filium. Fecit itaque Angelum magnum, sed non quoniam ipse, & idē nec altissimum. Solom autem vnguentum, quem non fecit, sed genuit, omnipotens omnipotenter, altissimus altissimus æternus coæternus, ipsum sibi per omnia comparari, nec rapinam æstimat, nec iniuriam. Rectè ergo hic erit magnus, qui Filius altissimi vocabitur.]

Non dissimiliter S. Ambros. l. 2. in Luc. multa de Verbi Dei vera diuinitate præfatus, subdit, [Nihil emensum, nihil dimensum Trinitas habet. Non loco clauditur, non opinione comprehenditur, non aestimatione concluditur, non ætate variatur. Dedit quidem Dominus Iesus hominibus magnitudinem. In omnem enim terram exiit sonus, &c. Non in fines tamen mundi, non in fines cœli, non ultra cœlos. At verò in Domino Iesu, omnia condita sunt in cœlo, & in terra, visibilia & inuisibilia, & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant. Cœlum aspice; Iesu illuc est. Terram intuere, Iesu adest. Ascende verbo in cœlum, descende verbo in infernum: Iesu adest. Etenim si ascenderis in cœlum, Iesu illuc est; si descendenteris in infernum, adest. Hodiè cum loquor, mecum est, intra hoc punctionem, intra hoc momentum. Et si in Armenia nunc loquatur Christianus, Iesu adest. Nemo enim dicit Dominum Iesum, nisi in Spiritu sancto. Abyssos opinione si penetres, illi quoque Iesum videbis operari. Scriptum est enim: *Nō dixeris in corde tuo, quis ascendit in cœlum?* id est, Christum deducere; *aut quis descendit in abyssum?* hoc est, Christum à mortuis reducere. Vbi ergo non est qui cœlestia, terrena, inferna, complevit? Bene ergo magnus, cuius virtus mundum repleuit, qui ubique est, & erit semper.]

Et eft hæc magnitudo absoluta. Nam Christū quatenus Verbum, absolute magnum Deum, non per comparationem ad alia esse censemus, rectè statuit S. Chrysostomus hom. 5. in Epistolam ad Titum, expendens locum Apostoli in quo versamus, rationem reddens cur Christus, *magnus Deus* sit nominatus. [Non enim magnus ad aliquid dicitur: Quod si ad aliquid diceretur, p̄ se comparationem, non per naturam, magnus esset. At nunc magnus in comparabilitate dicitur.] Si igitur Apostolum ad hunc modum accipiamus, & de Christo prout Dei Verbo in natura diuina subsistente, dixisse velimus, esse magnum Deum, vacabit res difficultate, ut affirmabam.

Sed etiam prout Verbum subsistit in humanitate.

12. Veruntamen S. Hieronymus, in comment. huius Epistolæ, disertè docet, Christum ab Apóstolo dictum esse magnum Deum, non quatenus est Verbum in Deitate subsistens, sed quatenus est Verbum subsistens in humanitate. Eius verba sunt. [Magnus Deus, IESVS CHRISTVS Saluator dicitur. Non primogenitus omnis creature, non Verbum Dei & Sapiencia, sed Iesu Christus, qua vocabula a sumptu hominis sunt. Nèque verò aliud Iesum Christum, alium Verbum dicimus: vt noua hæresis calumniator, sed eundem & ante sæcula, & post sæcula; & ante mundum, & post Mariam: in dō ex Maria magnum Deum appellamus, Salvatorem nostrum Iesum Christum, qui dedit sempiternum probabis, ut pretioso sanguine suo nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum nostrum.]

Christus ergo etiam in humana natura, (quamvis non per eam reduplicative) est magnus Deus: quia persona que Deus est, hanc humanitatem terminat: itavt idemque qui homo est, si etiam Deus in hac humanitate, per personam diuinam terminata. Nec audiens est Caetanus, qui solite subtilitate, Verbum in humanitate, minorem Deum esse pronunciavit, tractans illud ac Hebr. 2. *Medio quām Angeli, minoratus est*, quod S. Hieronymus & alij quidam, legunt, *Minoratus à Deo*. Sensum ergo esse vult Caetanus, Christum paucum est à Deo minutum, secundum esse substantialiter, quoniam est Deus personaliter. Deus autem est Deus & naturaliter & personaliter. Paululum itaque imminentius est à Deo, quia est quidem Deus secundum esse personale, quod constat esse substantialie, non autem secundum naturam. Hanc Caetani metaphysicæ meritò exploitit Catharin. l. 4. annot. in Caet. initio, quia Apostolus Christum vocans à Deo minoratum, secundum eam lectionem sensus Apostolici, quam etiam non authenticanus supponimus, non cogitauit de ea aliquai precisione per rationem, que inter essentiam diuinam & personalitatem fieri potest. Et quamvis eam præcisionem non omnibus probatam quis admittat, tamen IESVS (de quo agit. Apollolus) æquè primò dicit duas naturas: ex virtute enim compingitur & substantialiter constituitur; ac proinde non potest dici Deus minor in humanitate, eo quod quatenus homo non concipiatur habens nisi substantiam diuinam absque natura. Nam Apostolus de eo loquebatur ut de Iesu per duas naturas constituto, & gemina substantia Gigante, ut cum S. Ambrosto, loquebamur. Itaque euanefecit illa Caetani subtilitas, aut si Catharinum hac in patre fæuentiore audimus, *Inaudita & infanda notitia*. Mihi tamen satis est eam subtilitatem ab Apostolo alienam pronunciare, & Christum agnoscere, etiam in humanitate Deum magnum, quatenus persona in hac humanitate subsistens, est re ipsa ac verissime Deus: neq; ita potest cogitari homo, (cum non sit pars homo) quin Deus etiam esse cogiteatur, & Deus magnus.

RAYN
Tom
De Ch
et
Tomu
De A
Chris
X

Christus, Magnus Deus.

7

ratio prima denominandi Christum, magnum Deum per contrapositionem ad Deos minorum gentium.

13. Huius denominationis causas alias, veligare ac librate placet. An igitur Christus, Deus magnus ab Apostolo dictus fuit, ad distinctionem minorum illorum Deorum, quos Gentilis coluit? Apostolum enim de Christi diuinitate agentem, cum ad Gentiles ferre feribet, allusisse quandoque ad ea que Gentiles de Diis suis fabulabantur, eaque à Christo remouende docuisse, monstrat per illustris locis ex epistola ad Philipp. cap. 2. vbi de Christo Deo dicitur, non rapinam arbitratum esse, quod est Deo aequalis. Enim quid de eos sensu scribat vir unde cuncte doctissimus Iustus Peluli. i. epist. 139. [Non rapinam arbitraus es, sed se aequali Deo] (inquit Apostolus ad Philip. scribens) hoc est, ad homines supersticiosos & Ethnicorum dogmatarum propaginatores, & custodes, ac propter otium in illis collocatum sic affectos, ut Evangelij predicationem minimè admittentes vellent. Quoniam enim cum Gentiles essent, supremum Deum suum Patri suo eas patres, quae ad gignendum destinatae sunt, precepsisse dicerant, illud videlicet metuentem, ne alii filii existenter, regnique socij & confortes, ac Diuinitatis arreptiones, & dissidia de ea, ac bella orirentur: addubitabant an Dei Filius, relictis cœli sedibus, nec ullam regni angue imperij commutationem veritus, ad nos veniens carnem suscepisset. Huic igitur corum ignorantia, vel potius amentia, diuinus Vir, iisque arcana rerum doctor medicinam afferens, his verbis vitrum: *Hos sentite in vobis, quod & in Christo Iesu, qui cum in forma Dei est, non rapinam arbitratus est esse se aequali Deo, sed exanimans semetipsum, formam serui accepit: Quod perinde est ac si diceret, Deitatem ac regnum haudquaquam per vim eripuit, verum ante sæcula innatum habuit. Nescie item ut id sibi eriperetur, submittuit: verum cum & celestium, & terrestrium, & infernorum Dominus esset, nec supra reliquit, & ad nos accessit.] En qua ratione Apostolus iuxta S. Isidorum agens de Christi Diuinitate, in Ethnicam fabulositatem digitum intenderit.*

14. Potius ergo similiter Apostolus Christum nuncipare, *magnum Deum*, vt doceret non esse à fidelibus ab Ethnicis convertitis, sententiam de Christo, vt de minutis illis numeribus quæ Ethnici in Deos transcripterant, & à Diis magnis ac maioribus secreterant. Plebeianum minutum multitudinem minutis opusculis depicunt, vocat S. Augustinus l. 7. Civit. c. 2. addens nonnulla de minutis illis operibus quæ minutariam minutis distributa numinibus affirmat, & plenius exprefset l. 6. eiusdem operis cap. 9. post Arnobium l. 4. ab initio. Et ibidem l. 8. c. 5. refert S. Augustinus, itemque Lactantius l. inst. c. 5. Tullium in Tusculanis, Deos aliquos maiorum gentium, alios minorum gentium Diis oppositos, admittentem. Quid enim Tarquinius Priseus veteri Romanorum senatu centum adiiciens Senatores, qui priscum Senatum constabant, maiorum gentium; qui ad eos adiuncti erant, minorum gentium dixisset; alludens ad id

Tullius, præcipuos illos & antiquitate confitmatos Deos, vocavit *maiorum genium*, catenam minorum appellatione reliata, εγγερταμένος id est, adscriptis nominat Lucianus. Nonenfides dictos à nouitate, & quod ab antiquo Dij non fuissent, late persequitur Arnobius l. 3. n. 32. qui tamen l. i. n. 47. omnes Deos infra summum, videute de Ethnicorum sententia dixisse Deos minores, ipsum autem summum Deum, quem & principem *Deum & omnipotentem* dictum refert, Deum maiorem ex eorumdem Ethnicorum sensu vocauerat n. 19. Vnum maximum, & potentem, omnium rectorem eximium appellat ex Ethnicis Lactantius l. 1. c. 3. inst. & pulehrè Eanomium cum Græcis conferens Nyssenus orat. i. o. (imo i. i.) in Eun. in fine. [Subiectas ei supponuit potestates, ordine quoddam, & serie inter se secundum maius vel inferius differentes, subiectas autem omnes aequaliter ei qui supereminerat.]

15. Apud Lillian Gyraldum l. 1. histor. Deorum, pag. 17. Dij illi minores πατέρων διάτημα τούτοις διέτι οὐκέται: quibus non contrapponebantur qui dicebantur *magni Dij*; hos enim doctus Poëta l. 5. ad Deos penates videtur restrinxisse, verbis illis:

Cum socijs, natōque, penatibus, & magnis Dīs.

Et adhuc angustius eas voces usurpasse videatur Varro l. 3. de lingua Lat. cum *Deos magnos* celum & terram dici pronunciauit. Tantum Ethnicorum absurditatem, in Diis magnis & parvis, maioribus & minoribus agnoscendis, nihil attinet amplificare dicendo; cum constet verissime pronunciassse Lactantium, i. inst. c. 3. [Si Dij sunt, dispares esse non possunt.] Nec paritur Diuinitas, maius quoquā aut minus, quasi licet eūs alcibi magnitudinem emetit, vt S. Hilarius in Psal. 144. egregie aduerit. Et gradus queis ad titulum magnorum vel maiorum Deorum prouhebantur, sunt planè deridendi. Summum vero absurditatis verticem attigit Psapho. Lybs erat de quo in hunc modum Max. Tyrius dicit. 19. num. i. 10. [Plorimas quas canoras esse iudicabat maximè; aues colligit: eāque canere hæc verba docuit; *Magnus Deus Psaphon*: atque ita edocet, rursus in priorem locum dimittebat. Itaque tum ipse hæc, tum alia vocem earum imitatae, hoc canebant. Ibi Lybes, qui diuinum hoc augurium esse indicabant, Psaphoni continuò rem sacram facere; atque ita comitis avium, Lybieus Deus designatus est Psaphon.]

Potius itaque Apostolus ad hanc parvitatem aliquorum Ethnicismi Deorum alludere, & Christum ea forte esse negare, cum sit Deus verus in quem non cadit nisi esse magnum. Nec fortassis abhorret ab hac interpretatione, quod Gregorius Nyssenus l. de perfecta Christiani hominis forma, Christum censem ab Apostolo dictum *Deum magnum*, eo quod sit Deus verus. [His enim vocibus veri Domini magnitudinem prædicat, magni, inquiens, Dei, & Salvatoris nostri Iesu Christi.]

Secunda eiusdem denominationis ratio, per contrapositionem ad Deos participationem ac adoptionem.

16. Quid si vero Christum *Deum magnum*

ab

ab Apostolo nominatum dicamus, quia verus Deus est, non per contrapoitionem ad falsos Deos qui nullo modo Dij sunt, sed per contrapoitionem ad Deos per participationem; qui quod diuinæ sint confortes naturæ: per participationem gratiæ quæ est diuinitas participata, Dij aliquatenus dicuntur, sed Dij minores. Est enim gratia diuinitas participata. Audi S. Maximini Centor. 1. c. 76. [Solus diuinæ gratiæ proprium hoc esse solet, ex proportione diuinitatem creaturæ elargiti. Quæ quidem gratia supernaturali lumine naturam illuitat. & per excellētiā gloriæ, supra proprios terminos illam constituit.] Idipsum inlinuauit S. Ioan. cap. c. 3, cum gratiam fratris ait, tamen vocavit *serenam* in *Deo*, quia iulicet gratia sanctæ ficiens est velut efflentia abscondit cordis hominis, quatenus est vista supernaturalis primaria, cui reliquæ formæ supernaturales debentur, tanquam potentiae & conaturales facultates in modum illam effendi assestantes, & eatenus est quasi vi *aia* diuinitas: vnde homo per gratiam sancti facientem efficitur Deus; quod nonnulli testimonii prolati firmaverunt. L. explicant Neftorij errorem, quibus addendum quod ait S. Basilius in Psal. 115. ad illud, *Omnis homo mendax*. Cum enim sibi obiecisset, Davidem posse, quippè hominem, mendacem videtur posse, ac proinde vacillare fidem eius; responderet hominem esse nomen carnalis personæ: qui vero ex spiritu vicit, ut Davidem, Deum esse, & Filium excelsi. Similiter Thalaflius, Hecatontade 1. in fine, hominem Deo gratum, ait esse Deum quemdam. Alios in hanc rem dabit Carbo l. de inter. hom. c. 18. Ego claudio verbis S. Maximi Centor. 4. c. 19. [Participatio] corum quæ sunt scripta naturam, est participantium cum eo quod participatur assimilatio: participant similitudo cum participato, est identitas obveniens vi similitudinis participantium, cum eo quod participatur. Identitas vero participantium, quæ suscipitur ob similitudinem cum eo quod participatur, est desificatio corum qui digni sunt, ut Dij sunt.] Vtique per participationem, quod est esse aliquatenus vere Deos; longè aliter quam Dij plerūque falsi Etnicorum, de quibus idcirco dicitur, *Sciimus quia idolum nihil est*: nempe in ratione Dei ac numinis. At hi siq[ue] habent deitatem aliquatenus veram, etiam non nisi participantem, ita Dij aliquatenus vere dicuntur Dij, sed parui aut minores. Alij participatione aliqua diuini alicuius attributi aut potestatis, Dij, etiam in scriptis dicuntur. Vnde est illud de iudicibus, *Applica illud ad Deos*: & illud, *Dij non debras*. Nimirum vt est apud Tertullianum l. 3. contra Marc. c. 15. Dei nomen quasi naturale Diuinitatis, potest in omnes communicari quibus Diuinitas vindicatur, aliqua scilicet participatione munericum, & filicidio potestatis. Sed nullus horum est magnus Deus, idque soli Christo præcipuum est inter homines omnes, quantumvis sanctos, aut participatione Deos. David sanè ita contemplatur Psalm. 85. *Non est similis tu in Dij Domine, non est secundum opera tua: omnes gentes quascunque fecisti venient, & adorabunt coram te Domine, quoniam magnus es tu, & faciens mirabilia; Tu es Deus solus magnus*. Ita enim legit S. Augustinus. Pulchritè S. Gregorius l. 1.

in Iob. c. 19. (alias 6.) Christo, in proposito sensu, accommodat illud, *Erat vir ille magnus inter omnes Orientales*. Nam Orientales expouit Sanctos, qui adoptione & participatione Dij sunt, inter quos Christus, est vere *magnus*, cum natura non adoptione sit Deus.

Ratio tertia eiusdem denominationis, ex nexus utrinque rationis, hactenus seorsim assignata.

17. Ad utramque hactenus proposita causam denominationis *magni Dei*, pertinere potest causa alia quam subiicio: Nämpe quodcum multi sint qui dicuntur Dij, vt est apud Apostolum 1. Cor. 8. & alij quidem dicti sunt Dij per errorem abominandum, quo in eos traditum est incommunicabile nomen; alij vero per gratiæ quæ Diuinitatis quedam creata est, participationem; neutri tamen sunt magni Dij ea notione magnitudinis, quæ propria est rerum quæ magna non sunt corporis mole. [In illis mole magna sunt, ait S. Augustinus. quæ non Trin. c. 8.] idem est manus esse quod melius.] Dissertat in hanc rem copiosè Seneca l. de *ad finem*, cum demonstrat in ira non esse animi magnitudinem. Et inter cetera illud Livianum, *Vir ingenij magni magis quam boni*, ita refellit, [Non potest illud separari; am & bonum erit, aut nec magnum: quia magnitudinem animi inconcussam intelligi, & intortus solidum, ab imo parem firmans, qualis inesse malis ingenis non solet. Terribilia enim esse, & multu[m]o, & exitiosa possunt; magnitudinem quidem, cuius firmamentum roburque bonitas est, non habebunt.] Addit & de plerisque virtutibus, luxuria, avaritia, libidine, omnia exigua, deprensa, & angusta esse: nec quicquam proferti posse magnum, nisi sit cum virtute lexum. Itaque magnitudo, in his quæ non sunt magna molibus corporum, idem est quod virtus atque perfectio. Longè enim alter se habet haec magnitudo, quam magnitudo moli, quæ quo sit auctior & protenor, vt egregie philosophatus Plotinus Enneade 6. l. 6. c. 7. certe sit imperfectior, quia magis ab unitate ei entitas ac bonitas complicatur, atque etiam magis à seipso recedit. Ab hac rubrica deficiunt plerumque, & idcirco exstant mortalia iudicia, quæ de magnitudine etiæ negotijs, aut operis cuiuspiam, pronunciant non penes perfectionem, sed ex errore communis: [Multis rebus, non ex natura sua, sed ex habilitate nostra magnitudo est.] ait Seneca initio l. 3. natur. qq. errore plene genui ei quo apud Romanos, homo punius dicitur est *Magnus Senecianus*, vel *Senecio Grandis*; quia omnia grandia visurabantur, vt videat apud Senecam fusoria 2. Calceis insto grandioribus vebatur, sic non edebat nisi maricas, vasa argentea non nisi grandia admitebat, etiam & ancillas granditate spectabiles querebat, etiam grandem & proceram vxorem. Ita dementes factitant. Peccatores tamen quicunque, quantomlibet magnus habeantur, ponunt & posillum esse, confirmat latè & pulchre Origenes hom. 12. in Levit. ad illud, *Sacerdos magnus ex fratribus suis*, ubi Christum solum affirmat fuissim magnum, quia solus sine labe, solus perfectus, & intemeratus ac nullatenus oblastr

RAYN
Tom
De Ch
et
Tomi
De A
viris

Christus, Magnus Deus.

9

oblecte virtutis fuit. Locum ex parte adduxi
trahans Christi innocentiam & impeccabil-
itatem.

18. Haberi igitur ex his potest, quoniam
Christus sit Deus verè magnus. Nam qui in
prima causa superius proposita Dij sunt habiti,
non erant magni, cum essent sceleratissimi.
Nihil enim tetricus, spurius, inquinatus Ethnici-
orum Deis. Videbis quae in eam rem copiosi-
sime tradunt Clemens in Protrept. & Atro-
bius, ac Lactantius, & Tatianus, ac Iustinius,
quoniam & aliorum in hanc rem loca latè
profecit Natur. Theol. dist. 7. n. 35. Qui vero
iusta alteram causam propositam dicuntur Dij,
aliquai participation vera Deitatis, non sunt
viqueaque magni, quia omnes peccaverunt
& egerunt gloria Dei: peccatum autem (at supra
Origines) hominem paruum facit & exiguum,
vitam eminentem præstat & magnum. Nemo
eorum plenè & simpliciter magnus, quia nemo
eorum absolute perfectus, sed tantum semi-
perfectus, iuxta illud Optati l. 2. contra Parmen.
p. 7 medium, in confutatione Donatistarum su-
perbe sanctitatem suam, & perfectionem iacta-
dum. Etiam vos ipsi, qui sancti & innocentes
videtis ab hominibus vultis, dicitis, unde est
ita sanctitas quam vobis licentius visitatis?
Et paulo post. Ipse solus est perfectio, & per-
fectus, solus Dei Filius. Christus. Cæteri omnes
semiperfetti sumus. Quia nostrum est velle,
nollemus est currere; Dei perficere.

Quanta ratio magnus Deus, id est;
beatus.

19. Quid si verè magnus Deus, in hoc Apo-
loco sibi soneret quod *Beatus?* Quia appella-
tione Apostolus 1. Tim. 1. Deum cognominat,
Quia est secundum (inquit) *Eusngelium glorie*
huius Dei; quod creditum est mihi. Non debet
sine nouum videri, quod dico, *magnus posse*
pro beato accepi. Poëta enim elegia 4. cum
multa auctore facili bona, & felicitatem vniuer-
salen orbi aduenturam describeret, sic ce-
cinit:

Tegue adeo decus hoc ari, te Consule inhibet
Pellio, incipient magni procedere menses.
Magni quippe menses, ut Alciatus optimè
tradit l. 6. Parergon. c. 8. idem sunt cum feli-
cibus, & sanctis, ac boni omnis. Sicut Ta-
citus in vita Agricola, *magnum diem vocat fe-
litem*, quo à calamitatibus liberandi essent,
dicens, [imponit] quinquaginta annis *magnum*
diem.] Quia ipsa ratione Olear. 1. dictus videru-
meru- dies Israël qua scilicet contractis per
Christum vestibus ferreis, in libertatem Filiorū
Dei afferri sumus. Hoc itaque sensu, Christus
magnus Deus ab Apostolo dictus est, id est,
beatus, contra quam Dij gentium daemonia,
quos aeternis infelicitas premit & opprimet.

Quinta, eadque maximè genuina eiusdem
denominationis ratio, à magnis
operibus Deo propriis.

20. Hoc ut non ineritissimiles sint disputata,
tamen simplicissima causa denominationis ma-
gni Dei Christo tributa, & saltem quæ pri-
ma in cognitionem incurrunt, ea est, ex qua in-
fideles ipsi non sentiunt Christum, *magnum Deum*

inclamarunt, teste Cantacuzeno. *Apologia* 3.
nempe ad mirabilia opera Deo omnipotenti
propria. Similiter enim cum contigit ut Gen-
tiles conspicarentur opus aliquod supra natu-
ram per SS. Martyres, alii uive que npiam fide-
lem virum patrari in Christi nomine; atque
adeò per Christum, inclamate solitos contat,
*Magnus Deus, Christus; magnus Deus Christia-
norum.* Ut S. Georgius, quod idem Contacuz-
enus refert, idola effari compulisset diuinatatem
Christi, móxque ad S. Georgij iussum seipsis
nemine admittente euersa & contrita fuissent,
exclamarunt Gentiles qui conseruissimi aderant,
magnus Deus Georgij, id est, magnus Deus Christus. Christus ergo *magnus Deus* videtur dictus
ob magna & ineratibilia quæ fecit, propria
Deo; & quidem ultra omnem modum diuinatu-
rum operum. Actiones enim externæ Dei, non
omnes sunt eiūdē dignitatis, & (vt sic dicam)
mysticæ quantitatis, vt Orig. scitè docet hom.
1. in Iudic. in fine, verbis illis. [Sed & illud quo-
modo praterimus, quod additum, *Qui cognone-
rit opera Domini magna, que fecit in Israël?*]
Quid enim? sive aliqua opera Domini parva,
ad quorum distinctionem hæc magna dicantur?
Ego arbitror quod omne quidem Dei opus est
magnum, sed pro capacitate eorum qui ope-
runtur, si sibi inveniuntur comparantur, vel
magna opera Domini dicuntur esse, vel parva. Ver-
bi causa, eduxit filios Israël de Ægypto in
manu forti brachio excelso; Ægypto prodigiis
coelestibus verberata, vnam fecit in mari
mariana in deserto populo dedit; de cælo locu-
tus est ad Moysen; legem conscripsit in ta-
bulis lapideis dedit; nonne hæc magna sunt
opera Dei? Sed si illud hinc compares quod ita
dilexit Deus hunc mundum, ut Filium suum
unigenitum daret pro salute mundi, inuenies
omnia illa parva esse, ad huius operis magnitudinem.] Visibiliter autem res extimando, actiones
Deo proprie numerati præsertim solent,
creatio mundi, & conservatio, & patratio ope-
rum supra naturam. Ideoque ex his operibus,
Deus plerumque in Scripturis vult se agnosci
verum Deum. Ut ex creatione Isaiae 44. *Ego*
*Dominus, extendens caelos stabiliens ter-
ram, & nullus mecum.* Et Hierem. 10. *Dix qui
caelum & terram non fecerunt, perent de terra
& de sub caelo.* Ex conservazione, Actorum 17.
verus Deus probatur, *In ipso uiuimus, mouemur
& sumus.* Denique ex mirabilium operum pa-
tratione Psal. 85, dicitur, *Faciens mirabilia, tu
es Deus solus.* Similia ubiuis prostant in Scri-
pturis. Has omnes actiones multo illudius &
excellenter exercuit supernaturaliter Christus
Dominus, quam Deus ipse eas exerquisit in
mundi visibilis productione, & conservatione,
ac vulgo dictorum miraculorum patratione.

Nova per Christum Cosmopœia.

21. Mundani supernaturalem quem intelli-
gam, accipe ex Origene hom. 5. in Leuit. ver-
bis illis, [Intellige te, & alium mundum esse
parvum, & esse intra te Solem, esse Lunam,
etiam Stellas. Hoc enim si ita non esset, nun-
quam dixisset Dominus ad Abraham, *Aspice ad
caelum, & vide Stellas, si dinubes ari possunt à
multitudine, sic eris semen tuum.* Nec mireris,
inquit, si dicitur ab Abraham, *Quia sic erit*

B. fumen

Sectio I. Caput I.

femen tuum sicut Stella caeli; de illis scilicet qui ex fide eius geniti, rationabiliter vianit, ac diuinis leges & precepta custodiant. Audi amplius aliquid, Saluatorem ad Discipulos dicentem: *Vos estis lux mundi.* Dubitasne esse intra te Solem, & Lunam, ad quem dicitur, *Quia lux sis mundi;* Vis adhuc amplius aliquid te ipso audire, ne forte parua de te & humilia cogitans, tanquam vilem negligas vitam tuam? Habet hic mundus gubernatorem suum, habet quicum regat, & habitet in ipso omnipotentem Deum, sicut ipse per Prophetam dicit: *Nonne celum & terram ego impleo,* dicit Dominus? Audi ergo, ipse omnipotens Deus quid etiam de te, hoc est, quid de hominibus dicas: *Habitaro, (inquit) in eis, & in ipsis ambulabo.* Plus aliquid adhuc audi erga personam tuam. *Et ero, (inquit) eis in parem,* & ipsi erunt mihi in filios, & si ius dicit Dominus. Habet hic mundus filium Dei, habet Spiritum sanctum, secundum quod dicit Propheta: *Verbo Domini, caeli firmantur, & spiritu oris eius omnis virtus eorum.* & iterum alibi: *Spiritus enim Domini, replete orbem terrarum.* Audi & tibi quid dicit Christus: *Eece ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem saeculi:* & de Spiritu sancto dicitur: *Effundam de spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt.* Cum ergo video habe te omnia, quae mundus habet, dubitare non debes, quod etiam animalia quae offerantur in hostiis, habeas intra te, & ex ipsis spiritualiter offere debas hostias.]

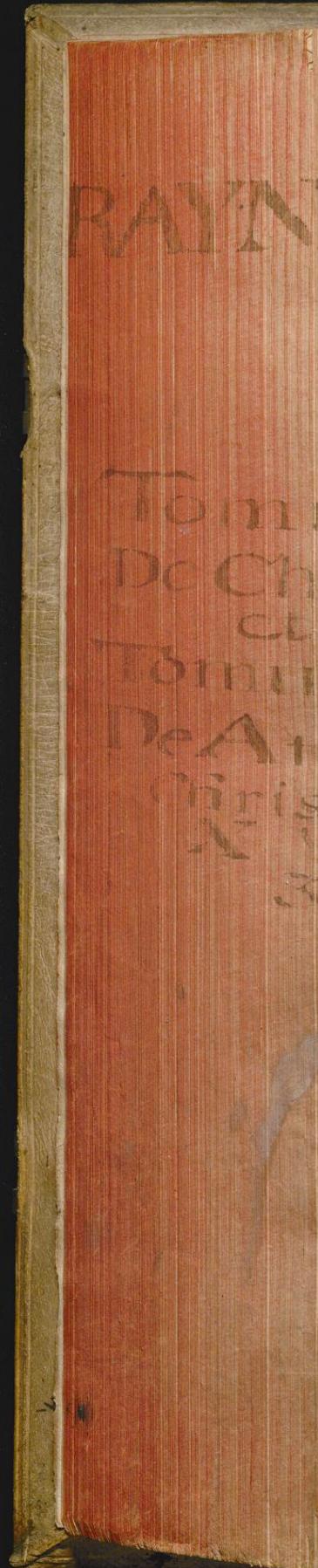
22. Hic est mundus spiritualis, homo iustus & sanctus. Quanto ergo praefat talis mundus spiritualis, corporeo & visibili, tanto mundi eiusdem spiritualis creatio & confervatio, per Christum facta, antecellit creationi mundi visibilis, eiusdemque conseruatione facta & confirmata a Deo: quod S. Basilius in Psal. 32. egegit notavit ex verbis Psalmis: *Quoniam ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt:* quorum verborum priora, existimat S. Basilius pertinere ad primam partem versiculi immediate praecedentis, qua dictum fuerat, *Timent Dominus omnis terra;* posteriora autem verba, nempe *mandauit & creata sunt,* referri vult ad posteriorem partem eiusdem immediatae praecedentis versiculi; nimirum, ab eo autem commoneantur qui inhabitant orbem: subditque S. Basilius. Quandoquidem homo ex terreno corpore, & anima corpus inhabilante compositus est, terra quidem iure dicitur, ex terra formatus: inhabitans autem orbem, anima vocabitur, diversorum & habitationem in corpore sortita. Concinne igitur, ad terram illud retulit ipse dixit, & facta sunt. Ad figuramentum quidem nostrum terreste pertinet quod dicit, & facta sunt: ad imaginem vero Dei, illud, *Et creata sunt.* Quoniam vero in sacris voluminibus, *creatio pro transmutatione in postorem solet accipi partem,* ut est illud: *Si quis in Christo nova creatura.* Item illud: *Vt duos crearet in unum novum hominem.* forsitan illud quidem, *Facta sunt,* dicitur de prima hominis productione ad essentiam; hoc vero, *Creata sunt,* de secunda per Christi gratiam regeneratione. Quantum itaque Dei mandatum a simplici differt verbo, tantum creatio a generatione distat.] Concinuit S. Chrysostomus hom. 8. in 2. ad Cor. tractans illud: *Deus qui dixit de tenebris lumen splendescere,* ipse

illuxit in cordibus vestris. Hoc sic interpretatur S. Chrysostomus. [Pruis memini eorum quae in principio creationis facta sunt, nempe sensibilis Solis, & sensibilium tenebatur, monstrans quod illud maius est opificium. Et ubi dixit, *Et tenebris lux luget;* In principio & in exordio creationis: *Tenebra enim erant, inquit, super abyssum;* Et dicit Deus, *stat lux & factum est lux.* Sed & tunc quidem dicit, *stat, & factum est.* Nunc autem non dixit, sed ipse nobis factus est lux. Non enim dixit, & nunc dixit, sed ipse illuxit: Propter hoc neque sensibiles videmus ope lucis huius fulgenzis, sed ipsum Deum per Christum.]

Est priore longe excellentior.

23. Secernit egregie creationem noui orbis per Christum factam, a prima materialis mundi creatione, & illam longe profert S. Anaf. Sinaita toto opere contemplacionum in Hex. Et idem praestitile antiquos DD. grauissimos, Papam, Clementem, Panthamon, Ammonium, annotat lib. 1. Per pulchritudinem vero initio 1. huc refert iteratam in 2. c. Genesios creationis narrationem, ut ostenderetur instauratio per Christum facta, & productio noui orbis per eum longe pretiosior. Eaque ex causa obseruat, 2. capite duplicitum esse nomen Dei, nec ultra simpliciter dictum Deum, sed Dominum Deum, ut ostenderetur complicito persona Verbi per Incarnationem. Quae communis versat, subdit. [Omni stupore & admiratione dignum est illud, quod per universem sex diutum creationem simplici & incomposito nomine nominans Scriptura divina creatorum, simplicem quoque & incompositam faciebat creaturatum narrationem. Postquam autem nomine duplicitum opificis, statim in repetitione conduplicauit etiam facta opera, in eis non pauca faciens additamenta, nos aperte docens mysterium nouum in Christo creature & Ecclesiæ. Non solum enim super priores, res secundas multiplicat, sed etiam magnum & incomparabilem in secunda creatione, nobis ostendit difficulter etiam.] Tunc addit: [Appellatus est Dominus Deus quando factus est homo, & Paradi-sus Typus Ecclesiæ. Neque ex insipientibus audiat aliquis dicere, quod ex quadam simplicitate, aut intemperie, aut ex quadam stoliditate, facta est, haec additio in nomine divino. An ignorat quod iota vnum, aut apex vnos, facit Scripturæ, & legis non peribit?]]

24. Possem minutius haec concidere, & quod Anafactus diligenter persequitur a libro praesertim 7. demonstrare sigillatum, orbe novo per Christum condito, exhiberi luculentius opera omnia orbis materialis, & mystici huius mundi fabricationem per Christum esse novum quoddam hexaëmeron, quale affiguntur ad singulos dies hebdomadæ magna totidem Christi patientis, (sime ut S. Chrysostomus corrigit hom. 2. in acta laudanti Damasceno 3. fid. c. 15. agentis, & tunc maximè operantis) totidem mysteriis Dominicæ passionis, & confitit Ruperius 1. 5. de offic. a. c. 9. Aut quale distributus per totidem cardinalia mysteria diebus septimanis, contextis S. Chrysostomus hom. 4. de Alcens. Et per bellè cadit in hanc rem, quod obseruat, factum 6. quia homo conditus est, respondere mysterium

riam missi in homines Spiritus sancti, quia regnus Christus per Spiritum sanctum quem addidit in lotum nostrum, creavit nos creatione 2, & vt S. Cyrillus Catech. 17. loquitur secunda infusione. Traxans enim quod Ioh. 20. habetur, Christum in Apostolos insufflasse, cum primo daret eis visibiliter Spiritum sanctum, tanquam symbolum remissionis peccatorum, & sanctificationis, cuius tunc potestate clarigebat Apostolis, addit S. Cyrillus, [Alterius infusio] quandoquidem illa prima obscurata est per voluntaria peccata, vt impleatur quod scriptum est, Ascendet sufflans in faciem tuam.] Locus est ex c. 2. Nahum, quem edem item modo legit S. August. 18. Civit. c. 13 & verius de infusione (vt vides) id est, de spiritu sancti collatione per Christum, qua iurato & quidem nobiliss. creamur, cum locum exponit; altiplanibus quoad expressio[n]em creationis secundae per infusione[m], SS. Basilio Ide Spiritu sancto c. 1. 6. Ambrosio serm. 10. in Psal. 18. ad illud, Manus tua Domine feru[m] me, & Athanasio q. 6. 5. ad Antioch. Ego id explico & confiso verbis S. Cyrrilli l. 12. in Ioh. c. 16. sic philosophantis de causa infusione[m] Christi in Discipulis. [Deus Pater per proprium Verbum, de limo terra, vt scribitur, hominem formauit, animam decorauit, & sui spiritus participatione munivit. Infusione[m] enim animam eius spiraculum vita. Verum quoniam in morte ex inobedientia decidit, & priscum deus homo amisit, formauit ipsum rursus Deus Pater, & in nouam reduxit vitam per filium, qui morte carnis sua, mortem destruxit, & reditum nobis ad incorruptibilitatem ligatus est. Ut ergo ipsum esse discamus, qui ab initio naturam nostram creavit, & spiritu su[u]o signauit, rursus in ipso initio renouauit, infusione spiritu[m] Discipulis largitur: n[on]quemadmodum creati ab initio sumus, sic etiam tenemur: & quenadmodum ad imaginem Creatoris factus tunc homo est, similiter etiam nunc participatione spiritus ad imaginem creatoris renouetur. Quod autem Salvatoris informationem, in animis suscipientibus spiritus imprimat, Paulus ad eos scribens, qui ad observationes legales relapsi fuerant, aperte ostendit: Filioli, (inquit) quos iterum parturio, quaque Christus in vobis formet. Formati autem in nomine Christi non potest, alterius quam participatione sancti spiritus, per Evangelicam vitam. Ut ergo in primis renata natura hominum ad incorruptibilitatem & gloriam, & imaginem Dei, spiritum suum Christus in Discipulos immittit: & ob hoc intelligentius fontem & largitatem ipsum spiritus esse.] Planè egregie hæc iterat. l. 13. Thesauri cap. 3. addens insuper inde effici, vt vir dicatur gloria Dei. Cor. 1. 1. sicut mulier dicitur gloria viri: neque quia vir mulier de viri cofla est edita, ita & vir ex Dei participatione per Christum, dantem nobis spiritum sanctum.

25. Est ergo Christus noui orbis & inhabitacionis eum Creator, iuxta illud Nyseni orat. 1. de Refut. cum exponit, quosdam Zcharias, diem Christi, neque esse diem, neque esse noctem, dixerit. [Hæc est dies illa, quam fecit Dominus, à diebus illis longè diuersa qui mundi procreationis initio sunt constituti, quos temporis cursus dimititur. Alterius hæc

est procreationis initium. In hac enim die celum nouum facit Deus, & terram nouam, vt ait Propheta. Ecquod celum? Fidei firmamentum. Ecquam terram? Cor bonum, vt inquit Dominus. Hæc enim terra bibit superne- mitem imbre[m], & spicam multiplicem parit. Solis lux, est vita munditia: aet[er]na, perspicua & præclara viuendi constitutio: stellæ, virtutes: mare, diuinarum sapientia, & cognitionis aliquid: herba & germina, bona doctrina, diuinaque documenta, quæ populus pascuæ, hoc est, Dei gressu[m] caput, atque depas- citur; arbores ferentes fructum, mandatorum obseruantur. In hac die, verus homo procreat[ur] ad imaginem, & similitudinem Dei. Cernis cuius mundi principium sit hæc dies, quam fecit Dominus? Quam neque diem esse dicit Propheta diebus aliis, neque noctem aliis no- & cibis similem? Sic ille de die quem Dominus carne amictus fecit, aperte monstrans Christum esse noui orbis creatorem.

Firmata, & illustrata Cosmopœia noua per Christum, cuiusque præcellentia, aduersus Rabbinos.

26. Immerito itaque Rabbini quidam, Christum quem colimus Christiani, negarunt fuisse Messianum illum in lege promisum, & prætextu vsi, quod Pater æternus apud Iosaiam c. 5. 1. præfatus se esse qui tetendit celos & fundauit terram, addat, Christum alloquens, Posui verba mea in ore tuo, & in umbra manus mea protexi te, ut plantes caelos & fundas terram. Hoc autem Appella prædicti, non agnoscentia Christo factum. Sed nisi mens leua fuisset, vel ex illa ipsa Patri præfatione quam retuli, agnouissent Rabbini; Messiam non fuisse plantatum celos corporeos, quos se iam tetendisse Pater præmisserat: nec fundaturum hanc terram visibilem, quam abs se iam fundatam idem Pater testatus est. Itaque destinabat Pater Christum, ad nonorum colorum myticorum plantationem, & fundationem nouæ terre & nouorum in ea inquinitorum creationem, quæ omnia per Christum abundè perfecta esse, recte ibi cum aliis quos adducit, notauit Gabriel Aluates, & particulatum exequitur S. Bruno, propè toto lib. de nouis, cui operi gemina videtur fuisse ea ratio de nouis per Christum, quam Suidas ab Alexandro Hierapolitano elabarant refert.

Specialiter autem creasse Christum cœlos nouos, docent tota anima Christi opere & beneficio residentes ac puræ, quies cœlorum nomen negati non posse, affirmat S. Bernardus serm. 27. in Cant. [Ego puto (inquit) omnem animam talentum puram scilicet & angelicæ viventem de quo ibi dixi] non modò celestem esse propter originem, sed & cœlum ipsum posse non immerito appellari proper imitationem. Et tunc liquido ostendit, quia vere origo ipsius de cœlis est, cum conuersatio eius in cœlis est. Est ergo cœlum sancta aliqua anima, habens Solem intellectum, Lunam fidem, Astra virtutes. Vel certè Sol iustitia, zelus, aut fervens charitas, & Luna, continentia. Quomodo enim claritas, (vt aiunt) Luna non nisi à Sole est: sic absque charitate seu iustitia, continentia meritum nullum est. Hinc deni-

B 2 que

AUDI

US I.
tis
s II.
tributis
Ti

que sapiens: *O quam pulchra est (inquit) casta generatio cum claritate.* Porò Stellas dixisse virtutes, non me pecciter, considerantem conuentiam similitudinis. Quomodo nempe Stellæ in nocte lucent, in die latentes, si vera virtus, quæ sapè in prosperis non appetet, eminet in aduersis. Illud fave cantela est, hoc necessitas: ergo virtus est sydus, & homo virtutum cælum. Nisi quis forte cum Deum per Prophetam dixisse legit: *Cælum mibi sedes est: cælum hoc volubile visibilique, intelligentium existimet, & non porius illud;* de quo alibi apertius scriptura commemorat: *Anima, inquietus, Iusti sedes est sapientia.* Qui autem ex doctrina sapientiæ Salmatoris, spiritum esse Deum atque in spiritu adorandum etiam ei sedem non ambigit assignare spiritualem. Ego vero fidenter id fecerim non minus in homini iusti quam in angelico spiritu. Conformat me in hoc sensu maxime illa fidelis promissio: *Ego (ait Filius) & Pater, ad eum (id est, ad sanctum hominem) veniemus & mansioem apud eum faciemus;* Prophetam quoque, non de alio dixisse celo arbitror: *Tu autem in sancto habita, Ians Israël.* Manifestè autem Apostolus, dixit, *Habuere Christum per fidem in cordibus nostris.* Nec mirum si liberetur inhabitat cælum hoc Dominus Iesus, quod utique non quomodo ceteros, dixit tantum ut fieret, sed pugnauit, ut acquireret, occupauit ut redimeret. Ideo & post laborem voto potitus, ait: *Hac requies mea in seculum seculi, hic habitatno, quoniam elegi eam.* Et beata cui dicitur: *Veni dilecta mea, & ponam in te thronum meum.*] [

27. Specialiter item hominem, esse mysticam Christi facturam, & quatenus nouum esse accipit, & secundum Deum creatur in iustitia & sanctitate veritatis, esse verè opus Christi, Apostolus splendidissime tradidit, cum dicit, *Ipsius factura sumus, creati in Christo IESV in operibus bonis.* Verè creari, quia ex nihilo per Christum sumus, si prima gratia & radix totius iustificationis attendatur. Pro nihilo enim salvos facies eos. Idque à Christo magno, (ve ait) Deo nostro factum, collato nobis Spiritu suo sancto, in ratione forma mystica & principij vita supernaturalis, quo abieci peccator idcirco dicitur mori, mortali peccato transiit. S. Basilus omnino egregie prosequitur l. de Spiritu sancto c. 16. addens dici de peccatore. *Dividet eum* (inquit Matth. c. 24. de seru nequam) *& partem eius cum hypocritis ponet.* [Neque enim corpus dividitur, ut una pars tradatur supplicio, altera absoluatur. Nam id quidem fabulosum, nec eo dignum iudice, cum totus homo peccauerit, dimidium illius addici poenæ. Nec anima in duas partes secatur, quam tota per totum hominem peccandi assentum habeat, simulque cum corpore malum operetur. Sed quemadmodum dixi, dissecio est animæ, perpetua à Spiritu sancto alienatio. Nunc enim tametsi non admiscetur indignis, attamen aliquo pacto videtur adesse semel consignatis, expectans ut ad salutem convertantur. Tum vero in totum ab anima, quæ gratiam ipsius prophanauerit, rescapabitur. Ideoque non est in inferno qui confiteatur, neque in morte qui memor sit Dei: quod iam non adiungit Spiritus adiutorium.]

28. Nec desiderata est in hac secunda crea-

tione, requies creatoris. Audi Rupertum l. 7. de offic. c. 19. differentem de sanctificatione primæ Sabati sive diei Dominicæ. [Quanto præponderet primæ Sabati sanctificatio, quæ nobis est data, sanctificationi illi qua Iudeus Sabbathum dedicatum est, ex comparatione causarum, vel temporum utriusque sanctificationis, aduertete licet. Diversis enim ex causis longaque imparibus, & Sabbathi creator noster benedixit, & primam Sabbathi diem, ipse Salvator noster dedicauit. Causa namque benedictionis Sabbathi fuit hæc, quod Deus in illo cessavit ab omni opere quod patravit: Causa vero primæ Sabbathi, quod Deus homo factus in illa restinxit à mortuis. Quis hæc longius à se differe non videat? Si enim Dei requies causa sanctificationis diei est, con sequenter vbi maior, & verior eius requies, illuc sanctificatio copiosior est. Itēnque vbi maiorem in operante laborem attendimus, maiorem nihilominus in cessante requie agnoscimus. Constat vero, quia Deus, dum conderet mundum, fatigatus non est, vaporē qui omnia per Verbum suum operatus est, & vniuersa componens, de singulis dixit, *Erat, & factum est.* At ipse idem, cum verumquidem redimeret, homo factus, vnu idemque Christus, Deus & homo passus, & crucifixus, & sepultus est, proculdubio fatigatus parva fatigatus est. Quia ergo die reluxit, utram utique requiem, gloria & honore coronatus, introiuit, longe excellentius requies, quācum eum à mundi creatione cessavit.] Nempe acquisita suo sanguine sponsa Ecclesia, in qua (inquit) vt in celo intellectuali requiescit.

Orbis conseruatio, alterum opus Deo proprium, Christo aptata.

29. Iam mundi mystici, & vt Apostolus nominat, *Orbis terra futuri conseruatio*, vt hoc quoque opus Deo proprium Christo vindicemus, non minus Christo conuenit, quām creatio. Verè namque de Christo Apostolus *Omnia in ipso constant.* Et sanè Spiritus Domini iure à sapiente vocatur, *Continenſ & conservanſ omnia,* quod de noua præsertim creatura valere, est indubitatum. De ea sapientissime à D. Basilio lib. de Spiritu sancto c. 16. dictum est. [Quemadmodum si in nocte tollas lucernam ē domo, superest ut nihil videant oculi, nihil operentur virtutes, nec agnoscatur rerum dignitas, sed per ignorantiam autrum perinde concilcent, ac si ferrum esset: ita in intelligibili gubernatione, impossibile est illam inservit manere vitam abique spiritu: nihilo profecto magis quām exercitus in recto ordine manere poset, absente duce, aut chorus in confontatione, nisi adiut chorii præfetus qui temperet harmoniam.] Et hanc ut causam Christus Iesu c. 22. describitur specie paxilli in loco fidei, lope quo suspenditur omnis gloria domus, & omnia vasla sancta, quia omnes boni per solum Christum stant, eique innitentes ascendunt dealbatis iuxta lectiōnem D. Augustino non semel probatam; nimirum vt inde sanctitudinem hauriant, inde etiam firment eam, & sibi perpetuam faciant. Quo perbellè Origenes hom. in lectum, accommodat illud eiusdem Propheta cap. 17. *Solum altitudinis à principio, locus sanctificatoris nostra.* *Expectatio Israël Domine, quod ipse*

Christus, Magnus Deus.

13

ex interpretore, sic legit. *Thronus gloria exaltatus ab initio, locus sanctificatio nostra suscitatio Irael.* [Suscitatio Irael sicut ipse iustitia Christus, ipse veritas, ipse sanctificatio, similiter est ipse etiam suscitatio; & non est aliquid iustum sine eo; neque patiens quod in se non habet Christum. Ipse est enim suscitatio Irael.]

30. Vides quomodo iuxta Origenem, non modo perseverantem ut bene progrediamur sancte operando, sed etiam ut firmemur in bono, nec deficiamus in tentationibus ac probationibus, a Christo sit. Hoc secundum egregium a D. Hieronymo expressum est in cap. 4. Zach. ad illud, *Videbunt lapidem stannum in manu Zorobabel,* quod perinde esse ait, ac si dixisset Propheta, *[Estabuntur, & videbunt auxilium Saluatoris,* qui de Zorobabel stirpe promittitur: & proper hominem, *lapis appellatur, & lapis stannus.* Pro quo in Hebreaco scriptum est, *וְיָרַא כָּבֵד,* eo quod sit murus & fortitudo, roburque credentia. Sic enim stannum ab igne alia metallum defendit: & cum sit natura aës ferrinumque difficultate, si absque stanno fuerit, virut & clementia; sic omnis Angelorum & hominum fortitudo, si non haberet auxilium Salvatoris, imbecilla probatur & fragilis.] Et S. Cyrillus non multum dissimilit 13, ad Ador. ferè in fine opere cuius P. Iuladio quamobrem Christus à Prophetā dictus sit *lapis stannus*, & per plumbū velutū sit expressus. Sed de Christo lapide, alibi plenius, & copiose Mendoza in 1. Reg. c. 6. v. 14. & 18. & c. 7. v. 12. n. 7. & 8. Nunc satis sit notasse cum Christi appellationem in scripturis creberit, ut videtur est apud S. Cyprianum l. 1. ad Quir. c. 16 & 17. & apud Galatinum l. 1. c. 11. referri. S. Cyrillo ad constantiam nobis per Christum conciliaram in bono, quoties occurrit ex aduerso flabra, quibus nisi ipse finaret & stabilit nos, deiceremus & ceteremus, pro fragilitate nostra. [Sufficit tecum Dominus Christus,] (aiebat Arcadio Antonius Episcopus in calce Epistole.) Breuissime sed lapientissime, id expressit S. Hilarius canon. 33. in Mach. cum dixit, [Pati, nisi ex Christi passione non possumus.] Nos plenè in hanc rem differimus in opere de marty. p. 2. c. 3. non 21.

Quod vero protius admirabile est, sed tamen verum, eou que progradientur roboratio & fortitudo nostra per Christum, ut plura etiam quam ipse passus sit, patiamur, tametsi quanta ille quantum atrocia sit passus, neminem latet. Observavit hoc egregie S. Chrysostomus hom. 1 in 1. ad Cor. ad illud, *Sicut abundant passiones Christi in nobis*, quod sic expediret: [Non dixit quemadmodum Christi passiones nobis ingruunt, sed sicut abundant. Quibus verbis illud ostendit, quod non modò illius cruciatus, sed his quoque plures perferant. Non enim, (inquit) ea tantummodo, quae ipse passus est, pertulimus, verum his etiam ampliora. Sic enim considera. Veterus est, persecutionem passus est Christus, flagis affectus est, mortuus est. At nos (inquit) his plora patimur: quod quidem vel solus, ad consolationem facis esse queat. Nec vero est quod quicquam hunc sermonem arroganter ac temeritatem damnet. Nam & alio loco ait, *Gaudet in promissionibus meis, atque adimpleat deus passionibus Christi in carne mea.* At nevirum horum, temeritatis vilius & arrogan-

tia est. Quemadmodum enim discipuli maiora quam ipse miracula fecerunt, (qui enim credit in me, (inquit,) maiora his faciet) totum autem ipsi iure adscribitur, qui in ipsis operabantur; sic etiam plura quam ipse perpetrari sunt.]

*Patratio mirabilium Deo propriorum,
Christo conuenientium.*

31. Tandem mirabilia à Christo edita, & opera quæ nemo alijs fecit, sed & eodem modo, ac cum isdem adiunctis, nemo facere potuit purus homo, & qui Deus non esset. Fatis supérque ei vendicare titulum magni Dei. Postrem miracula innumera quibus Christus per tempus prædicationis inclinavit, hic expendere. & ventrem Christi, fragilitatem, iniquam, & infirmitatem humanam, sapphiris distinctum exhibere, hoc est miraculis innumeris: ut locum ex Cant. §. Gregorius, Beda, aliquique apud Delictum ibi exposuerunt. In argumento immenso non potero prolixus videri, si quam summa miraculorum Christi aduersus Echthros conficeret Annobius l. 1. à n. 28. vt cum non unum è nobis, sed verum & magnum Deum esse, monstraretur, huc representauero. Sic ergo assurta Ethnicos. [Quid dicitis? iterum: ergo ille mortal, aut unus fuit è nobis, cuius imperium, cuius vocem popularibus & quotidiani verbis misam, valetudines, morbi, febres, a quæ alia corporum cruciatiæ fugiebant? Unus fuit è nobis, cuius præsentiam, cuius visum, gens illa nequibat ferre mortuum in viscerebus demonum, conteritaque vi noua, membrorum possessione cedebat? Unus fuit è nobis, cuius fædæ vitiligines iussioni obtemperabant, pulsæ statim, & concordiam colorum commaculatis viceribus relinquebant? Unus fuit è nobis, cuius ex leui tactu, itabant profundi fanguinis, & immoderatos cohiebant flores? Unus fuit è nobis, cuius manus, intercutes & veternose fugiebant vnde; penetrabilis ille vitabat liquor, & tortiginea viscera salutari ariditate deflabant? Unus fuit è nobis, qui claudos curare præcipiebat, & iam operis res erat, porrige mancos manus, & articuli mobilitates iam ingenitas explicabant: captos membris affligere, & iam laos ferebant lectos, alienis paulo ante ceruicibus lati, videntes videre luminibus, & iam cœlum, diemque cernebant nullis cum oculis procreati? Unus, inquam, fuit è nobis, qui débilitibus variis, morbisque vexatos, centum, aut hoc amplius, semel una intercessione sanabat? cuius vocem ad similem, faribunda & infana explicabant se maria procellarum turbines tempestatesque sidebant: qui per altissimos gurgites pedem ferebat in lutum? calcabat ponti terga, vndis ipsis stupentibus in famulatum subeunte natura? qui sequentium se milia quinque, saturauit quinque panibus? ac, ne esse præstigia incredulis illis videbatur & duris, bis senarum sportarum sinus, reliquiarum fragminibus aggerebat? Unus fuit è nobis, qui redire in corpora tamendum animas præcipiebat edatas, prodice ab aggeribus conditos? & post diem funeris tertium, pollinctorum velaminibus expediti? Unus fuit è nobis, qui, quid singuli voluerent, qui sub obscuris cogitationibus continerent, tacitorum in corribus peruidebat? Unus fuit è nobis, qui cum

B. 3. vnam

Sectio I. Caput I.

vnam emitteret vocem, à diuersis populis, & disclo oratione loquentibus, familiaribus verborum sonis, & suo cuique vvens existimabatur eloquio?] Immura huiusmodi, de mirabilibus operibus à Christo editis, passim occurunt.

Nec desunt hodie talia, quibus Christus in cuius nomine eduntur, *magnus Deus agnoscatur*. Hodièque Christi nomen auditum, effagat noxios spiritus, & signum Crucis expressum spiritualia nequitæ potenter expellit; non horrore nominis. (vt fabulosos Ethnicos meminit supra Arnobius, & Lactani. 4. inst. c. 27. ac hæretici quoque etiamnum gariunt, eodem cum Ethnico spiritu acti) sed maioris licentia potestatis. Hodièque in Christi nomine resurgent mortui, eccl. vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, & omnes valetudines depelluntur.

Potiora Christi miracula, interna, ut mundi ad fidem adductio.

32. Verum hæc ego tametsi insignia & eximia, ac desigèdis stupore animis peropportuna, parui tamen facienda censurum, præalii que quod in Christiana lege sint frequentissima, minus tamen videntur admirabili hominibus, ratiœ metientibus admirabilitatem operum: rubrica sanè parum fideli, qua miracula ludicra seris praferantur. In quam rem iuvat adducere quod Philo ait l.t. de vita Mosis, tractans educationem aquæ de petra percussa. [Si quis (siqui) huic narrationi non credit, non nouit Deum, nec querit noscere. Alioquin certus seiret, miracula ita esse Dei ludica collata cum seris operibus: quale est creatio cœli cum fixis erraticisque syderibus, lucis, diei, solisque productio, itidemque nocturni lunaris luminis, terræ fundatio in rerum mediullio, insulatum & continentis immensa magnitudo, animalium stirpiisque in tot species divisa varietas: ad hæc maris æstuaria, fluviorum cursus tam perennium quam torrentium, latices fontium perpetuum manantiam, alibi frigidorum, calidorum alibi præterea tot mutationes aëris, tempora discreta annuis horarum vicibus, aliæque pulcherrimas res innumeræ, quibus recentis vix tota hominis vita sufficiat, qua nec ad unius cuiusvis mundi partis miracula singulatim extuenda satis sit, etiam si contingere longissima. Verum ista cum digna sint admiratione maxima, contemnunt propter consuetudinem. Quæ autem inusitata sunt, quamvis minora, miramur indulgentes nouis imaginationibus.] Hoc ipsum de Christi miraculis (vt sic dicam) invisibilibus, quæ quotidiana inter Christianos sunt, & aliis ab initio editis, dicendum existimo.

33. Quantum enim reuera, si suis momentis expendatur, apparebit miraculum, mundi conuersio per Christum, & emulos ab ipso discipulos? [Obitupescamus, (exclamat S. Chrysostomus hom. 8. in 2. ad Cor. in mor.) virtutem Dei, admiremur, adoremus, rogemus Iudeos, rogemus Gentiles, quis persuaserit universo orbi à patriis moribus defistere, & ad aliam transire conuersationem? Piscator vel tabernaculorum factor, publicanus, vel illiteratus, & idiota? Et quomodo hæc essent rationi consona, nisi diuina virtus esset, quæ per

illos operata est? Quid autem dicentes persuferunt? *Baptizemini in nomine crucifixi.* Cumque nesciebant, non viderant. Atamen haec dicentes & prædicatorum persuaserunt, quod ij quidem qui vaticinabantur, & à patribus ipsi traditi erant, non fini Dij. Crucifixus autem hic Christus omnes attraxit, tametsi quod crucifixus quidem esset, & sepultus, omnibus manifestum erat: quod autem resurrexit, nulli præter paucos viderant. Niloluminus & hoc persuaserunt his qui non viderant, & non solum quod resurrexit, sed etiam quod ascendit in celos, & veniet iudicare vivos & mortuos. Vnde gitur sermones illi veritatem & probabilem, dic oro? Non aliunde quam à Dei virtute. Etenim nouitas primò omnibus ingrata era. Quando autem & talia noua quis assertus diffidit, fit, quando amouer inueterate consuetudines fundamenta, quando à fundamentis euicit leges. Ad hæc neque præcōnes fide digni videbantur; sed & apud omnes gentes exob, indocti, ac meticolosi. Vnde igitur viceunt orbem? quomodo nos, & progenitores nostros qui philosophi ac sapientes putabantur, cum Diis suis eiecerunt? Nōne manifestum, ex eo quod Deum haberent secū? Non sunt enim hec opera humana facultatis, sed diuina euangelia & ineffabilis. Non (dicer quis?) sed magis. Oportuisset igitur dæmoniorum principatus crelere, & propagati idolorum cultum. Quomodo ergo destruxerat ell, & euauit ille, & præualueret nostra quæ illis conuaria? Idem hom. 3. in ad Ephes. ad illud, *Et que diuina gloria ipsius, eouisque effert animæ ad fidem retractionem à Christo factam, ut præfata luscitationem mortui.* [Multi sane (siqui) admirabilius, quæ animæ ad fidem periuidentur, ut credant, quæm quod morticina earo relinquant. Ut res hæc colliqueat magis, adiutor pro virili. Audi enim. Dixit Christus iam mortuo, *Lazare veni foras:* dicto oculis patuit. Dixit Petrus Tabitha, *Tabitha surge:* quæ nihil cunctata, dicens gestit motem. Dixit Christus extrema illi die: & resurgent omnes idque tanta cum velocitate, ut tum viventes, ne puncto quidem eos præueniri sim, qui prius obdormierint somno mortis. Sicut in momento, in istu oculi, vnuersa hæc concientur, concurentque. Ut autem quis fidem amplectatur, non sic. Rursum audi dicentem, *Quoties volvi congregare filios vestros & nouulius?* Videamus, ut hoc illo si difficulter: Iraque ab hoc, torius rei quam nititur præsidere, adorat summam. Multo enim difficulter fuerit, humanis rationibus libero hominis arbitrio persuasisse, ut Christi fidem complectatur: quām ut credat quidvis naturam operari, admirabili dispensatione exhibuit, re ipsa declarans, quod negotium peragende, humanæ lauitis, diuina virtus opus haberet.]

*Item commutatio peruersitatibus morum,
inducta à Christo.*

34. Addit eadem hom. 8. S. Chrysostomus, alterum virtutis & potentiae Christi infinge opus, verèque miraculum; mutationem scilicet morum, vigenter Christianis temporibus. Quando enim virginitas tanta vbique rararum pullulauit, quando duitiarum contemptus &

vitz, & omnium aliorum? Improbi enim & impotiores nihil tale perficiunt, sed contraria omnia. Illi autem Angelorum nobis conuersationem inuixerunt; non inuixerunt autem solum, sed etiam egerunt in hac nostra regione, in terra barbarorum, in ipsis terra finibus. Vnde perspicuum quod omnia ubique virtus Christi perficit ubique lucens, & ipso fulgore velocius mentes hominum illustrans.]

Eadem habet S. Sedatus, hom. 2, de Epiphania,

& Eucherius, hom. 2, de Epiph., in fine, [De pef-

ficiis bonis facit, castos de luxuriosis, humili-

les de superbris, de secessoribus seculi amicos

Dei. Quae potest maiora exercere miracula,

quam quando hominem de substantia pulueris

in Angeli statum prouelit; ac terrenam mate-

riam celo infert, & in immortalatem figura-

mortale transcribitur?] Multis est in hoc ar-

gumentum Abbas Nestorius apud Cassianum

totu[m] prop[ter]e collat. 15. late[m] demonstrans,

longe sublimius opus esse; longeque diuinis

miraculis, collucere viritatis Christianis,

quæ est quæ vulgo dicuntur mirabilia. [Et re-

teira (inquit cap. 8.) maius miraculum est de

propria carne fonte luxurie eradicare, quam

repellere immandatos spiritus de corporibus ali-

is; & magnificientius signum est virtute pa-

tiente trucidentes motus iracundie cohobere,

qui actis principiis imperare: plu[m]que

et excoluisse, edacissimos de corde proprio tri-

line mortuos, quam valetudines alterius, fe-

brisque corporeas expulisse: Postremo multis

molis praecator virtus, sublimiorque profes-

us est, anima propria curare languores, quam

corposis alieni. Quantu[m] enim hec sublimior

cum est, tanto[m] præstantior eius est salutis; quan-

tu[m] precliosior excellentiorisque est substantia;

tanto[m] grauior ac pernicioseis est &

multa.]

35. Origenes planè egregie hom. 6, in Esaiam

sub medianam, at hæc illæ opera maiora horum,

qui Christus elenda per suos pollicitos est.

Sic enim habet: [Quid maius est quam mor-

tum refutare? Quis non dico nostrum, sed

Apostolorum mortuum suscitauit? Refert histoi-

ria quia Paulus Eutychum resuscitauit à mor-

tu[m], & Petrus Thabitam, qua interpretatur

Dura. Ita autem & alia istiusmodi, inueniri possum. Vbi sunt maiora? Sed & cœcos Salua-

tor fecit rursus videre, & quod maius est, eos

qui sic nati fuerunt. Exhibent quos cœcos ab

voto manibus Apostolorum curatos aspexer-

unt. Et alia infinita potest de Euangeliis inueni-

re qui querit, quia neque Apostoli his maio-

ta fecerint, neque eorum successores. Verum

sermo scripturae tale quiddam locutus est. His

quo ego feci corporalibus, vos maiora facietis.

Ego feci relurgere ex mortuis corporaliter, vos

relurgere facietis ex mortuis spiritualiter. Ego

caris sensibile hoc lumen effudi, vos spiritalem

lucem non videntibus dabitis. Usque ad hanc

autem diem, hac maiora signa à corporalibus

qua fecit Iesu[m], ego video fieri per fideliissi-

mos Discipulos Iesu[m]. An non cœci nunc vi-

dene? & claudi ambulant? & leprosi monda-

nunt? & reliqua sunt? Si is qui heri obsecratus

est, accedens ad Idolum quasi ad Deum, hodie

invocat Deum vivum, pristina detinquent;

nonne videt? An non qui heri claudus erat

propter peccatum, nunc propter discipulorum

simile

Non obstat, quominus Verbum in humani-

tate sit Deus magnus, tanta Christi

deictio.

37. Euicisse planè videor, Christo, diuinit-

in quam, persona in humanitate nostra subfi-

cienti, deus ac nomen magni Dei, ab Apostolo

(vt vidimus) eidem tributum. Monstrauit præ-

terea, & nequicquam aduersus extantem aperi-

tissime magnitudinem tantam, obtendi posse

Christi in humanitate voluntariam deictio-

nem. In modo mirabiliter & verè magni Dei nomi-

ne dignior proditur, quod rante parvitat[i] tan-

tam adiunxit magnitudinem, idemque parvus

& minimus; idem Dominus & magnus, nostra

causa videri & esse voluit. Expedit id gran-

simè S. Ambrosius lib. de interpellatione David versans illud Psalmis, *De terra Iordanis & Hermonijs* ē monte modico. Monstrarat enim, ēle simul Christum montem magnum, & montem modicum. [Quis est mons modicus, consideremus, ne forte diuinitas Christi sit mons magnus. Denique cœlum & terram compleo, dicit Dominus. Si ergo diuinitas Christi mons magnus est, utique incarnatione eius, mons exiguis est. Vtrumque ergo Christus, & mons magnus, & minor. Magnus verè quia *magnus Dominus*, & magna virtus eius. Minor quia scriptum est: *Minorabitur eum paulatim*, & *Angeli*. Unde Elias dicit, *Vidimus eum, & non habebat speciem, neque decorem*. Idem tamen & ex magno minor factus, & ex minore magnum factus. Ex magno minor, quia cum in forma ei esset, semetipsum exinanitus, & formam servū accepit. Ex minore magnus, quia dicit Daniel, & lapis qui elīst̄ īmaginem, *altus est mons magnus, & implenit omnem terram*. Lapis hic qui sit requiris, agnosce. Lapidem quem reprobauerunt edificantes, hic factus est in caput anguli. Idem tamen cum & exiguis videretur, magnus erat. Cui rei astipulator Elias dicens, *Puer natus est nobis, & Ius datus est nobis, cuius imperium super humerum eius, & vocabutus magis confitit Angelus.*]

Non minus concinna & actitè S. Augustinus in Psal. 95. ad illud: *Quoniam magnus Dominus, & laudabilis nimis*, hanc in Christo magni Dei & omnium Domini, cum tanta paritate & exilitate nostra copulationem, exhibet dicens: [Quis Dominus nisi IESVS Christus, magnus & laudabilis nimis? Nostis certè quia homo apparuit, nostis certè quia in utero fecimæ conceptus est; nos. is quia ex utero natus est, nostis quia lactans est, quia in manibus portatis est, quia circumcisus est, quia hostia pro illo oblata est, quia crevit: postremo nostis quia expalmatus est, conspicuus est spinis coronatus, crucifixus, mortuus, lanceo percutitus est. Nostis quia haec omnia passus est, magnus est, & laudabilis nimis. Nolite contempnere parvum, intelligite magnum. Parvus factus est, quia patior eratis; intelligamus magnus, & in illo magni eritis. Sic enim edificatur domus, sic eriguntur moles in ipsa domo, cœfūne lapides qui dividunt ad edificium. Crescite ergo, intelligite Christum magnum, & parvus magnus est, magnus nimis. Finiuit verba, volebat dicere quantum magnus; & si tota die diceret: *Magnus, magnus, quid magnus diceret?* Tora die dicens, *Magnus, finire aliquando, quia finitur dies, magnitudo illius ante dies, ultra dies, sine die*. Ergo quid diceret: *Quoniam magnus Dominus, & laudabilis nimis*. Quid enim dictura est lingua parua ad laudandum magnum? Dicendum nimis, emisit vocem, & dedit cogitationi quod sapiat, tanquam dicens; Quod sonare non possum tu cogita, & cum cogitaueris, parvum erit. Quod cogitatio nullius explicat, lingua aliquius explicat? *Magnus Dominus, & laudabilis nimis*. Ipse, laudetur, ipse prædictetur eius gloria nuntietur.] Sit ita plane. IESV CHRISTO, Deo magno, honor & gloria per omnes gentes ac sacerdulas, ob coniunctas inaudito commercio res adeò diffitas.

38. Possumus & nos cum summa abiectione nostra, confociate magnitudinem immetamus, dona gratiae, & diuinitatis participiū, conseruam. Nam vocamur nos quoque, & immittamur ad præstanta opera, is proportionaliter quibus Christus magnum se Deum demonstrauit, ut vidimus S. Chrysostomus hom. 15. ad Timo. præclarè in hoc argomento versatu, his præcer cetera [Corpus de terra nobis Deus conculit, ut ipsum & in cœlum reuechamus, non ut animam per ipsum ad terram deuechamus. Terrenum est, sed si velimus, efficiam ecclœste. Vide quanto nos honore prosecutus est, tale nobis opus præcipiens. Feci, (inquit,) ego cœlum & terram, do tibi quoque creationem. Fac terram cœlum, nam potes. Qui facit omnia & mutat, de Deo dictum est: hanc & hominibus potestare dedit. Sicut aliquis pater charitate plenus pingens, non ipse foliis, sed filium ad patrum discipilinam perducere studet. Feci, (inquit,) ego speciosum corpus, do tibi melioris creationem: Tu bonam sic animam. Dixi ego germinet terra herbam videntem, & omne lignum pomiferum: dic & tu producat ipsa terra fructum proprium, & exhibet quidquid facere velis. Facio astatem & nebulaam, firmo tonitra, & creo spiritum: Formauam draconem at illudendum ei, hoc est diabolum; nec hanc inuidi tibi potestatum: Illude tu quoque si vis: Potes enim eum vi paleret vincere. Facio oriri Solem super bonos & malos. Inmitate tu quoque: communica qua via sunt, & bonis, & malis. Contumelias patiens tollo, contumeliasque patentes, beneficis prosequor. Imitare etiam tu, nec ita beneficias propter retributionem, neque propter gratiarum actionem. Accendi luminaria in celo: His splendidae tu quoque fac accendas: Potes enim Eos qui sunt in errore, illumina. Maius est illud beneficium quam Iustus intueri, me agnosce: hominem facere non potes, sed iustum facere potes, & Deo gratum. Ego substantiam creavi, tu voluntatem exorna. Vide quomodo te diligam, & in maioriibus tibi virtutem dedeam. Videtis dilectissimi qualiter honorari sumus.]

Hæc si præstemus, & tanto respondemus honori, æmulabimur quantum mortale fas est, inagnum Deum; & itidem linea quibus Christus magnus Deus apparuit, progedientes, audire poterimus quod esse inueni: Dij, inquam, ex D. Bastij ad Valentem responso, nec qualescumque, sed magni, ut magnum Deum cuius soboles sumus, referat magni, nec patre indigna progenies.

CAPVT II.

Christus Homo, Homo & homo; Filius Hominis.

39. Vorsum hoc caput præcedenti subiectant, per se evidens est ex structura Christi, quem gemina gigantea substantia, diuina & humana, expressimus alibi. Et quoniam Homo, non sit Christi attributum, si nude

Christus Homo, Filius Hominis. 17

ac praeceps spectetur, sed sic eius pars essentialis; idcirco tamen inter attributa & titulos Christi recentemus Hominem, quia potest ei voci subterni notio, qua substantiae iam constitutæ adveniat, siquicunq; attributum, ut mox patebit.

Homo quid. In Scripturis, ea vox sapè probrofia.

Premittendum ergo est, Hominis notionem, ipsiis quoque Philosophis fuisse ambiguam, ut videre est apud Sextum Empir. lib.2. hypotyp. cap.7. & in opere aduersus Mathem. in examine scientie Logice: quibus locis varias Hominis notiones à variis Philosophis prolatas adducit, absurdas atque ridiculas. Quo enim alio nomine appellauerim eam Hominis notionem Democriti propositam, Homo est quod omnis simus. Sic sane ut recte argumentatur Empiricus, cum omnes æquè sciamus faxum aut stipitem, effet Homo faxum aut stipes. Nec magis apposita fuit illa Hominis ex Epicureis notio, Homo est id quod talis forma extera sit prædictum, cum animatione. Vix quippe interdum sunt bruta, humanam præferentia speciem. Exempla coacervata in Natur. Theol. dist. 2. num. 54. At Plato effusum Diogeni r̄sum mouit, cum Hominis notionem esse diuersitatem animalium: impudicum. Capum namque alium in Platonis scholari coniecit addito eo soommate, ecce hominem Platonis: quibus sanitas adactus est Plato aliam notionem hominis proponere, his appendicibus appositis, latius vngubus, & capax ciuilis scientia. Socratem deinde (at ibidem Empiricus) desperasse claram & accuratam hominis notionem, & ingenuè professum esse, ab alio quam à se expectandam esse. Nec mirum ecce cutisse hac in parte Philosophos, quippe qui scipios proflus ignorarent. Utam autem notionem aliquius vocis subiecte, eius est qui rem voce significaret perfectè penerer. Quare germana Hominis notio, ex Scripturis, diuina sapientia partibus, est repetenda.

40. Premittendum vero est secundum, nomen Hominis in diuinis litteris, accipi non uno modo. Interdum enim probrofia denominatio est Hominem dicit, ut notat S. Gregor. 18. Mor. Peri in fine libri, tractans illud 1. Tim. 6. Quem nullus hominem vidit. Censem enim Hominem cui Deus non patet, non esse absoluē quaecunque natura humana prædictum, sed cum qui humana & terrena sapit. [Scriptura quippe facit (inquit S. Pater) omnes carnalium factores, Humanitatis nomine notare solet. Vide idem Apostolus quibusdam discordantes dicit: Nomen carnalis estis, & secundum Hominem ambulatis: Quibus paulò post subiicit. Nomen Hominis estis? Et unde alias testimonium protulit, quod oculus non vidit, nec auris audierit, nec in cor Hominis ascēdit, quem preparavit Deus diligenteribus se. Et cum hoc Hominibus dixisset absconditum, mox subdidit, nebi; autem reuelauit Deus per spiritum suum, ipsum se ab Hominis vocatione discernens, qui tatus supra Hominem, diuina iam saperet. Eodem modo S. Basilius in Psal. 115, querens quia ratione David mendax non fuerit, affirmans omnem hominem esse mendacem, cum & ipse homo esset, responderet. [Homines dicuntur his

Eadem vox, in aliis Scripturis,
honorifica.

42. Econtrario autem S. Chrysostom. multoties contendit, Hominis nomen ac titulum, per honorificum esse, etiam ex vñ Scriptura, ut alicubi res altera habeat. Annorabo quædam loca selectiora. Hom. 2. de lobo, tractans illud, & Homo iste iustus, & rectus (ac iustum Deum), sic scribit Chrysost. [Attende diligenter. Extremi ac profani, hominem definite consueverunt. Quid est Homo? Homo est, inquam, animal rationale, mortale. De his Philosophorum

C. phorum

phorum definitiones consuluntur. Scriptura autem non eisdem dat definitiones. Sed quid homo? Irreprehensibilis, iustus, verax, & rece-dens ab omni opere malo: adeo ut qui talium perfectorum officiorum testimonios non fuerit comprobatus, Homo non sit. Etenim talis, quamvis natura characterem ac formam ferat, hunc tamen malitia propositum deformat. Audi à Prophetā: *Homo cum in horre esset, non intellexit: comparvus est iumentis insipientibus, & similiis factus est illis.*

Rufius homilia in illud, *Saulus spirans minarum*, (cfr. 47, tom. 5, Gracol.) quibus ab initio de nimis concionis infrequentia, quodque cuius ciuitas plena esset Hominibus, Ecclesia esset hominibus vacua, subiicit illicē hanc correctionem. [Inō verò si verum dicendum est, destituta est Hominibus ciuitas, plena Hominum est Ecclesia. Siquidem Homines appellandi sunt, non qui in foro, sed vos qui in Ecclesia versamini; non illi socordes, sed vos diligentes; non illi qui res seculares ad stuporem vique mirantur, sed qui spiritualia praeferant secularibus. Non enim si quis Hominis corpus ac vocem habeat, idcirco est homo: sed si quis Hominis animam, & affectionem animam habeat. Porro humana anima tale nullum est iudicium quam si diuinorum eloquiorum amore ducatur: quemadmodum belluina ac rationis expertis anima, signum & argumentum tale, nullum est, ac si eloquia diuina contemnatur.] Probat hoc ex Esaia c. 50, qui contestatus est venisse in ciuitatem, nec fuisse in ea hominem, nimis Hominem intelligens, qui Deo auctoraret. [Atque (inquit) ut hoc esse dictum intelligas, non ob raritatem eorum qui adesent, verum ob eorum socordiam qui audiunt, postquam dixit, *Veni & non erat homo; subiunxit, & non erat qui obediret.* Itaque aderant illi quidem, sed adesse non censebantur, quandoquidem Prophetam non audiebant: propterea quandoquidem venit & non erat homo; vocauit, & non erat, qui obediret, orationem ad elementa conuertit, & ait: *Audi oculum, & auribus percipe terra.* Nam equidem ad homines, (inquit) missus fueram, ad homines ratione ac mente praeditos. Quando autem, neque ratione, neque sensu praediti sunt isti: propterea delirata sensu alloquor elementa.] Esaie adiungit Jeremiam c. 6. [Siquidem ille quoque in medio Iudeorum caeu cum stetisset, in eadem illa vrbe, quasi nullus adesset, ita clamabat: *Ad quem loquar, & contestabor. Quid ais?* Cùm tantam videoes multitudinem queris, quem alloquuturus sis? Quarto equidem, (inquit) liquidem multitudine corporum est, non hominum multitudine. Corporum est multitudine, qui auditu non possint. Idcirco etiam adiecit: *In circuosis sunt aures eorum, & audire non possunt.* Vides omnes istos eo quod non audiant, homines non esse? Ille dixit: *Veni & non erat homo: vocauit, & non erat, qui obediret:* hic dicit, *Ad quem loquar & contestabor.*] Addit denique Christi ipsius suffragium, qui Matth. 4. cum quem agnoscebat verē hominem, negat de solo pane vivere. Ex quo concludit, in potestate bonorum ciuium esse, replere hominibus ciuitatem, eos efficiendo bonos quibuscum versabuntur, quod ait esse illos efficere homines.

43. Denique rem in qua versamur, accuratè

admodum versat, & fusè idem Chrysostomus hom. 23, in Genes. ad illud de Noē, *Nōē homo iustus.* [Illum solum Scriptura sancta hominem vocare solet, qui virtutem colit: carceros autem neque esse putat, sed aliquando vocat terram, & aliquando carnem? Hac de causa, Genealogiam iusti narraturam se promittens diuina Scriptura, dicit: *Nōē homo.* Hic enim solus homo, ceteri autem non homines, sed humana genetores formam, & ex hominibus in bestias mutati, malitia volūtatis, genetositatē nature amiserunt.] Eodem postmodum adducit, quod de lobo dictum est à Deo, quod non est ei homo similis in terra. Expendit quoque Genes. 1. hominem dici à Deo conditum ad imaginem & similitudinem; hoc est (inquit) imperat & visibilibus omnibus, & passionibus suis. Imperat, non fecit imperium, Itaque quia amissa dignitate magis subditus est, & imperium fert, potius quam imperat; amicit, & nomen quod sit homo, & brutorum in se nomina transluit. Misererit peccatoris conditionem, qui ipso quoque hominis nomine p̄tetur, quod multis exemplis docet. Quod autem in feram trāscat, eruerat ibidē paulo ante, nec dissimiliter hom. i. in Ioan. & Isidor. Pelusii. epist. 135. Insigniter Clemens Alex. initio p̄trop. & i. p̄dagog. cvlt, ubi propterea ait Graecam vocem & pagnum, significare æquè peccatum, & item absque ratione, sine bellam.

44. Concinit S. Ambros. lib. 2. de Spiritu sancto; c. 11. docens, Spiritum sanctum & feris homines esse, tractans vīsum S. Petri objectum Actorum 10. [Spiritum videns David sanctus Propheta, ex feris, nos similes futuros esse celestium; *Incepit,* (inquit), *feras sicut sylam* videlicet significans non ferarum frangosam cursibus, nec bestiarum gemibus inhorrentem, sed illam sylam de qua scriptum est; *Inuenimus in campus sylva.* In qua sicut dicit Propheta; *Inclusus ut palma florebit, & velut Cedrus quia in Libano est, multiplicabitur.* Illa sylva, que verbi celestis alimoniam, propheticanū verticibus arborum, concusa deflexit. Illa sylva, ad quam Paulus, lupus quidem raptor intulit, sed pastor exiit. Magna igitur gratia quæ celo terras mutant, ut *conversatio nostra*, sicut Apostolus dixit, *in celis sic* qui aut sicut ferar erabamus in sylvis.] Similia passim alii. Pater Videns nominatim S. Gregorius 24. moral. c. 6. initio, ad illud, *Respicet Homines, & dicit, peccavi.* Locum mox dabo. Philo item in eodem sensu multus est, l. de Abraham, pag. mihi 107, & Euseb. 7. p̄p̄tar. cap. 3. & ex externis Ep̄fectus apud Arianum lib. 4. cap. 5.

45. Non est ergo hominis appellatio semper probrota in Scripturis, sed cum homo possit spectari, & propt̄ ratione praeditus, ac ex ea vitam exigens, & propt̄ appetitū sensitivo beatissi quoque communi in bona sensibilia prōpendens; per priorem quidem statum, praeferit, cum ei accedit exhortatio naturæ indebita, dicitur *Homo cum laude*: attento autem posteriori statu, *Homo quidem dicitur, eo quod illa per appetitū exertrat à recto, fiat per facultatem humanae naturæ implantatam.* Tareunt ea appellatio virtutē veritatis, quia dicitur à defectu adueniente humanae naturæ propt̄ rationali, & consequente naturam humanam prout cum brutis conuenientem in profec-tione,

tione, bonorum sensibilium. Ea quippe ratione homo ducit spiritu ferino & bestiali, cuiusmodi in homine tam multiplex est, quam sunt multiplices in homine passiones sensitiae, iuxta praecaram Gregorij Nysseni disputacionem orat. i. in illud, faciamus hominem, sub finem. [Impera (inquit) bestias omnibus, quae sunt in te. Quid, inquies? Egōne in meipso bestias habeo? Tu vero bestias habes, & eas quidem innumerabiles. Plurima in te est bestiarum multitudine. Ac ne me contumeliosum existimes, dic, amabo, parvane bestia est iracundia, quando latet in corde tuo? Nonne ea est, quoniam crudelior? Quid in calido animo tuo dolor latens, nonne quouis viso fraudulento seior est? Quid nonne fera est hypocrisis, vel immanissima? Qui autem impetu rapitur ad contumeliam, nonne scorpius est? Qui praeceps ad vindictam, vltionemque fertur, nonne est vixera grauissima? Quid auarus ipse? Nonne lupus est rapacissimus? Nulla in nobis fera non inuenitur. Qui feciminarum amoribus insunt, nonne furiosi sunt equi? Equi amatores, (inquit) & emifarii facti sunt: vnguisque ad uxorem proximi sui binniebat. Sic in alienius terra naturam quisque convertitur, ut aliquo animi vicio, perturbationeque vincatur. Ex quo si innumerabiles in nobis sint ferae.] Similiter habent apud Philonen. de Noe ad illud, Non eris tuus. Et apud Chrysostomum hom. 3. ad pop. fusissime.

Quatenus vox Homo interdum decus,
alias probrum ferat.

46. Ex his abunde liquet, quos sum aliquando homines appellatio in scripturis sit probroso, aliquando autem sit honorifica: nimurum, quia valit in homine, quod cernimus in quibusdam imaginibus biformibus. [Quemadmodum (inquit Nyssenus,) videre est quasdam effigies, in quibus duplex est expressa forma, singulisibus his artificibus magno studio, atque vni capitii geminas vultuum formas insculpientibus, ut eas spectatores quadam cum stupore intueantur: sic mihi & in homine duplex esse similitudo videatur, quia altera, longe ab altera dissideat. Divinum enim mentis donum, quod attiner, pulchritudinem hæc eam, quæ in Deo est, refert. Ceterum qua cupiditates ei quædam insunt, otte ex animi morbis, etiam naturæ brutæ cogitatione tenetur. Itaque nonnumquam & ipsa ratio sic obtruncat, vt ab affectione erga brutam partem vici, quod est in homine præstansimum, vi deterioris obruat. Nam si quis eo mentis facultatem pertrahit, vt rationem seruire morbis animi cogat, ne tum vniuersam naturam in aliis quasi figuram redacta, eximia forma in imaginem brutam, sit communratio.]

Hominis porrò denominatio labis ac probrii expers, non ducitur à nuda humanitate sed à virtute, & vita ad amissum rationis exactam, præfatum si id fiat ex supernaturalibus regulis. De ea quippe S. Bern. serm. 20. in Cant. & S. Aug. 20. Civit. c. 3. accipiunt illud Eccles. 12. *Tunc Deum, hoc est enim omnis homo.* Et quia huiusmodi conformatio vitæ ad præscriptum rationis line naturalis, sive supernaturalis, vnde denominatio ita *hominis* dicitur, est aliquid humanitatis superadditum & accidentarium, propterea

prædicatum illud *homo*, in hoc sensu sumptum, non est essentiale individuus humanae naturæ, sed accidentarium; & ut vocant *attributum* quæ est notio, illa secundum quam aiebam agendum esse hic à nobis de Christo Homine.

*Christus antonomasticè Homo, ob
præcellentem virtutem.*

47. Hac quippe ratione, Christus Dominus antonomasticè homo dictus est: eo modo quo plerumque ab eximis virtute, legimus nomen *hominis* quibusdam singulariter aptatum, ut fortibus ac magno animo viris, illustre quippiam generosè operatis. Sic enim Ethnici quoque auctore Philosopho initio 5. Ethnicon, eum qui in Olympicis palmarum retulerat, non ultra vocabant nomine proprio & antiquo, sed absolute appellabant *hominem*. Non dissimili sensu S. Gregorius dictos absolute homines à Iob significat, iustos eximios, quorum contemplatione confunderetur qui lecuerant: *Respicet homines* (inquit Iob,) & *dicit peccati.* In que verba sic S. Greg. 24. mor. c. 6. [Eos, à bestiis ratio distinguat, non alteri bestiali passionum motu demonstrat: quibus per Prophetam Dominus dicit: *Vos autem greges pascue mea, homines estis;* & quia nimurum illos Dominus pascit, quos voluptas carnis iumentorum more non afficit. At contraria, hi qui carnali affectioni succumbunt; non iam *homines* sed *iumenta* nominantur: sicut de quibusdam qui in peccato suo moriuntur, per Prophetam dicitur: *Computuerunt iumenta in stercore suo.* Iumenta quippe in stercore suo computrefcre, est carnales homines in factore luxuriae vitam finire. Non enim esse homines, sed iumenta declarantur, de quibus per Prophetam dicitur: *Vnusquisque ad uxorem proximi sui binniebat;* & de quibus Propheta aliud dicit: *Vt carnes asinorum, carnes eorum, & fluxus equorum, fluxus eorum.* Vnde & per David dicitur, *Homo cum in honore est, non intellexit;* comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Cum ergo vocentur homines, hi qui iustitia ratione suffulti sunt; & irrationalia iumenta nominantur hi qui carnali delicationi deferunt, recte de hoc præminentem dicitur: *Respicet homines,* & *dicit peccati.* Ac si dicatur: Sanctorum virorum exempla conficiunt; atque eorum comparatione se pensans, iniquum se esse deprehendit.] Sic Apostoli iuxta Tertullianum 5. contra Marcio. c. 8. dicti sunt *homines*, nonque filii hominum, id est, *Apostolorum.* Exponens enim illud ex Psal. 67. & Ephes. 4. *Dedit dona filii hominum,* eleganter (inquit Tertullianus) filii hominum ait, non passim hominibus nos ostendens filios hominum, id est, verè hominum Apostolorum.

48. Aiebam, hac ratione Christum absolu-
tè & antonomasticè dictum *Hominem*, quod Olympiodorus in catena Iobi c. 3. obseruauit ad illa verba, *Et nox in qua dictum est, conceptus est homo.* Se enim censuit Iob nomine *hominis* indignum, qui adeo se præ Christo imbellenter agnolceret, ac propè nihil passum: vt propterea S. Augustinus lib. 2. de peccatis. merit. c. 11. existimat Iobum qui initio de suis perpeccitionibus tanquam valde magnis quasi expostularat, postea edictum de iis quæ Christus aliquando passurus erat, erubuisse querelas illas, & in ea

C. 2 verba

PAYN
Tom. I
De Chri-
stianis
Religione
et A-
ctibus
Christi

20

Sectio I.

verba erupisse; *Auditu auris audiui te prius, hoc est aliqua de te confusa subaudiueram: Nunc autem oculus meus videt te;* Exhibitus feliciter nunc mihi es, passurus immania & atrocissima, praे quibus que ego patior, nullius sunt momenti. Ideo ipse me reprehendo, & paenitentiam ago in fauilla & cinere. Hac igitur causa est iuxta Olympiodorum, cur Iob noluerit homo audire, sed id nomen Christo proprium censuerit: ad quem etiam eadem ex causa S. Greg. l. 1. in 1. Reg. initio, aptar illud de Elcana dictum, *Fuit vir unus.*

Dicitus eadem ex causa, Homo Homo.

Apud nonnullos præcellentia hac eximij hominis, expressa censetur in scripturis, quoties homo quasi geminus proponitur. Itaque quod de duplice homine tradunt sacre literæ, eo isti referunt, quasi homo per virtutem, præfertim supernaturalem, gemitur; si: que homo intra hominem, quorum exterior vilis ac despectus, interior autem speciosissimus si ac preciosissimus. Philonis verba sunt l. de gigantibus. [Hæc vox homo, iterata, significat non compostum ex anima & corpore, sed virtutibus præditum hominem. Nam hic est ille verus, quem è prisca quidam accensa meridie lucerna, percundatibus obuiis, hominem aiebat se querere.] S. Macarius pulchre hom. 15. duos illos homines fecerit; cum ait. [Si quispiam Deum diligit, Deus quoque cum eo committet suam dilectionem: & cum semel crediderit in eum, addit illi Deus celestem fidem, & ita euadit homo duplex. Ut igitur ex membris tuis Deo offeras, ille ipse ex propriis, similia membrorum permillet cum anima tua.] S. Ambr. bene idem tradit epist. ad Constantium. [Cum sine (inquit) in uno homine duo homines, de quibus dictum est; Et si qui foris est, homo noster, corruptitur secundum desideria erroris; sed qui intus est, renouatur de die in diem. Et alibi: Condebetor enim legi Dei secundum interiorum hominem. Interior est homo noster, qui est ad imaginem & similitudinem Dei factus; Exterior qui figuratus è limo. Sic denique & in Genesi duas tibi creaturas hominis ostendit, secundò creatum hominem significans.] Proficit Ambrosius de more ex Basilio hom. 10. hexaëm. qui duos illos in uno homine agnoscens homines, & locis à S. Ambroso prolatis stabiles, concludit; [Introclusum itaque hunc habemus & arcanum hominem, deprehendimusque quod tantus esse duplices, ac proinde id verum quod in omnium ore versatur, intus sumus.] Institutum hoc omni Patrum vestigiis Hesichius l. 5. in Leuit.

49. Prætulerat vero his omnibus Orig. hom. 25. in Num. tractans illud: *Homo homo quicunque voverit votum Domino.* Sic enim in hanc rem differit. [Quæ est ita repetendi nominis causa? Quasi non sufficeret dixisse; *Homo qui voverit votum Domino.* Quid est ergo quod ait, *Homo homo,* & quid sibi velit ingeminata hominis appellatio, non mihi silentio prætereundū videretur, Apostolus docet alium esse interiorum hominem, & alium exteriorum: & illum esse qui renouatur de die in diem secundum imaginem eius, qui creauit eum: hunc vero esse visibilem, qui corruptitur. Cum ergo venitur ad istum iam

Caput II.

profectum, ut lex Dei suscipiatur, & vota Domino offerantur: (Vota autem Domino offerre nemo potest, nisi qui haber aliquid in feme. ipso, & in substantia sua quod offerat Deo) non sufficit iste exterior homo legem Dei suscipere, nec vota solus offerre; non enim potest aliquid dignum Deo habere: sed ille interior est homo, qui magis habet in se, quod offerat Deo. In illo namque est habitaculum virtutum, in illo omnis intellectus scientia; in illo est diuinæ imaginis innovatio: qui cum speciem suam, qua ex initio à Deo factus est, recuperaverit, & virtutum redintegratione pulchritudinem priorem formæ receperit, tunc iam potest vota offerre Deo, & tunc iam non homo solum, sed homo homo dicetur. Nam qui interiorum hominem non excolit, qui illius curam non gerit, qui virtutibus eum non instruit, moribus non adorna, diuinis institutionibus non exercet, sapientiam Dei non querit, scientia scripturarum operam non impedit, hic non potest, homo homo dici, sed homo tantum, & homo animalis.) Fuit sane Christus omnium congruentissime homo homo in sensu proposito: quippe qui ita præterea obiectum carnis oculis extermum hominem, ut præterea haberet insigniter excutum quem Apostolorum princeps nominat abscindit cordis hominem.

50. Non minus concinne, immo ad tempus sentent accommodatus, idem Orig. hom. in Ezech. alter accipit congeneratione illa (quamquæ res codex recedit). Sic enim eam exponit. Ostendamus de Scripturis quomodo quidam homines non sint homines. *Homo in honore polius, non intellexit, comparatus est tamen insipiens, & assimilatus est eis.* Ille non est homo homo, sed iumentum homo. Generatio viperarum, quis offendit zibis fugere ab ira venustris. Talis non est homo homo: sed serpens homo. *Equi in feminas infantibus facti sunt, unde quisque super extremum proxima suum habebat:* & iste non est homo homo, sed homo equus. Abiit igitur a nobis, ut tales sinus, qui meteamur audire non esse nos homines homines, sed aliud quid præter homines. Si enim boni & mansueti sumus, duplicamus hominis nomen, ut sit in nobis non simpliciter homo, sed homo homo. Verissimum ad eum quoque modum Christus, fuit homo homo, quem impossibile fuit (quod nobis quandoque accidit,) esse hominem bestiam.

Quid Homo & Homo natus est in ea?
Psal. 8. 6.

51. Sunt qui velint, Christo prædictorum modorum alterius fuisse tributari à Platone fisiundi congenerationem Psal. 86. eo veritculo, *Nungaud Sion dicit, homo & homo natus est in ea.* Quod Appollinaris, & recentiorum non nemo, inter varias de eo loco opinaciones adducetas à Benzonio ibi cap. 34. & 35. accipit de homine illustri, & antonomastice nomine hominis adepturi. Id vero in nullum aptius cadit quam in Christum, cuius ibi generationem deferriri, grauissimi Pates & Interpretes differunt. Inde Bellarminus non patitur eum locum aliter accipi quam de Christo: sed negat eum geminata denominatione hominem dici: quod primo loco posita vox homo, in eo verso, riguntur cum verbo dicitur. Quia tamen Gene-

bratus

Christus Homo, Filius hominis. 21

brandos & alii Hebraici idiomatis peritissimi, altere interpongunt, & verbum dicit, abiungue à voce homo: candom interunctionem retinens, existimatim eo loco Psalmi 86. (qui per admirationem vt Paulus Burgensis recte mouit, legendus est) designati humillimum statum quem Christus ad nos veniens adamauit: ita vt sit sensus: Nunquid Sioni dicetur homo in ipsa natus est, (et quidem homo abieccissimus ac misericordius externa specie,) qui illum ipsam Sionem in qua natus est, sua omnipotencia fundavit. Quia ratione congeneratio adhibita pertinet ad misericordiam, hominis nomine connotata, expressionem illustriorem. Et fuit profectus res omnem admirationem superans, quod Rex gloriae vñque eō se deicerit, vt propter nos, homines tantula, vitro fragilior omninoque acuminissima esse voluerit, & quidē in flatu despiciatissimo qui vñquam vlli mortaliū obliterit: vt propterea ad eius prænitionem exalatam Propheta, Et homo est, & quis cognoscet eum? Et alibi, Quiescite ab homine cuius spiritus in naribus eius, quoniam excelsus regnatur eis ipse.

Christus cur se toties dicat Filium hominis.

31. Habemus ex his, aliam præter superiū adducere, notionem attributalem vocis homo, prope de Christo dicitur. Nempe quatenus designat non nude hominem, (qao paſto esſet predicationis essentiaſis,) sed hominem egenum & calamitosum. Eam quippe significacionem vocis homo, esse Hebreis quasi proverbiale, itē aduerit Delius adagiali 214. veter. Tēlam prolatis in eam rem plerisque facitis & probatis testimonios, quibus aperte continetur quod dixi. Et quia Hebreis, *Filius hominis*, (vt ille Delio obseruauit,) jdipſum sonat quod homo imbecillis ac miser; habemus ex dīcīs, quo genitano sensu Christus toties in Euangeliis nominat se *Filius hominis*. Quo facilè liceat tunc omnes illos, qui aiunt Christum se dicere, *Filius hominis* frequentissime, ut humiliatum nos doceat, dum consideramus quod non nomen subiecte voluit, & quo se deiecit nostri cauſa. Legere est eam interpretationem apud Hieronymum in c. 25. Proverb. ad illud, *Gloria Dei, gloriam verbum: ac pulchritudinem appetitum* in c. 3. Ioan ad illud, *Filius hominis qui est in celo*. Quanquam addit aliam insuper frequentata à Christo denominationis illius rationem, ex eo ductam quod voluerit Christus ea appellatione se nobis insinuare, vt fratrem & proximum nobis. Eam quippe causam fuisse ait, ut Verbum voluerit homo ex homine fieri, cum potuisse humanitatem creare, cāmque assomere non contrafacta illa erga nos proximitate, quam generatio illa similiſis noſtra nobiscomintulit. Laudo sensum pietatis, sed prior expolio videatur simplicior; eamque firmante que latius atulimos tractantes causam Christi effectuam.

Vtus Doctrina.

32. Est quod in hac meta, benignitatem Verbi Despiciamus, & glorificemus. Voluit enim fieri homo, & homo homo, ac filius hominis, id est, res despiciatissima & abieccissima, ut nos

efficeret Deos. Audi Origenem hom. 2. in diversos, sub finem. [Ad hoc Verbum in carnem descendit, vt in ipsum caro, id est homo credens, per carnem in Verbum ascendat, vt per naturalem Filium vñgenitum, multi filii efficiantur adoptivi. Non propter seipsum, Verbum caro factum est, sed propter nos, qui non nisi per Verbi carnem, potuisse in Dei Filium transmutari. Solus descendit, vt cum multis ascenderet: De hominibus facit Deos, qui de Deo fecit hominem.] Eadem habet S. Chrysostomus hom. 2, in March. ad illud, *Liber generationis IESV CHRISTI*. Collimat eodem S. Augustinus tract. 25. in Ioan. tractans illud Christi de seipso. *Hunc enim Pater signauit Deus*, quod sic gloriat. [Iste & Filius hominis, & Filius Dei est. Iste homo etiam Deus est. Alio loco interrogans discipulos ait, *Quem dicunt esse homines filium hominis?* Et illi, *Ait Iannem salutem Heliām, alijs Hieremiam, aut unam ex Prophetis.* Et ille, *Vos vero quae me dicitis esse?* Respondit Petrus, *Tu es Christus Filius Dei vivi*, ille dixit se filium hominis, & Petrus eum dixit Filium Dei vivi. Optimè illi commemorabat, quod misericorditer exhibuerat. Ille commemorabat, quod in claritate permanebat. Verbum Dei commendabat humilitatem suam, homo agnoscit claritatem Domini sui. Et reuera fratres, puto quia iustum est: humiliavit se propter nos, glorificans illum nos. Non enim filius hominis propter se est, sed propter nos.

34. Atroxenda infusper est Philonis Carpathij consideratio ad illud Cant. 7. *Come capitis rufi, sicut purpura. Vbi, immanis ingratitudinis reos agit, homines qui Deum hominem & filium hominis factum, vix meminerint; gratissimumque animi sensu non colligescant, ea ex causa.* Hæc enim ait præter cetera, [O incomparabilem vim amoris! o summam bonitatem! o infinitam sapientiam! Quid te mouit ad hominem creandum? Quid rursus ad eundem redimendum. Solus amor, quo cuncta ex nulla subiecta te creasti. Hæc quælo parumper animaduertire ingrati, hæc cogitate superbi, hæc meditamenti auari. Videte carnales, an maior vita vis amoris esse possit, quam quæ Domini nostri Iesu Christi erga nos fuit, extatique quotidie, & durat æternā. Deus immortalis, æternus, immutabilis, omnipotens, creator omnium, ac rex, summa sapientia, cui celum sedes, & terra scabellum pedum eius, qui cuncta pugillo virtutis sua continet, nullius egens, amore virtutis hominis, è celo descendit: vterum virginis ingressus, humanitatem nostram, inquit suam (ipse enim nos fecit, non ipsi nos,) assimilat, factus aliquando perfectus homo, idemque mortalitatis, qui semper increatus est, & immortalis, factus patibilis qui semper immutabilis, vt nos ab sempiterna morte redimeret, quam sua ipsius culpa primus ille parens omnium Adam, sibi & ceteris de se nascituris infelicissime intulerat. Nos tamen immemores, nos ingratiaque superbi, tot ac tanta rāmque immensa summi Dei beneficia, facile obliuiscimur, atque negligimus. O miseri planèque calamitosi, quicunque Christianorum non hac assidue recordantur, eorumque auctorem Deum ipsum optimum maximum, non sanctissime colant, ac prædicant.]

S. Chrysostomus, in ipmis q[uo]d o[ste]ribus
B 3 dene

dénominantibus, magnam vim facit homil. in illud, *Afiliis Regina*, [Nomina (inquit) diuina sunt, & humana. Acceptit à me ipse Dominus, & dedit mihi. Dicit proinde. Da mihi tua, & accipe mea: meorum indigentiam habes, nullius ego rei sum indigens, sed tu. Substantia siquidem mea, incorrupta, nec vlo ævo labefactanda perferuerat. Tu autem homo es corpori consertus. Cuiusmodi sunt qua à me accepti, quales item assimilationes? Ipse Deus cum sit, me etiam vocavit Deum: Illhic natura rei, hic honore nominis. *Ego dixi Dij estis, & Filii excelsi omnes.* Verba quida sunt hic; illhic verò rerum natura. Vocavit me Deus; hoc enim me dignatus honore est. Vocatus est ipse homo, vocatus est idem filius hominis, via, ianua, petra. Hæc à me accepti. Quæ autem verba mihi dedit, illa à sua ipsius natura est mutuata.]

55. Docemur verò insuper ex dictis Christi humiliatam demississimam confessando, si qua in nobis sunt eximia & splendida, præmere. Si enim Christus qui rapinam non arbitrabatur esse se æqualem Deo, de diuina tamen prosperità ferè tacebat; nec nisi raro, hoc est cum necessitas boni nostri & honoris paterni ita feret, agere de ea audiebatur; vt quid nos eximia nostra, si qua sunt, perpetuo iactare ac expondere non erubescimus? Socratem referit S. Cyrilus lib. 6. in Iulia, à medio, non cœlaste de patre marmorario, & de matre sua obfertice loqui; (vnde suffundantur necesse est, qui obscurred genus quibus possum artibus celant alios) non tamen ea humilitas, ad Christi humilitatem pertigit. Verè enim Socrates iis parentibus ortus erat. At Christus ignobilitatem generationis humana, illustrare in immensum poterat, prolatis diuinis natalibus, de quibus tamen sobrie admodum, nec nisi adactus necessitate, locutus est. [His auditis abscondimur, quod ab eo tantum distamus quem imitari iubemur.] Verba sunt Chrysostomi per aliam occasionem hom. 80. in Ioannem, hic maximè apta. Quantum enim est quod Christianorum plerique, non modò publica esse cupiunt vera decora quies potiuntur, quoad natales aliaque ex sensu carnis illustria, sed etiam emenitis titulis splendere studiosè nituntur supra verum? Et prouecta est ad fastigium visque, injiquitas ea in parte: quandoquidem vt non semel deplorant Ascetici, ad eos quoque qui mundo inspeciem calcato institutis perfectioribus adhæserunt, pertigit contagium, quibus iure illud occinas. *Argentum tuum versum est in scoriam.*

CAPVT III.

Christus, Bonus, Bona, Bonum.

56. **C**um titulo *Magni Dei*, & cum titulo *item Hominis Dei*, nexus & complicatus est titulus *Boni*. Nam vt ipse Christus apud Marcum c. 10. dixit, *Nemo bonus nisi unus Deus.* [Quod ideo Dominus dixit, (ait Facundus l. 6. c. 3.) vt admonereret illum, Deum se credere, si vellat eum verè bonus confiteri, quia tanquam cordis inspecto, videbat ab eo se hominem tan-

tummodò, non etiam Deum credi. Quamvis ergo videatur quibusdam Hærenicis, non intelligentibus, bonum se negasse; Catholicis tamen intelligentibus, Deum le insinuasse, magis apparet.] Eadem autor imperfetti operis in Matth. hom. 33. qui in hoc puncto est omnino Cathollicus, & ab Arianis qui opus illud vatis locis inquinavunt, planè aversus. Ait itaque de Christo agente cum Phariseo, qui eum vocaverat Magistrum bonum, [Laudem sibi oblatum ab eo repulit, quia non quasi Deus, bonum; sed quasi hominem, bonum eum dicebat: quod non fecisset, si ille quasi Deus bonum, bonum eum dixisset. Et verè quantum ad Iudeos, qui vnum Deum colebant, & Christum Dei Filium non agnoscabant, nemo erat bonus, nisi vnu Deus. Apud fideles autem, sicut vnu Deus Pater, est bonus; sic & vngenitus Deus nihil minus bonus est. Puto autem, si dixisset ei: *Magister Sancte*, aut etiam *Iustus*, similiter respondisset; quid me dicis Sanctum aut Iustum Nemo Sanctus, nisi vnu Deus, nemo Iustum nisi vnu Deus.]

Non modò autè Christus quā Deus est, domus est, sed etiam S. Augustinus l. 1. de Trinit. c. 1. fusè prosequitur, denominationē boni in Christum Deum & hominem, simpliciter non cadere: quia quamvis Christus in iudicio futurus bonus rectis corde, tamen à malis quoque videbitur, quibus bonus non erit. Solus Deus, omni ipsum videnti est bonus. Concionat varijs Patres, cum in disputationibus aduersorum Atoniam, illud Christi responsum in eius diuinitatem impie intortantes; vt S. Hilary de Patriis & Filij unitate, & l. 9. de Trinit. Epiph. haec. 69. Nyssenus latè orat. 10. (imo 11.) in Eunom. Tunc in caput 19. Matthæi, vel 18. Lucæ, aut 10. Marci, quibus illud Chilli diuinitus refertur. Itaque tantum absit, vt quicquam Arianis in eo Christi responso feratur aut metatur, vt potius validissime ex eo confitentur.

Christi etiam quā Dei hominis, bonitas explorata.

57. Non est tamen praesens instituti, Christum quā Deus est, bonum monstrare. Idque prestatre, hominis propè fuerit otio abuentis, si ad confirmationem, & non ad expressionem & suauitatem tantæ bonitatis referatur disputatione, in quam Arianorum importunitas Patres plerumque abripit, vel renientes. S. Ambrosius splendide id exequitur l. 2. de fide c. 1. Stomachatus ipso capitio initio, in sacrilegiam de verbi Dei bonitate discepcionem. Cudit autem huc perbellè, elegansissima apud eundem Ambrosium sent. 9. in Psal. 118. Dei, atque adeo diuini Verbi expressio, specie pulcherrime arboris, cuius fructus sunt Angelii, fructus item rationabilis homines; (quos ait esse sanctos, significans qui virtutis fordan, & vt irrationabili animali vitam exigunt, homines non esse, sed adoptatas specie humana bestias, vt loquitur c. 1. allegato:) præterea eiudem arborei fructus sunt, qui nascuntur in terra: fructus dentique, virtutes hominum. Ex qua tam eximiorum fructuum enumeratione, concludit S. Ambrosius secundum Euangelicam regulam, bonum esse Dominum, quia arbor bona bonos fructus facit;

cit, & ex bonis fructibus de arboris, bonitate merito pronunciatur. Legenda insuper perelegans disputatio S. Hilarij in Psal. 52. ad illud, Non est qui faciat bonum. Diuinum namque deus esse bonitatem, & Deum solum esse perfecte ac vere bonum, nos autem non nisi imperfetti, pereleganter tradit. In quam rem egregie quoque dicitur S. Augustinus Epistola 54. Noh sustineo in hac disputatione longiores moras, quod imaginem bonitatis divine qua est Verbi nomenclatura Sapientia, expressam inquam, effigiem diuinæ bonitatis infinita, ut in calce illius primi capituli interpretatur S. Ambrosius, audire ab impiis expertem bonitatem, pollutionem, & iniquitatem audiencem.

Quod praesens locus postulat, hoc exequatur. Verbum in carne nostra fecerunt. Eius bonitas est explorata. Idque inficiari, omne flagitium superare, affirmat S. Epiphanius heresi 69. qua est Arianorum. Et velut stupore desfixus exclamat. [Si qui tot bona nobis fecit, non bonus apud ipsum iudicavit, & quis adhuc flagitiosior hoc fuerit? Qui anima suam pro omnibus dedit, qui ultraeum ad patrem venit, passionis exors Deus existens, qui peccato nobis condonauit, qui sanaciones in omni Israël perfecit, qui ex bonitate sua tantum hominum genus in bonitate ad Patrem congregauit, qui bonitatis perfectus est, & pacis Dominus, qui supernus ex Patre domum Verbum ex bono Paire genitus est, qui dat alium omnem carnem, qui operatur in hominibus & omnibus ab ipso factis omnem bonitatem, non bonus apud ipsos iudicatur.] Nyssenitem oratio. (imo 11.) in Eunom. [Quid enim al improbitatem quis inuenierit acris, quam negare bonum esse eum, qui in forma Dei est, quique non est arbitratus rapinam, esse Deo aqualem? Sed qui ad humilitatem naturae humana descendit, idque pro sola sua in genus hominum benevolentia hoc fecerit? Cuius causa (dic mihi), haec Domino redditus: Vt enim Moses ad Israëlitias voce. Non bonus, qui te cùm puluis inanimus es, diuina forma coronatum, inanimatum imaginem suæ potest exire: Non bonus qui propter te, forma levata & pro gaudio presente, tui peccati afflictiones, & cruciatus abstulerit, & pro tua morte se prestitum dedit, & pro nobis maledictum sive execratio, & peccatum, factus est:]

Christus, absolute Bonus, ex Iob.

38. Est igitur Christi bonitas extra controvèrsiam, tum quā Dei tantum, tum quā hominis Dei, que est consideratio huius loci propria, in qua tam per hærendum est, eo solidissimo fundamento iacto, quod in divinis codicibus quibus spiritus sancti sensus reconduntur, Christus autonomatice bonus, aut etiam ipsum bonus, appellatus habeatur non vno loco: iure fanem multo potiore, quam Antenor ille Cretensis, quem Polonius Hephestion apud Phocium Cod. 160. in libri quinti breviculo scribit Δατά appellatio, quod Cretenses bonus nominent Δατά: aut quam Phocion, quem idem Cod. 245. licet durum, nomen boni adeptum refert. Scriptura insignia loca, quibus Christus bonus est nominatus, appendo notnulla partim ex veteri, partim ex novo instrumento.

Perillustris est locus apud Iobum c. 9. quo sancti viti hæc querela continetur. Dier mei velociores fuerunt cursore, fugerunt & non videbunt bonum. Quis hic fuerit cursor, quæ celestima fuga dierum, quod bonum cuius visione per eam fuga celeritatem priuari se queritur, accipe ex D. Gregor. interpretatione. [Cursoris officium est, secutura nuntiare. Omnes igitur electi, qui ante aduentum Redemptoris orti sunt, quia hunc aut audiendo tantummodo, aut etiam loquendo nuntiarunt, quidam quasi in mundo cursoris fuerant. Sed quia ante prælatum Redemptoris tempus se subtrahit prævident, transite se cursore velocius dolent, dieisque suos esse breves ingemiscunt, quia usque ad videndam Redemptoris lucem minimè tenduntur. Vnde aptè dicitur; Fugerunt, & non videbunt bonum. Omnia quæ creata sunt, bona sunt. Moys attente, qui ait, *Vnde Deus cuncta que fecerat, & erant valde bona.* Sed hoc solum bonum principaliter bonum est, per quod hæc omnia bona sunt, quæ bona non principaliter existunt, de quo bono veritas per Euangelium dicit; *Nemo bonus, nisi solus Deus.* Quia igitur antiquorum Patrium prius dies finiti sunt, quam mundo Deus in carne monstratur, rectè nunc de iisdem diebus dicitur; Fugerunt, & non videbunt bonum; ac si aperte diceretur; ante expectatum tempus elapsi sunt, qui ad Redemptoris præsentiam, peruenire nequovetunt.]

39. En bonum quod Patres non viderunt, bonum absolute & autonomatice dictum, Christum Dominum. Eius nos boni fructum tenemos, eo fruimur; præcis vero ad illud saluare utrumque præconceptum, & suspitare à longe non autem eo frui cœcissim est. Odorem Christi venturi excepterunt aliquatenus, omni præterea vnu negato. Quæ causa est cur concinna omnino S. Gregorius, eodem loco, apiet antiquis Patribus verba illa quæ ibidem sequuntur apud Iobum. *Perransferunt quasi naues pomariae, quæ sic glossat.* [Hi qui poma defertentes, maria transmant, ipsi quidem fructuum odore perfruuntur, sed eorumdem fructuum aliis cibos ferunt. Quid igitur antiqui Patres, nisi naues poma portantes extiterunt? Qui diuinæ Incarnationis mysterium prophetantes, ipsi quidem speci odore positi sunt, sed nobis fructum de eisdem speci perfectione detulerunt. Quod enim illi expectando odorati sunt, hunc nos cernendo & percipiendo satiamur. Vnde & Redemptor eisdem discipulis dicit; *Alij labores rauerunt, & vos in labores eorum introisti: quoniam videlicet dies comparantur nauibus, quia decurrunt. Et rectè poma portantibus; quia eleatos omnes quos ante Redemptoris præsentiam gestauerunt, per prophetia valuerunt spiritum expectatione resouere, non autem manifesta exhibitione resicere. Vel certè, quia naues cum poma portant, haec palejs admiscent, ut ad terras illæsa perducant, Partum præcedentium dies, describantur navibus poma portantibus similes, quia antiquorum dicta, in eo quod mysteria spiritualis vita denunciant, per interfusam haec historiae stipula seruant, & opertum nobis fructum spiritus deferunt, cum carnalia loquuntur.] Quia tamen sic procul conspicari, nec nisi operata prospicere tantæ felicitatis materiam, non est ea vel per contumum frui; idcirco querebatur Iob conditionem suam, & fugam*

RAYN
Tom. De Chri-
stianis
de Auct. Chri-
stianis
5

fugam celerrimam dierum suorum, ob non vi-
sum bonum; utique Christum quem suspirabat;
vt & ceteri antiqui omnes: de quo luculenter
Rupertus lib. 5. de processu Spiritus sancti cap. 7.
& S. Chrysostomus in Psal. 13; ad illud, *Omnes*
declinaverunt.

Idem ex Apostolo Rom. 5.

60. Est in eandem sententiam locus apud
Apostolum Rom. 5. iuxta Origenis interpreta-
tionem in eius loci commentario corringtonis
Marcionis expositionem quam tacito nomine
refert. Ait Apostolus, *Vix pro iusto quis mori-
tur: Nam pro bono, forsitan quis audeat mori.*
Arius quidem referente S. Hieronymo q. 7. ad
Algasiam, bonum pro quo quis audeat mori,
interpretabatur Patrem: *Iustum verò aiebat
esse Christum, cui datum est omne iudicium.*
Pro Patre ergo, quem solum agnoscet bonus,
iuxta illud cui errorem suum inadiscib-
at, *Nemo bonus nisi filius Deus,* mortuos esse
plerisque affirmabat. Quomodo verò posset ad
iustum, id est (ut ipse somniabat) ad Christum
apicare quod vix pro eo quis appetieret mortem;
hoc verò est quod S. Hieronymus negat percipi
posse. Tam multa enim Martyrum myriades
pro Christo occubuerunt, vt nulla ratione effu-
tire liceat, vix aliquem pro eo cecidisse. Magis
consequenter blasphemauit Marcion, codem
referente Hieronymo, Nam bonum interpreta-
tus Deum noui Testamenti, tuisque Filium
Christum; iustum verò affirmans esse Deum
Testamenti veteris iudicem & securum, addi-
bat vix pro iusto quæcumque mortem exciperet;
quia per pauci fuerunt in veteri lege martyres:
pro bono autem, id est, pro Christo, innumerab-
iles cecidisse. Quam expositionem plenè de-
honestat admisit blasphemata. Neque refert tertium
S. Hieronymus, errore liberam, qua iustus
pro quo vix quis moritur, sit lex Mosaica, bonum
autem sit lex Christiana, quæ est ferè Mar-
cionis expositiō, sed errore expurgata. Quod
verò ei obicit S. Hieronymus, non posse iuxta
eam valere quod dixit Apostolus, *Forsitan quis
pro bono audeat mori;* cum non sit ambiguum,
nec cum vacillatione proferendum, an aliqui
pro Christo & lege Evangelica ausi sint mori;
facile depelleretur si res ferret, monstrando
vnum particule *forsitan, aut foris;* in Scripturis
non semper ferre dubitationem vel rei mindus
explorata incertitudinem, sed plerumque insi-
nuare libertatis expeditionem ex qua res ita fiat
vel subeat, vt possit non fieri aut subiri. Per
otium id tradit S. Ambrosius lib. 2. de Penit. cap. 5. qui Ethnici quoque eodem modo voce
illa vlos demonstrat. Quia ergo Martyres voluntariè
Deo sacrificant, facile posset ea expositiō
à telo proposito indemnis præstari, nisi aliunde
conuallatur. Eam verò quoad secundam partem
qua per bonum pro quo quis audeat mori, Christum
intelligit, ratam habet Origenes, circa solam
priorum dissentientis. Mentre eius ex subiectis
verbis prospicere licebit. [Edocemur nos, quod
Christus non pro piis, sed pro impiis mortuus
est. Impij namque eramus, antequam conuerte-
remur ad Deum: & Christus utique mortem
pro nobis antequam crederemus, excepti: quod
proculdubio non fecisset, nisi nimiam erga nos
habuisset, & abundantissimam charitatem; vel

ipse Dominus noster Iesus Christus moriendo
pro impiis, vel Deus Pater virginatum suum
pro Imperiorum redemptione tradendo. Cum
enim vix aliquis pro Iusto moriatur, & dubiter
vnuſquisque mortem subire, etiamsi mortis iu-
sta sit causa, quantus est hic, & charitas eius
erga nos quanta pensanda est, qui secundum
illud tempus quo passus est, pro impiis, & iu-
stis mortem perpetui non refugit? In quo vi-
que summa illius diuinæ bonitatis indicium
est. Nisi enim esset hic ex illa veniens substantia,
& illius Patris Filius, de quo dictum est,
Quia nemo bonus, nisi unus Deus Pater, tantum
utique erga nos bonitatem non pouiller ostendere.
Vnde quia ex hoc tanta bonitatis indica-
cio: ipse esse hic agnoscat bonus, pro hoc
bono forsitan quis audeat mori. Cum enim co-
gnoverit vnuſquisque tantam erga se bonitatem
Christi, charitatēnque eius habuerit in corde
diffusam, non solum mori pro hoc bono, sed
& audacter mori desiderabit. Quid rebus ipsi
& operibus sēpē videmus impleri; cum hi in
quorum cordibus abundanter diffusa est chari-
tas Christi, sponte etiam, & cum omni audaci-
tate semetipos persecutoribus offrant, & no-
men Christi audiēre mundo coram Angelis, &
hominibus confidentur; vt non solum iniuriam
pati pro nomine eius, sed & mortem pro hoc
bono subire audeant: quod quarnis pro filio,
quis perficit? Est enim amor vitæ huius tantus,
vt etiam cum iusta causa mortis aduenient, vi-
vnuſquisque mortem patienter accepiat. Iusta
autem causa mortis videatur, cum natura legi
defetur, & quanvis iustum sit conditioni mor-
talitatis, vix tamē amplectitur animus naturæ
legibus cedere. Vix ergo pro iusto quis mori-
tur. Nam pro bono audet quis mori, & audac-
ter occumbit, præcipue si intellexit, quia cum
adhue secundum tempus impij essent & in-
fimi, ipse prior pro nobis mortuus est: & quo-
modò non qui hæc sibi ab illo præstis prius
esse cognoscit, mortem quam ille malis impen-
dit, huius bono reddet?] Non præsto, hanc in-
terpretationem menti Apostoli & coherentia
contextus respondere, quam qui cupiet habet
à quo eam petat S. Hieronymus q. illa 7. Tan-
tum itaque retero, quid plenè Origenes de
Christo in Scripturis bono autonomatice, sit
commentatus.

*Rursus ad idem Apostolus Rom. 10. volunt
Christum, Bona.*

61. Alius locus quem in eandem rem sub-
ficio, potest & veteris & noui Testamenti cen-
seri, cum extet apud Isaiah c. 52. allegatur
autem ab Apostolo c. 10. ad Rom. *Quam speciosi pedes
euangelizantium pacem, euangelizantium bona:*
& de Apostolis exponit, quorum speciosi pedes,
id est, amabilis aduentus, & tempestiva (vt alii
ex Graeco veteruntur) prædicatio euangelizavit
pacem Deum inter homines, euangelizavit
item bonum se bona. Cetera circa eum locum,
alteri considerationi permittamus. Nunc quid
illud sit bonum, aut multitudinis numero bonis
vestigie

Christus, Bonus, bona, bonum: 25

restigemus. Origenes l. 8. commentat. in epist. ad Rom. Sic hoc exponit. [Vnum est verum bonum Deus, cuius imago bonitatis, est filius, & Spiritus eius, qui dicitur bonus. Itud ergo vnum bonum, quia in Deo Patre & Filio & Spiritu sancto est, bona nominavit. Hoc est enim quod annunciant Euangeliste, secundum praeceptum Domini & Salvatoris nostri, dicentes; Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Figlii, & Spiritus sancti. Hae sunt ergo euangelizantium bona.] Apparet non nihil obtorsum esse interpretationem. Neque enim simpliciter & ab solute loquendo, tres personae Angelissimae Triadis, bona plura dici possunt: etiam cum additamento, quo fiat restrictio bonitatis ad personas quam tales, enunciari de eis possit multiplex bonitas, sive perfectio, nempe relativa, ut late versat Suares l. 3. de Trinitate, c. 9. & 10. Apostolus autem sine determinatione vlla, ait Euangelizari per Apostolos bona.

62. Quare commodius est alia eiusdem Originis interpretatio, quam eidem loco late adhibet prefatione in Ioan. verbis illis, Itaque bona euangelizans illi, quorum pedes sunt pulchri; bona inquam, scilicet Iesum. Nec miretur quispiam, si nomine bonum, numero multititudinis, exposuimus annuntiari Iesum ab euangelizantibus. Expositis enim tenuis nomina habentibus, quibus Dei Filius nuncipatur, sciemus quomodo multa bona sit Iesus, quem annunciant iij quorum speciosi sunt pedes. Vita, bonum est vnum, at Iesus est vita. Bonum alterum lux et mundi, lux vera, lux hominum. At haec omnia dicitur esse filius Dei. Ad haec praeterea quod vita & lux est, aliud etiam est bonum, iuxta considerationes nostras, vestras scilicet. Rursus est aliud bonum, quod est quartum bonum, nempe via, qua ad haec bona nos conducat. Hac autem omnia Servator seipsum esse docet, dicens; Ego sum via veritas, & vita. Quomodo autem non bonum est resurgere hominem ex causa mortaliitate, hocque à Domino assecurari in quantum ipse Iesus est resurrectio? qui etiam, (inquit,) Ego sum resurrectio. Quin & oikum etiam, per quod ad summam beatitudinem quis ingreditur, est bonum. At Christus, inquit, ego sum ostium. Quid vero opus est verba facere de sapientia, quam condidit Deus in inicio viarum suarum in operaria, qua ad gaudebat Pater ipsius, oblectatus in multifaria ipsius pulchritudine intelligibili, que solis intellectuibus oculis certatur, quaque considerantem diuinam pulchritudinem, ad amorem celestem initiat? Bonum enim est Sapientia Dei. At hoc quoque praeter ea quae fupta recentur, iij annuntiant, quorum pedes sunt pulchri. Potentia Dei praeter octauum nobis bonum numeratur, qui est Christus. Verum enim verum, haud silentio praetereundum est illud Verbum, quod cum Patre vniuersorum est Deus. Namque & hoc bonum nullo alio bono est inferius. Itaque beati, qui admiserint haec bona, quique percepient ea, ab iis qui pedes habent pulchros, atque qui euangelizant.

D peremus,

Est mox. [Quis autem ambigat, an id, quod per se Iustitia est, quodque per se sanctificatio, atque per se perfecta redemptio est, sit bonum? Quæ etiam ipsa, Iesum euangelizantes, euangelizant; dicentes cum fuisse factum nobis Iustitiam à Deo, & sanctificationem, & redemptionem. Quæ autem scripta sunt ab his de ipso, vix numerari poterunt, docentia nos subtiliter considerate, ex iis bonis quæ difficulter numerantur, quæque scripta sunt, quomodo multitudo bonorum sit Iesus, que in ipso quidem sunt, in quem beneplacitum fuit omnem plenitudinem divinitatis corporaliter habitare, haud tamen à literis continetur. Quid dico à literis: quando & de toto mundo dicit Joannes; Nea ipse opinor, mundus caperet eos, qui scriberentur libros. Dicere ergo Apostolos euangelizare Servatorem, perinde est, ac si diceremus eos euangelizare bona omnia. Quamobrem hic est ille qui à bono patre accepit, ut esset tot bona: ut unusquisque co quod capit, vel iis quæ capit, cum per Iesum ea percepit, fruatur bonis.]

A stipulatur plane S. Ambrosius epistola ad Irenæum. Praefatus enim multa de vero bono, subdit. [Quid euangelizant nobis, nisi Dominum Iesum: hic est pax nostra, hic est bonum illud summum, quia ipse bonus ex bono: Ex arbore enim bona bonus fructus legitur. Denique & spiritus eius bonus, qui ex ipso accipit, & deducit Dei seruos in viam rectam. Qui autem habens Spiritum Dei in se, neget bonum, cum ipse dicat; An oculus tuus negquam est, quia ego bonus sum? Hoc bonum veniat in animam nostram, in nostræ mentis viscera, quod propitius Deus dat potitus se. Hic est thesaurus noster, hic est vita nostra, hic est sapientia nostra, Iustitia nostra, pastor noster, & pastor bonus, hic est via nostra. Vides quanta bona in uno bono? Haec bona nobis prædicant Euangelista. Haec bona requitens David, ait; Quis ostendit nobis bona? Et ostendit ipsum eile, bona, subtilens, signum est in nobis lumen cœlum tui. Quis autem lumen vultus Patris, nisi splendor glorie, & imago inuisibilis Dei, in quo & videtur & clarificatur Pater, sicut ipse clarificat Filium suum? Ipse est ergo Dominus Iesus summum bonum quod nobis annunciatum à Prophetis, prædicatum ab Angelis, promissum à Patre, euangelizatum est ab Apostolis: qui nobis tanquam maturitas aduenit. Nec solùm tanquam maturitas, sed tanquam maturitas in montibus adeat; ut nihil acerbum, nihil immaturum in nostris consiliis sit, nihil immite, nihil aspernum in operibus ac moribus, qui primus euangelizans bona affuit. Unde & ait: Ipse qui loquebar, adsum in corpore, quod suscepit ex Virgine, adsum interior imago Dei, character, substantia, & adsum ut homo, sed quis cognoscit me: hominem enim viderunt, sed operibus supra hominem crederunt. An non ut homo, cum Lazarum fleret, & rufus supra hominem, cum eum resuscitaret? An non ut homo, cum vapularet, rufus supra hominem, cum totius mundi peccatum tolleret? Ad illum igitur pro-

peremus, in quo summi a est bonum.]

Quæ de maturitate in montibus, & Christo ipso primo euangelizante, tradidit Ambroſius, respiciunt locum Isaiae, & variam eius lectionem de qua inferioris cum de Christo noua creatura. Nunc satis esto, quod agnoscat aperitissimi S. Ambroſius, bona quæ à Christo primùm annūciata, ab Apostolis iuxta Isaiae vaticinio docebat S. Paulus, esse ipsummet Christum, quem agnoscit nomine boni anthonomastici dicti exp̄sum, etiam si ob immensam quoque bonorum sylam quam subministrat, appelletur quoque multitudinis numero bona.

Christus, ex Sapientiæ ac Mōse omne bonū.

64. Iuxta Sapientem Proverbiorum X I. duci potest, omne bonum. Ait enim, desiderium inforūm, (quod utique Christus semper fuit ab omni ævo, vt propterea dictus sit desiderium collum aeternum, esse omne bonum. Et sanè de summo bono, quale ut proximè ex Ambroſio audiuimus Christus est, verissimè dicitur omne in eo bonum cerni, ut confirmat Aristoteles initio moralium, Eudem. & 1. Ethic.c.8. reprehendens eum qui templi Delphic faciem tali epigraphè inscriperat, qua negaret cerni vspiam bona omnia. Hoc Aristoteles, vñlibet alijs agnoscit verum: respicit autem quoad summum bonum, in quo omnia bonorum genera aggregari proficitur; (honestus, scilicet iucundum, ac vtile,) quod boni nomine denotatur. Nam cætera quidem quæ dicuntur bona, cum sint potentialia si uno bonitatis genere exornentur, deſtituuntur altero, v.g. Virtus bona est honestissimum, sed inluua, & amaritudinibus inforūm. Dignitæ sunt bona vtilia, & xp̄hua, vt plerumque inhonestæ, semper certè acerba, & infinitis obſepta spinis; cum ut acquirantur; propter enim res partia, dicuntur, tanquam connixu patientum angores referentē comparatae, iuxta S. Augustinum 9. Trinit. c.9. Tum etiam ut seruentur, ne vel eas fut abstrahat, vel situs corrumpat. Tandem voluntates, suauitate aliqua ablandiuntur frumenti: Sed ea suauitatis stilla, immensam habet inſuavitatis adiunctionem ut non iniuria dixerit Encolpius apud Petronium in satyr. [Apes ideo pungunt, quia vñbicumque dulce est, ibi & acidum inuenies.] Et Apul. 4. florid. [Verum verbum est profectò quod aiunt; coniugatio vñbique est mellis & felis: vbi vber, ibi tuber.] Hæc cum ita se habeant circa bona quævis creatæ, felicitatem tamen omni bonorum genere, honesto, iucundo, vtili, pacifice cohabitantibus redundare, proficitur Aristoteles, redarguent circa hoc eum quem dixi Delphicas epigraphes Autorem: redarguendus & ipse, quantum agnoscit in summo bono quale ibi profitebantur, rationem boni vtilis, cum nihil sit à ratione summi boni; magis alienum relatione ad aliquid vñterius, quæ est bono vtili planè intima. Qui tamen nœvus Atticotelice doctrinæ, in summo bono quod S. Ambroſius ex Apostolo & Isaia ostenta-

bat, locum non habet. Quia enim in Christo & Deitas & humanitas consociantur, penes vñtramque & bonum honestum esset iucundum; peculiariter autem ratione humanitatis habet rationem boni summe vtilis, ac medi exquisitissimi, seu vera via ad rectitudinem & vitam. Itaque de Christo illud accipere licet, desiderium inforūm, omne bo-

nū. 65. Et deprehendo ita planè accepisse Cyrillum Hierosolimit. Catech. 10. quod Exodi 33. roganti Mōsi, ostende mihi gloriam tuam; respondit Deus, ego ostendam omne bonum tibi. Hoc est, Christum nesci. Idque S. Cyrilus eruit ex his quæ statim subduntur. Addit enim Dominus: non potis videre faciem meam, non enim videbit me homo, & viuet. Hinc Verbi diuini humanitatem merito fuisse decretam, agnoscit S. Cyrilus, dicens. [Propterea sanè cum Deitatis personam nemo viuus potuit videre, humanitatis personam recepit, vt videntes viuamus.] Eodem quoque aptas sequentia verba texus. Ecce est locus apud me & stabis sup̄a parva, cumque transieris gloria mea, ponam te in foramine petra, & protegam dexterā mea, donec transeam collāmque manum meam, & videbit posteriora mea, faciem autem meam vide non poteris. In his omnibus insinuatum Christum, atque adeo ipsum esse illud, omnēbonū quod ibidem Deus Mōsi pollicetur, censet S. Cyrilus.

Quanquam quod locationem Mōsis in foramine ad videna Dei posteriora refert ad angustias hic nostras, quibus Deum per exiguum duxat fortamen conspicimus, apud in rem nostram accipitur à variis Patribus ut à Gregorio Nysseno, de vita Mōsis, vbi cum præmissum est de textu proposito varia quæstio: Quid ille lapis; quæ illa capacitas in lapide, quæ illa manus Dei quæ os lapidei foraminis retinet, transitus vero Dei quis sit, aut quid posterius eius quod Moyses videbat permittitur & his inquinam præmissis, respondet post aliqua. [Quoniam Christus lapis est, ut Paulo placet, omnem autem bonorum spem in Christo firmiter esse credimus; qui bonum aliquod adeptus est, in Christo est, qui omne bonum continet: Qui vero ad Christum peruenit, & à manu Dei tectus est, manus autem Dei, quid aliud esse posset quām creatrix retum virtus? Ipse vñgenitus Deus, per quem omnia facta sunt, qui & currentibus locus est, & via, ut ipse dicit, & lapis confirmatorum, & dominus quiescentium qui ad hunc, inquit, peruenit, is audiens vocantem, is in posterioribus vocantis constituetur.] Si videlicet Christum preceuentem sequatur, & imitatione exprimat, quod ibidem pluribus exponit Nyssenus, & benet etiam hom. 12. in Cant.

66. Fusè quoque & diligenter locum illum Exodi, vñuersum de Christo exponit S. Augustinus q. 154. in Exodum & Hesychius 1.5. in Leuit. c.16. qui omne bonum Mōysi ostendendum negata vñione facie planè refert ad ostensionem Incarnationis huius posteriorum Domini, quæ Mōsi sunt præmonstrata. Hesychij locus est luculentus,

Christus, Bonus, bona, bonum,

27

ex quo partem exhibeo. [Quid Dei possit videri, ipse aperte subdidit, dicens; Ecce est locus apud me, stabis super petram, id est Ecclesiam, & confessionem qua in eo est, cum fide, dicens: quinque transibit gloria mea, significans Christi ad homines transitum: & ponam te in foramine petra, id est, in leges faciat per foramen angustum, ad confessionem Christi, & fidem, per eam transimus, unde & paedagogus noster ad Christum, lex esse, per Paulum dicitur. Et ponam super te manu meam, signis videlicet, & miraculis, quæ cum eis faciebat, donec transeam, tollamque manum meam, & videbis posteriora mea. Quando ergo à populo Iudaico, in cuius nomine figurata, vi potè principem populi Moysem accepit, protectricem Deus abstulit manum, & sua eum virtute nudauit, in tantum ut Romanis tributa præstarent, & sub leges eorum & principes degerent, tunc videbant posteriora Dei, id est, Dei Incarnationem: posteriora autem eius, quia videlicet in vicinis est temporibus incarnatus. Fa-ciam autem non videbitis, ait, substantiam videlicet diuinitatis.]

Nec aliam olim mens Origeni. Homilia enim 12. in Ierem. tractans cæuernas petras de quibus Ieremias c. 16. sic scribit. Vnde possum intelligere petras? Vnde cæuernas petratur? Venio ad Exodum, quærum aliquam interpretationis occasionem, ibique inuenient Moysem videte Dominum, & Dominum eidem promittentem, atque dicentem; Ecce pono te in cæuerna petra, & consipic postiora mea, facient autem meam non videbis. Si confides, quid ibi petra dicatur, & foramen petra, intelligis & cæpetas petras, & petrarum foramina. Quæ igitur est petra? Dominus Iesus Christus. Bi-bliah enim de spiritali sequente eos petra: & super petram statuit pedes meos, in trigessimo nono Psalmo dicitur. Quod est foramen petra? Vide eum apud Deum Patrem Verbum Deum; videbis integrum petram. Vide dispensationem assumpti corporis, videbis foramen petra, quod per posteriora Dei, iuxta possibiliter imbecillitatis sue, humpanus inveniens aspectus: hoc enim est, quod ait, videbis posteriora mea.

Damascenus item, sub initium orationis de Transfig. [Hodie veteris testamenti auctor ac diuinus legislator Moses, in monte Thabor legislatori Christo, seruilem in modum, tanquam heros astat, atque humanitatis ab eo assumptæ cognitione illustratur, quam typice duntaxat olim edocitus fuerat. Hoc enim per Dei posteriora significati direxit ac iam deitatis gloriam liquido perspicit, sub petra foramine cooperitus, quæ quidem petra Christus est incarnatus Deus, qui carnis sue tanquam perexiguam quandam vitam, stricte aperuit, immensoque lumine, atque omne oculorum robur superrante, altum oculos perstrinxit.]

S. Bernardus hom. 16. in Cant. posteriora illa, & foramen petra, ad passionem Christi restinxit. Similiterque ad totam quidem Christi in carne vitam, sed maximè ratione passionis, posteriora illa & transitum accom-

modat, Petrus Venerab. scim. de Transfig. Dom. tractans Mosis in ea apparitionem. Polychr. Gillicb. c. 10. altercat, in fine. [Est locus, (inquit) penes me, & ponam te in foramine petra. Locus Ecclesia est, petra Christus; foramina, vulnera Christi; Moses synagogæ figura. Quæ synagoga Christi transiunt videtur posteriora; quia Christo ascende, fidem humanitatem, & passionis eius accepit, quæ præsentem non videt.] Hoc nobis perinde est, quia semper habemus de huic Doctoris sententia. Christum dici omne bonum, saltem in aliquo suo statu. En igitur omne bonum quod Mosi obsecendum præmissum est, Christus Dominus.

Satis itaque ab auctoritate monstratum est, Christo nomen boni omnino conuenire. Nam non placet insistere aliis præterea locis è Scripturis, quibus hoc insinuatum videri possit. Eiusmodi quod est Thomas Cantipr. l. 2. Apud c. 29. n. 10. vestigans quid in salutatione Angelica magis Deipara attideat, concludit esse eam partem qua fructus ventris eius dicitur benedictus: id est ut ipse quidem glossat, bonus dictus, quippe qui sit bonus simpliciter, & essentialiter bonus. Laudanda in Deipara pietas, non approbanda notatio. Quare ea supercedens ad suffragium rationis progeditor.

Rationes boni respectui, in Christo dimisso.

68. Pateret amplissimus ad excurrendum campus, si rationes omnes boni in Christo conspicuas, prosequi oratione, consilium esset. Sed quod hoc loco ex duntaxat Christi attributa consideranda suscepimus, quæ ipsum in se Christum spectante de bono fucundo & utili quæ spectant alios, illud duntaxat hoc loco addam ad ea quæ in totius operis vestibili prolocutus sum; hæc bona eminentissime in Christo reperi: idque indicate quod sèpè tradunt Patres, Christum omnia nobis esse, & quæcumque in humanis suauis vel utilia habentur, in eum maximè & ab imperfectionibus quibus hæc fôrdene defœcata concurrere. [Omnia habemus in Christo,] ait S. Ambrosius l. 3. de virgin. [Omnis anima accedit ad eum, siue corporalibus ægra peccatis, siue clavis quibusdam sæculatis cupiditatibus infixa, siue imperfecta adhuc quidem, sed intenta tamen meditatione proficiens, siue multis aliqua si iam perfecta virtutibus, omnis in Domini potestate est, & omnia Christus est nobis. Si vulnus curare desideras, medicus est; si febribus astutas, fons est; si grauariis iniquitate, iustitia est; si auxilio indiges, virtus est; si mortem times, vita est; si coelum desideras, via est; si tenebras fugis, lux est; si cibum queris, alimentum est. Gaudate igitur, & videget gaudiam suauis est Dominus, beatus vir qui sperat in eo. Cyrilus Hierosol. Catech. 10. sub initium, non dissimiliter. [Vnicuique varius sit salvator ad utilitatem. Qui enim indigent recreatione & iætitia, illis sit vincit: qui opus habent ut ingrediantur, his constituitur ostium: & qui cuperent offerte orationes, illis sit mediator, summusque Sacerdos. Rursus habentibus peccata, sit ouis, ut pro ipsius mactetur, & omnibus sit omnia, ipse idem na-

D 2 turā

tura permanens, qui est. Manens enim idem, & verè immutabilem filij dignitatem habens, tanquam optimus medicus, & doctor compatiens, accommodat se ad infirmitates nostras: S. denique Chrysostom. 24. in ad Rom. ad illud *induimus Iesum Christum*, concurrete in Christum omnes titulos iucunditatis & utilitatis demonstrat, ostendens Christum omnia nobis fieri, siue interna, siue externa respicias. Locum dabo infra sectione 5. initio.

Sistitur in bono absoluto, ratione cuius Christus, bonum, & omne bonum.

69. His ita generatim libatis, quoad bonum iucundum & viile; quod non consentiant presenti instituto, quo Christi in se spectari & non ad alios comparati attributa prosequimur, de bono honesto dicendum plenè hoc loco esset, nisi iam ea tractatio esset in superioribus expedita. Bonum siquidem honestum, extra mores & transcendentaliter sumptum, vi nunc sumimus, nihil aliud est quam rei in se constitutio, & dispositio conueniens, siue perfectionis consentanea, iuxta illud D. Augustini lib. 3. de lib. arbitrio. cap. 15. [quicquid est sicut esse debet, bonum est.] Et hoc modo, quicquid est, bonum esse, ferunt illa Phœbadij lib. contra Ariani. [non potest quid esse, quod non sit. Non erit autem, si illi defuerit quod esse debet.] Quia igitur de Christi esse & essentiali perfectione plenè superioris est actum lib. 2. de aduentitiis autem perfectionibus interna perfectioni superadditis per naturam & gratiam concursum, diffusè disputatum est toto lib. 4. vbi & substantia & facultatum omnium naturales ac supernaturales perfectiones plenè sunt expeditæ, liberamur in presentia hoc labore. Obiter tantum addam, omnem hinc huiusmodi præ Christo bonitatem nostram absolutam, siue perfectionem, esse imperfectionem; meritòque censuisse S. Optatum superiori capite adductum, omnes nos semiperfectos, Christum solum, verum bonum, verè perfectum habendum esse. Id quod S. Hieronymus cap. 1. contra Pelag. scitè eruit ex verbis Apostoli Philipp. 3. quo primùm se inter non perfectos recensuit, verbis illis, non quod iam acceperim; aut iam perfecti sim, sequor autem se quo modo comprehendam: Mox se perfecti anumerat, dicens, quod quoniam ergo perfecti sumus, idem sapimus. Quam apparet intra paucas lineas Apostoli cum scipso pugnam, S. Hieronymus ita tollit, ut perfectionem propriè acceptam soli Deo in se, non carne amicto, aptandam dicat: ceterorum autem omnium perfectionem, quam sibi quoque Apostolus vindicabat, imperfectam esse, & perfectionis nomine indignam, profiteatur. Nam vt ait, cunctorum in carne iustorum, imperfecta perfectio est.]

Hoc ipsum est quod Origenes hom. 2. in Cant. ex eiusdem Hieronymi interpretatione alias verbis de Christo dixit, tractans illud Cant. 3. *sicut malum inter ligna sylvarum, sic dilectus meus inter filios*, quod sic glossat. [Om-

nia ligna, omnes arbores, ad comparationem Verbi Dei, sylva inferaces existimantur. Ad Christum fatus est, omne quod dixeris, & infructuosa sunt omnia, que enim possunt dici ad eum comparata, fructifera etiam ligna, quæ videbantur fructibus incurvari, ad collationem aduentus eius, infructuosa monstrata sunt. Ideo ut malum in lignis sylva, ita fructuus meus in medio historum.] Nimurum omnis perfectio Sanctorum, & quicquid eis inest frugiferum, tot admisit, defecit & ad natum sylvestribus geminibus scatet, ut nomen perfectionis non sustineat. In solo Christo, omnia bona & frugifera; nihil sylvestre & reprobandum.

70. Possumus sanè ex hac Christi bonitate adeò exquisita & cumulata, & (ve sic dicam,) tam perfecta perfectione, tribuere Christo ea nomina quibus Deus insigniebat à Platonicis apud Alcionem in Breuiariorum cap. 9. Deus enim iuxta eos dicitur *divinus, reverens, deversus*. A seipso perfectus dicitur Deus, & vt Pascha sius l. de Spiritu Sancto scitè dixit, *fons fluminis sui*. Hoc ad Christum rectè accommodatur, quatenus etiam à Patre accepit omnia quæ haberet ut homo, tamen nulli extra se causa metitoria debet eximia illa dona quæ consecutus est. Omnes quidem mortales ex Christi meritis habent quæ conque habent gracie munera, siue magna siue modica. Solus Christus, sine medio, & nomine interpolito qui ipse aliquid promeretur, omnia quæ habet accepit. Quis enim quicquam mereatur, cum nemo mereatur nisi ex eo ac per eum? Dicitur item Deus *terram, sicut omni perfectus*, quia iuxta Tertullianum cap. 1. Apolog. [imperfectum non potuit esse, quod perfectum omnia] & hoc quoque rectè in Christum cadit, qui cum sit omnium perfectionum ad alios dimanantem fons & origo, nulla potest perfectione deficitui, ne elargiatur quod non habet. Et hoc est quod de micantibus Plecadibus in rno coniunctis, dictum est à Iob, interpret. D. Gregorio lib. 29. moral. cap. 3. qui eodem aptat illud Zacharia 3. & 4. super lapidem *rum septem oculum*, & in candelabro auro *lucerna septem*. Autor lib. de oper. Christi card. ferm. de Nauit. atq; defixos in Christum infantes Iosephi & ceterorum (h qui fortè aderant) oculos fuisse, quod in eo summo bono omnium bonorum uita collectio videtur; nec opus esset etiagi & mendicare per patres, quod simul in se vno fidelibus omnipotens infantia presentabat. Tandem dicitur Deus *semper perfectus*, quia nihil ei noui accedit potest perfectionis, nihil decedere. Itidem Christus, omnem sanctitatem & gratiam qua collocuit, habuit ab inicio, & semper retinuit, semperque retinebit.

71. Hæc est igitur bonitas Christi absolute, siue perfectio, ratione cuius Christus Dominus in seipso, bonus & optimus est, vel etiam ut plerasque scripturas ferre videamus, *ipsum bonum*. Et addi possent illa Zacharia 9. de Christo: *quid bonum eius est, & quid pulchrum eius, nisi frumentum electorum, & vinum germinans Virgines?* Sed ea nunc dimittimus, quod ad Christum Sacramenta libas

Christus, Bonus, bona, bonum. 29

libis speciesibus obducatum pertineant, & post eis referri videantur ad bonitatem Christi respectiam, quae in Sacramento tanta est, ut nihil nobis praeterea sit bonum. Quo pacto S. Augustinus 17. ciuit. cap. 20. interpretatur illud Ecclesiasticus 5. non est bonum homini nisi quod manducabile & bibet. Et quanquam Christus quandiu hic peregrinatur bonus nobis & optimus est, cum in Eucharistiae Sacramento, tum alius innumeris modis: tamen maxime appetebit bonus suis in mundi clausula, cum amandacis ad æternam supplicia reprobis, fasciculo viventium se ostendat verè pius, verè bonum. Neque verò auctoratum esse Christum laudem bonitatis, cum interrogavit, cur me dicas bonus, constat ex dictis huius capituli inicio. Optimè autem illud Christi responsum expoluit S. Hieronymus ad calcem Psal. 142. [In Euangelio inquit] ita habetur. Et accedens unus de fratribus, tentans eum ait, magister bone, Et ait, quid me dicas bonus, & non confiteris? Heu si aliquis tentans Episcopum suum quem contineat, dicat ille: Episcope; Et ille responderet: Tibi non sum Episcopus. Recede a me. Alibi autem non legitur; Bonus pastor ponit animam suam pro omnibus suis. Quid autem melius filio, qui carnem induit propter nos & passus est, & descendens de sua maiestate novem menses in vero virginis sanguine fuit, in cunabulis fuit, passus est per momenta crescere, & verberari, & colaphizari, & crucificari. Quid hoc melius? Verum bonitatem Christi respectiam, plenè ac fuscè infra prosequimur, sigillatim expensis variis titulis eam ferentibus, quos appenderemus tota, sect. 4. & 5.

Iesus Doctrina.

35. Usus Doctrinæ de Christo bono, & absolute & respectu, is esse debet quem collegit S. Bernar. serm. de quadrupl. debito, nimis admirari & iuspicare Christi erga nos bonitatem, nosque ei planè impates agnoscere, ac humilime profiteri, quod tam pretiosus tamque perfectus cum esset, nobis tamen & nostro bono sit impensus. Melissianus Christianus illius apis, in hac tem, est huiusmodi. [Christo] Iesus v debes omnem vitam tuam, quia ipse vitam suam posuit, pro vita tua, & crucias amatos latuit, ne tu perpetuos sustineres. Quid tibi diram, vel dum est esse poterit, cum recordaris facis, quia ille in forma Dei, in die æternitatis sue, in splendoribus sanctiorum ante luciferum genitus, splendor & figura substantiae Dei, venit ad carcerem tuam, ad liminum tuum, infixus (vi dicitur) rique ad cubitos in limo profundi? Quid non suave tibi, cum tibi collegitis omnes amaritudines Domini tui, & rememoraberis, primum quidem illarum infantilium necessarium; deinde laborum quos pertulit in predicando, fatigacionum in discurrendo, temptationum in iejunando, vigiliarum in orando, lachrymarum in compatiendo, insidiarum in colloquendo, postremq; periculorum in falsis fratribus, conuictorum, sputo-

rūm, colaphorum, flagellorum, irrisiōnum, subfannationum, exprobriationum, clauorum, horūmque similiū, quae in salutem nostri generis, trīginta & tribus annis operatus, & passus est in medio terræ? O quam indebita miseratio, quam grata, & sic probata dilectio; quam inopinata dignatio, quam stupenda dulcedo, quam inuicta manu factudo, Regem gloriae pro despiciatissimo vernaculo, in modo vermiculo crucifigū? quis audiuit unquam tale, aut quis vidit huic simile? Vix enim pro iusto quis moritur, ipse pro iniustis & inimicis mortuus est, eligens exultare à celis, vt nos reportaret ad celos. Amicus dulcis, consiliarius prudens, adiutor fortis. Quid retribuum Domino, pro omnibus, que retribuit mihi? Nonne si conterentur in me omnes vita filiorum Adam, & omnes dies saeculi, & labores omnium hominum, qui fuerunt, qui sunt, & qui erunt, nihil esset, ad comparationem corporis illius quod spectabile & stupendum est, virtutibus etiam supernis, in conceptu de Spiritu sancto, in ortu de Virgine, in vita innocentia, in doctrina affluencia, in coruscationibus miraculorum, in revelationibus sacramentalium? Vides igitur, quia sicut exaltantur cœli à terra, sic exaltata est vita illa à vita nostra, que tamen posita est pro vita nostra, sicut nihil ad aliquid nullam habet comparationem, ita & vita nostra, nullam habet ad vitam illius proportionem, cum illa dignior, ista inferior esse non possit. Nec me putas rem exaggerare sermonibus, quia hic deficit omnis lingua, nec sufficit oculus vel ad intundendū tantā dignitatiōis arcanū. Cū ergo ei donauero quidquid sum, quidquid possum, nonne istud sic est, sicut stella ad solem, gutta ad flum, lapis ad montem, granum ad aceruum? Non habeo nisi minuta duo, in modo minutissima, corpus & animam; vel potius unum minutum, voluntatem meam, & non dabo illam ad voluntatem illius qui tantus, tantillum, tantis beneficiis præuenit? qui toto se, totum me comparauit? Alioquin si illam retinuerō, qua fronte, quibus oculis, qua mente, qua conscientia, vado ad viscera misericordia Dei nostri, & audeo perfodere illud fortissimum propaginaculum quod custodit Israël, & illius sanguinis non guttas, sed vandas à quinque partibus corporis in meum pretium detorqueret?

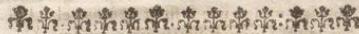
Non erit inutile hanc Christi denominatiōne illustrare, instituta eius comparatione cum iis qui inter mortales dicti quandoque sunt cognomento, Boni. Philippus Dux Burgundie, cognominatus est Bonus; nec abs te, p̄t natura ac genij facilitate in tanto Principe planè singulari, cuius varios effectus exhibent qui res Burgundicas & Belgicas mandauere literis: Guillelmi Siciliae Regis sepulchro adscriptum est. Hic iacet Bonus Rex Guillelmus. Ioannes de mente mirabilis, Gallicè Monimbal, cum in aula Philippi Augusti Francorum Regis degeret, Regi in paucis charis, & illustrissimi sanguinis claritate & virtutibus supra omnes aulicos micans, verè iam Monachus sub paludamentis,

D 3 10, vi

RAYN
Tom. I
De Chri-
stomu-
re A. Chri-
stian.

30 Sectio I. Caput IV.

to, ut Hieronymus de Nebridio loquitur; à Rego ipso Philippo, denominatus est, Iannes Bonitas, ut ex antiquis virtue eius Actis referunt in recentiori nuper eius historia, l. i. c. 6. Quis tituli fundamentum cumulauit, cum abiesto culmine natuum, & dignitatum ac opum queis in saeculo potiebatur, Cisterciensibus sediuinxit, ubi virtutibus heroicis & miraculis mox à felici obitu clatissimum, vitam conclast. Existimatis huius Sancti virti memorem, virum Religiosissimum & doctissimum familiæ vniuersitatis Bernardi Strictioris instituti, semel & iterum Moderatorem Generalem, dici in Religioso ordine voluisse Ioannem Bona, haud vano nomine. Et huius, & alij nonnulli, cognominati sunt boni. Sed quid vniuersa cuiuscunque mortalia bonitas, si cum Christi bonitate componatur? Hæc Christi bonitas ad illorum bonitatem comparata, inuenietur prior. Tantumne? Imo ne apparebunt quidem boni pro Christo, qui simpliciter spectati audierunt boni. Oprimè quoque facit, qui recognoscet, quos fuimus antiqui Patres tantoper in Christum ferrentur votis; itavt S. Epiphanius infra referendus, vocer Christum votum mundi. An agamus fuerit, repentieribus nos studiis ferti in Christum iam natum, quia in veteres illi ferrentur in Christum futurum? S. Bernardus serm. 2. in Cant. nostrum hac in parte stuporem castigat, & bene quoque S. Gregorius hom. 13. in Ezech. circa illud psalmi 69. anima mea exultabit in Domino.

CAPVT IV.

Christus verè Christus, seu Messias.

73 **E**xposito proximè titulo boni, genitus est titulus Christi. Na iuxta S. Hieronymi epistola 135. quæ est ad Suniam & Fretellam circa psalmum 103. idem sonat χριστός quod bonus. Obiicentibus enim non fuisse eam interpretationem legitimam quæ dictum erat, confitemini Domino quoniam bonus, cum in Graeco esset ἡρός γενός, id est quoniam suavis; responderet S. Hieronymus. [Scendum est quod χριστός intule, & in bonum, & suave verti potest. Denique & in Hebraico scriptum est, εχιθοβ, quod omnes vocesimili transulerunt ἡρός γενός, id est quia bonus. Ex quo perspicuum est quod χριστός bonus intelligatur.] Idem in caput 5. ad Galatas, χριστόν ait Latinè sonare benignitatem sive suavitatem: vi proinde idem sit χριστός, quod benignus atque suavis, ac nominatum eloquio blandus. Vnde iocus militum vocantium Pertinacem Imperatorem Christologum, quod verbis magis quam re ipsa benignus esset: id quod concinse Aurelius Victor expressit, dicens, blandum magis quam benignum fuisse. Inde etiam Ausonius fratres Axvndus & Xerxes, falsum & amarulentum epigramma, (est numero 39.) quotum primo, alpha nominis initiale praedicti, & fratris nomini addi, ut esset ἡρός, alter verò χριστός mandat.

Christus, aliud quād Græcum
χριστός.

74. Vides cur dicitur, si Græce vocis solum sonum spectemus, idem fuisse titulum Christi, cum titulo boni. Reiparatum Christi appellatio latina, non est eiudem significatio, cuius vox Græca χριστός. Et idcirco quia Græce scriptum per (n) Christi nomen, latine Christos efferebant prisci Gentiles, ut est apud Suetonium in Claudio, iure Terolitanos cap. 3. Apolog. opponit, eos ne nomine quidem Christianos habuisse legitime perspectos; cum non Christiani à Christo per (n) latine Christo quod benignitatem & suavitatem sonare ait, sed Christiani per i. ex Christi nomine ab invatione deducendi denominandi fuissent. Plenius hoc habet verbis illis Laetantius: lib. 4. in isti. cap. 7. [Christus non proprium nomen est, sed nuncupatio potestatis, & regni: sic enim Iusti, Reges suos appellabant. Sed exponenda est huius nominis ratio propter ignorantium errorum, qui eum immutata littera Christum solent dicere. Erat Iudaïs ante præcepit, ut factum conficerent vnguentum, quo perungi possent ij, qui vocabantur ad Sacra-tum, vel ad regnum. Et sic nunc Romanis indumentum purpure, insignis est regis dignitatis assumptæ; scilicet vñctio faci vnguenti, nomen ac potestatem regiam conferebat. Verum quoniam Græci veteres, 2 p[er] se dicebant vngi, quod nunc d[icitur] vñctio, sicut indicat Homer versus ille,

Aut[em] διὰ παιδίαν, οὐ χρίσας ιδει,
ob hanc rationem nos cum Christum nuncupamus, id est, ρεβήτην, qui Hebraicē, Mosis dicitur.] Hinc. verò euimus commode, rationem cur tametsi hoc ateturum spectata significatio vocis, aliud sit ab attributo bonitatem ei meritò continens sit, & proxime ad illius expositionem subiicitur.

Reges, Sacerdotes, Prophetæ, dicti Christi.

75. In quam rē præmittendum est, nomen Christi, ut docet Tertull. lib. contra Prætext. cap. 29. non plus esse nomen, quæ calceatur, aut rebētum, atque adeo non esse nomen, sed appellationem, sive ut ex Laetantio proximè audiisti, & confirmat S. Cyrillob. de Incar. Virg. cap. 11. non esse nomen proprium, sed nuncupatum, id est ut passim loquimur, appellatum, quo varia personarum genera designata in scripturis habemus. Tot videlicet quo solebant inungi vñctione sacra, perque eam ad munus aliquod inaugaurati. Audi S. Hieronymi lib. 2. in Habacuc cap. 2. illud egressus es. [Primum videamus quod sunt genera Christorum, & postea tractabimus, quomodo egressus sit Dominus in salutem Christianorum suorum. Christi in veteri testamento dicebantur, & Patriarchæ de quibus scriptum est in psalmis corripuit reges pro eis, nolite tangere Christos meos, & in Propheta meo, nolite malignari, & in primo Paralipomenon libro, omnes qui de Ægypto egressi sunt, Christi vocantur. Christi quoque in Exodo, Sacerdo-

Christus inunctus, seu Messias.

31

Sacerdotale confitetur, quo postea Sacerdotes in Levitico referuntur vñcti. Est & aliud vnguentum quo Reges vnguntur in regno, quod in duo scinditur. Si enim David est, & Salomon, id est, fortis manus, & pacificus, comu vngitur. Si verò Iehu & Afael sunt, perfunduntur lenticula. Vas autem scilicet sic vocatur, id est, phaos. Sed & Cyrus Perfatum Rex, arque Medorum, qui de captiuitate populum relaxavit, licet multi errant, & de Domino Salvatore scriptum putent, audí per Esaiam; *Hec dicit Dominus Christo in Cyro, cuius tenui dexteram, ut adducant eum ex gentes, &c.* Et ad extremum dicitur, *tu autem non cognovisti me, quod de Salvatore nescis et intelligere.* Est vnguentum propheticum, quo præcipit Heliæ, vt Heliæum vngat in Prophetam. Et super omnia vnguentorum genera, est vnguentum spiritualle, quod vocatur oleum exultationis, quo vnguit Salvator: & dicitur ad eum, *Prophetavixi te Deus, Dens tuus oleo exultationis, per participibus tuis. Participes autem eos patro, ad quos loquitur et Ioannes; Et vos vnguentum habebitis a sancto.*]

76. Habes varia Christorum genera, inter quæ erant Reges apud Hebreos folios, at D. Augustinus in Psal. 44. quia inde verus Christus erat proditus Rex & Sacerdos Sanus, Reges ergo Christi erant, iuxta illud de Davide, *Vnxit me dominus Iuda sibi in Regem.* Et alibi, *Oleo sancto meo, vnxiceum.* Et ruit Samuel lenticulam olei, ad Saïlem primo, tum ad Dauidem inungendum, alia que in Scripturis passim obvia. Latè & benè de hec vñctione disputat Pineda, 1.2. de Salom. c.6. §.1. & 2. & quoad recentiores Regum inundationes ad Hebreorum imitationem factas, Azor t.2.l.10.c.5. & l.11. citemen t.9.3. ac Hubertus Morus de Sacris vñctiōibus l.2. à c.5. & rot. 1.3. Inungebantur præterea Sacerdotes, ut habetur Exodi 29. Et 1. Machab. 1. Aristobulus dicitur de genere Christorum Sacerdotum. Insuper inungabantur etiam Prophetæ, saltem aliquando. Exeat exemplum 3. Reg. 19. vbi Elisæus vñctus est in Prophetam. Quo spectat etiam illud ex Psal. 104. *Nolite tangere Christos meos,* & in Prophœtis meis nolite malignari. Quanquam ex eo loco constare plane videtur, ambiguum censeri posse vñctionem Elisæi: & alio non fusse quod iussus est vngi in Prophœtam, quam iussionem ut superiectione pulii, (quod fecit Helias) assumetur ad manus prophetandi: quod planè sentit Lycanus 3. Reg. 19. ad illa verba, *vnges prophœtam pro te.* Et ibid. Cartusianus ac Scaphus in mythoth. c.39. fauenterque multi veterum. prolati ab Humberto Moto l.1. de sacris vñctiōibus c.3. qui inter vñctos non recensent Prophetas, sed solos Reges, & Sacerdotes. Et ita nominatim Ruffinus ad 2. Symboli articulum. Et sanè mirum est tot prophetis, nusquam illum prodi vñctum, præter Elisæum. Ego (vt dixi) suspicione non inuctorum materiali oleo prophetatum, augeo ex citato versu Psalmi, de prophetis. Ex eo namque plane liquet, iustos quoque (causimodo erant Patriarchæ, de quibus

agit ibi David,) dictos esse Christos. Et ita ex eo loco colligit S. Cyrillus epistola ad Monachos Ægypti num. 10. addens etiam illud Abacuc 3. *Egressus es in saluarem populi tui ad saluandum Christos tuos.* Ita enim ipse legit. Longè fusiū ex citato Psalmi 104. loco idem docet Euseb. 4. demonst. c.25. & obiter etiam S. Chrysostom. hom. 1. in ad Romanos ad illud *seruus Iesu Christi,* & S. Hieron. Abacuc 3. ad illud *egressus es.*

IESVS, omnibus predicitis nodis, Christus,
Sed primordialiter ab vñctione
per Deitatem.

77. Ex qualibet harum vocis Christi acceptiōnum, Dominus Iesus potuit Christus denominari. Nam & Rex erat constitutus à Deo super Sion, & Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec, & propheta non vulgaris sed eximus ille, promissus Deuter. 18. & cū articulo expressus Ioannis 1. ad designandam præcellentiam. Ut propter Baptista, rogatus essetne ille Propheta magnus, negauerit se esse. Omnes potrò hæ Iesum denominandi Christum causæ, in vnam reuera recidunt; nempe in eam quæ petitur ex inunctione per diuinitatem: vnde consecutum est; vt & Rex esset, ac hæres vniuersorum, itemque Sacerdos magnus, factus reconciliatio in tempore iracundie; & propheta ille magnus, idoneus docere nos abscondita à conditione mundi: quippe qui in fini Pattis semper fuerat, ac etiamnum erat vnde quod perspectissimum habebat, testari poterat.

Sic conciliari possunt varie sententiæ de notione nominis Christi, prot Domino Iesu accommodati. Nam Lackantius, ut suprà re tulit, à regia dignitate deriuat hanc Christi appellationem; et quæ id reuera conforme vñci Iudæorum, qui Reges suos passim appellabant Christos, vel absolute ut est 1. Reg. 16. *Num coram Domino est Christus eius?* id est designatus in Regem. Vel cum adiunctio ne nominis Regis, ut docent testimonia prolati à Galatino 1.3. c.2. Et quod Lucæ 23. Iudæi Christi struentes calumniam, accusabant eum quod dixisset, se Christum Regem esse, & eo nomine prohibueret tributa dari Cæsari. Alia de ea Christi denominatione in de petita, subministrabit Clemens 1. Recog. eique subscrivit Hieron. epistola ad Principiā. Hilar. Diaco, in ad Hebr. 1. & benè multi ad Psalmum 2.

78. Fortassis vero plerique eorum qui illam nominis Christi notionem approbant, non excludunt, alias perfectiones. Nyssenus enim qui in ea viderat esse sententia, ita scribit lib. de Christiani professione. [Christi nomen, si ad dilucidius, magisque perspicuum, & intellectu facilius verbum transferatur, Regem significat: quippe cum sancta Scriptura, huiusmodi voce, peculiariter quodam vñ, regiam indicet dignitatem. Sed quoniam, ut ait Scriptura, numen Diuinum verbis explicari, ac percipi non potest, quippe cum omnem superer excogitationem & comprehensionem; necessariò qui Spiritus sancti numeris

numine diuinitus rapiebantur Prophetæ atque Apostoli, multis nominibus, notioribus, ac considerationibus ad intelligendum incorruptibilem naturam nos quasi manu ducent: alius ad aliam considerationem & intellectum Deo conuenientem nos dirigentes, ut ipsa quidem omnibus imposita potestas, regni nomine declaretur: ea vero vis quæ omnis affectus perturbationisque expers, & ab omni vitiolitate ac malitia vacua, pura ac libera est, virtus nominibus designetur: Ita ut in quaunque virtus de natura excellentiore rūm dicatur, rūm intelligatur: atque idem sit, & Iustitia, & Sapientia, & potentia & veritas, bonitasque & vita, rūm salus, incorrumpibilitas, immortalitasque, rūm immutata, ac variata nescia virtus, & quicunque sublimis est intellectus, qui per hæc nomina declaretur; omnia nihil aliud, quam Christus & sicut, & dicantur. Sic igitur omnis sublimis intellectus, in Christi nomine comprehendit intelligitur: sublimior enim significatio reliqua quoque continentur, ita ut ceterorum unumquodque nomen, in notione & intellectu regni consideretur.] Fortassis ergo alij, qui Christum, Regem interpretantur, non excludunt a significatio nominis Christi, ceteras perfectiones & titulos, etiam si inhaendo cortici vocis, dicant; Iesum dictum esse Christum, eo quod sit Rex. In quem sensum Gregorius Nyssenus orat. 5. & 6. contra Eunomium latè exponit illud Actorum 2. *Illum Dominum & Christum fecit Deus*, id est Dominum & Regem, tuncque S. Basilium qui locum illum sic erat interpretatus. Rursus optimè in eandem sententiam idem Nyssenus l. de Sancta Trinitate in fine. [Omnem quidem dignitatem (inquit) regni nomen denotat. *Deus autem noster Rex*, (inquit,) ante faculum, Quinetiam regis filius, qui omnia, quæ patris sunt habet, etiam ipse à sancta Scriptura Rex pronuntiatur. Spiritum vero sanctum virginiterunctionem esse, diuina Scriptura dicit, ex translatione eorum que hic in terra fieri consueverunt, dignitatem spiritus explicans, atque designans. Quemadmodum enim antiquitus in iis, qui ad regnum promouebantur, signum dignitatis huius erat unctio quæ eis adhibebatur; quo facto, ex illo tempore, traductio & transitus quidem erat à privata & humili fortuna ad principatus fastigium & celstitudinem, atque aliud nomen postunctionem accipiebat, et qui hac gratia ac decoro dignus erat indicatus, & pro communi homine Christus Dominus nominabatur: idcirco quo maximè Spiritus sancti dignitas hominibus ostenderetur signum regni &unctione à scriptura nominatus est: nimis ut nos doceremus quod virginis Filii Dei gloria ac regni particeps & socius sit Spiritus sanctus. Nam ut in Israële non licet regnum suscipere nisi unctione praecessisset, ita ex translatione nominum quæ apud nos in ipsis sunt, parentem vim Scriptura ostendit: nimis quod non Filij quidem regnum absque sancti Spiritus dignitate accipiatur. Idcirco propriè Christus id est unctionis dicitur, inseparabilis, & in-

diafubilis cum Spiritu sancto coniunctus, hoc nomine præcente demonstratio-

nem.

79. At alij, Domino Iesu nomen Christi aptatum volunt, à Sacerdotio. Ita Tertullianus lib. de Baptismo c.7. [Egressi (inquit) de lauacro perunguitur benedictaunctione, in Sacerdotium solebant, ex quo Aaron à Moysi unctionis est. Vnde Christus dicitur christinare, quod est unctionis, quæ Domino nomen accommodauit facta spiritalis, quia spiritu unctionis est à Deo Patre. Sicut in Actis, *Collecti sum enim verè in ista ciuitate, aduersus sanctum filium tuum, quem unctionis*. Sic & in nobis carnaliter currit unctionis, sed spiritaliter proficit.] Quanquam lib. aduersus Præcam c.29. vbi plenè argumentatur ex Christi nomine, pro filii distinctione à Patre, itemque l.3. contra Marcio. cap.15. vbi phantasticum & imaginarium Christum Marcionis, argumento ex Christi, nomine petio exagit; ex sola unctione Christi, hoc nomine deriuat, non expressa unctionis qualitate, sive essentia regia, an Sacerdotalis. Quo eodem modo S. Augustinus 17. Civit. cap.16. cum bonam partem Psalmi 44. de Christo intelligendam esse præmisserit, subdit. [Quis non hic Christum quem prædicamus, & in quem credimus, quamvis sit tardus, agnoscat: cum adiutat Deus, cuius sedes est in secula seculorum, & unctionis à Deo, utique sicut vngit Deus, non visibili, sed spiritali atque intelligibili chiamate? Quis enim tam rudit in hac Religione vel tam Surdas aduersus eius famam, longè latèque diffusam, vt Christum à Christi, hoc est ab unctione; appellatum sit, non nouerit?] Vbi nihil exp̄lē determinat, cui muneri addicatur ea unctionis, & illud chrisma à quo destinatum vult nomen Christi.

80. Tandem alij, Christi nomen aptatum Domino Iesu existimant, ratione ministris prophetici, quo destinatus est ad eruditum orbem. In qua sententia, sunt manifestè plerique veterum, qui longè tamè alio sensu quam Pelagiani apud Cassianum l.1. de Incarnatione cap.3, dixerunt Dominum Iesum non suisse ab initio Christum, sed à Baptismo: quia videlicet tunc à Patre authentice & publicè declaratus est Doctor orbis, quem audire omnes deberent. Ita Irenæus l.3. cap.10. splendide omnino sed fusa. Biuidis his verbis Optatus l.4. contra Patmen, tractans quando Christus sit unctionis p̄a confortibus suis, vt est in Psalmo 44. [Consortes fuerant Iudeorum Sacerdotes, & Reges, quos singulos unctiones ad dominum conflat. Sed quis filius à Patre, Deus à Deo, et auctoritatem, secundum quod filius petit, & spiritus promissa nunciat, complevit Pater in Iordane. Quid cùm venisset filius Dei, Salvator noster, à Iohanne ostendit, et his verbis: *Ecce Agnus Dei, hic est qui tollit peccata mundi*. Descendit in aquam, non quia erat quod in Deo mundaretur, sed venturum oleum aqua debite antecedere ad mystria imitanda, & ordinanda, & in-

RAYN
Tomus
De Chri-
stum
de Auct.
Christi

plena baptismatis. Totus cum in Ioannis manibus haberetur secutus est ordo mysterij, & compleuit Pater, quod rogauerat filius & quod nunc iacebat Spiritus sanctus. A pertum est celum Deo Patre vngente: spiritale oleum statim in imagine columba descendit, & infelix capiti eius, & perfudit eum, unde cœpit predici Christus, quando vnctus est a Deo patre. Idem habent Ruffinus ad 2. symboli articulam Hieron. ad c. 61. Elia & alij quos referunt Maldonatus Lucæ 4. & ibid. Tolet. annot. 3. & in c. 1. Ioan. annot. 71.

Dicitas oleum letitiae, quo Iesus dictus primario est Christus. Patrum suffragia.

81. Omnes has Iesum denominandi Christum rationes, censio veras, dummodo omnes radicentur in una illa quam proponamus: quam constat esse fundamentum primatum, & titulum eminentissimum dignitatis Regie, ac Sacerdotalis, & prophetice, & magisterij de rebus diuinis in Christo Domino: & qua p̄r ceteris probanda sicco est, & reddenda, cum quæstitum quid Christi nomen propriè sonet, & quorsum sit Iesu titulum. Ea est inunctio Iesu per vnguentum diuinitatis sive oleum letitiae quo Christus p̄r participibus suis vnctus est in primo conceptionis momento: quæ est gloriosorum Patrum de hac denominatione sententia. Appendo nominales, vñctionem Christi Domini ad eum modum interpretatos.

Clemens Romanus 1. recogn. [Christus dicitur eximio quodam religionis ritu. Nam sicut regum sunt quedam communia nomina, ita ut apud Persas Araces, apud Romanos Cesar, apud Egyptios Pharaos; ita apud Iudeos Christus, communis nomine Rex appellatur: causa autem huius appellationis hæc est: quoniam quidem cum esset filius Dei, & initium omnium; homo factus est. Hanc primum Pater oleo peranxit, quod ex ligno vita fuerat sumptum: ex illo ergo vnguento Christus appellatur. Inde denique etiam ipse secundum prædestinationem Patris, p̄s quoque cum ad regnum eius perveneret, velut qui aspermat superauerintiam, pro laborum refectione simili oleo pomponer, ve & ipsorum lux luceat, & Spiritu sancto repletus immortalitate donenetur. Viginti vero huius ex quo sumptum est illud vnguentum, vniuersam naturam tibi sufficienter exposuisse me memini. Sed & nunc per breuissimam speciem de omnibus te in memoriam revocabo. In praesenti vita, primus Pontifex Aaron, christiatis compositione peruncus est: quod ad imaginem illius de quo supra diximus, spiritualis vnguentum factum est. Princeps populi fuit, & tanquam rex, primitias & tributum per capita accepit a populo, & iudicandi plebem fonte sucepta, de mundis, immundisque iudicabat. Sed & si quis alius de ipso vnguento peruncus est, tanquam virtute inde concepta, etiam ipse Rex, aut Propheta siebat,

aut pontifex. Quod si temporalis haec gratia ab hominibus composita, tantum potuit, intellige iam tu quantum sit illud vnguentum, quod a Deo de virgulto vita prolatum est, cum hoc quod ab hominibus factum est, tamen eximias inter homines conferat dignitates. Quid enim in praesenti seculo Propheta gloriosius, Pontifice clarius, Rege sublimius?]

82. Origenes 1. Periar. cap. 6. [Quod dixit quia vñxit te Deus, Deus tuus oleo latitiae p̄r participibus tuis, ostendit quod aliter ista anima oleo latitiae, id est Verbo Dei vnguitur, & aliter participes eius, id est Sancti Prophetæ & Apostoli. Illi enim in odore vnguentorum eius eucurrisse dicuntur: ista autem anima, vasulum vnguenti ipsius fuit, ex cuius fragrantia participantes, digni quique Propheta siebant, & Apostoli: sicuti ergo aliud est vnguenti substantia, aliud odor eius; ita aliud est Christus, & aliud participes sui. Et sicut vas ipsum quod substantiam continet & vnguentum, nullo genere potest aliquid recipere factoris; hi vero qui ex odore eius participant, si se paulo longius a fragrantia eius remouerint, possibile est ut incidentem recipiant factorem: ita Christus velut vas ipsum in quo erat vnguenti substantia, impossibile fuit, ut contrarium recipiceret odorem. Participes vero sui quām propinquifuerint vasculo, tam odoris erant participes, & capaces.] Idem Origenes sub finem libri primi contra Celsum monstrans eum Psalmi locum esse apertè de Christo Deo, vñcto a Deo Patre, sicutque se inde valde vñisse Iudaum quendam cuius eam ait fuisse easiosum; ut illud sedes tua Deus, ad Deum vñuersitatis referatur; illa autem dilexisti iustitiam & pertineant ad Christum, quem Deus, Deus eius vñxit. At quorsum ea congeneratio? Deinde prima nominis Deus vñrpatio, est in casu vocandi, secunda in casu nominandi, non autem vñrobiique casu nominandi, ut singit Apella predictus.

Eusebius lib. 4. de demonstr. cap. 15. [Deo oleum appellat. Quare & Christum & vñctum, cum qui illius participes sit, vocat. Oleum vero in his noli miserationem accipere neque in rebus aduersis metorem: sed id quod certe plantæ fructus emittrit quod ex humida materia nihil habet admixtum, quod lumen auget, quod festos sublegat, quod labores auget, quod eos qui ipso vnguntur, facit hilates, quod instar luminis de se ipso vibrat splendores, nitidumque ac micantem corum qui ipso vntuntur comparat vultum: quod vtique ipsum, etiam diuinæ literæ produnt illis verbis, ut exilareret faciem in oleo, huic igitur exemplo, supremam eius Dei, qui omnium est princeps, omnipotens rex, virtutem comparans oleo, cum qui solus hoc toto vñctus est, quique diuinæ atque eius quæ cum nullis aliis communicatur paterna fragrantia princeps factus, & qui solo de illo genitus Deus verbum, communicatione gigantis ingeniti, Deus de Deo est declaratus Christum atque vñctum vocavit. Quocirca in Psalmis

RAYN
Tomus
De Chri-
stomu-
le Ant-
christis

34

Sectio I. Cap. IV.

ad hunc ipsum qui à Patre vñctus est , sic quoddam oraculum dicit. *Sedes tua Deus in sanctum Iaculi , virga directionis virga regni tui ; Dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem, propterea vñxit te Deus , Deus tuus oleo latitio, pra particibus suis.* At verò vna quidem est olei natura , sed vnguenti quæ est , ea multarum in idem concursum significat. Proinde etiam prima illa & ingenita omnium Regis Dei virtus , quatenus quidem simplex atque incomposita nullique alij narata commixta intelligitur , simplici olei locutioni collata est : quatenus autem pluriñas in eodem considerationes comprehendendi vim habet , ut quod facere potest , quod regnare , quod prouidere , quod iudicare , quod amore prosequi homines , quod salutem afferre , aliisque innumerabilia quæ intelligentia considerantur , vnguento rursus hæc ipsa quæ & multa & bona comprehendere potest , vis merito comparata est : quo vnguento eum qui Dei & verus & solus est . P̄ntifex , vñctum esse , Diuina nos docent oracula.]

Neque verò quod in speciem sonant interdum quedam eius verba , agit Eusebius de processione filij à Patre secundum naturam diuinam : Nam agit de ea ipfa Christi vñctione , de qua Psaltes disserit Psal. 44. Hanc autem constat in humanitatem cedere . Videsis cundem in historiæ Ecclesiastica premo.

84. Et Nazianz. egregiè orat. 36. in fine , sic scribentem , [Christus propter diuinitatem ea enim , humanitatis vñctio est ; non operatione ut in aliis Christis , significans : sed totius vnguentis præsentia : cuius hic effectus est , ut id quod vngit , homo vocetur , & quod vngitur , Deus fiat .] Diuinitas enim humanitatis vñctio est . S. Cyrillus 1. de Sancta Trinit. c. 22. [Quod in superficie vñctum est , ex parte vñctum est non ex toto : & exinde neque propriè vñctum est . Quapropter Reges & summi Sacerdotes , oleo vñctione superficiali delibuti , propriè vñcti non sunt . Quod si verò etiam gratia per vnguentum in profunditatem penetrauit , ne sic propriè quidem vñcti sunt . Gratiæ enim vñcti sunt , & caduci sunt . Proinde solus Dominus propriè vñctus est , qui totus ex toto , & non ex gratia , fed ex vñctione personali , & in sempiternum vñctus est .] Idem epistola ad Monachos Ægypti , cum præmisset quæ multis nomen Christi concedi contigerit subdit n. 11. [Cæteri itaque omnes , propter vñctionis beneficium & sicut & appellentur Christi , & iure istud appellantur ; Solus autem Emmanuël , ita est Christus , ut Verbum quoque sit Deus .] Et l. 2. Pentabibl. cap. 2. [Christi nomen (inquit) ac res Verbo illi ex Patre existenti , ac nudo & seorsum extra carnem considerato , nullo modo conuenit . Quod si dicitur seipsum exinanisse , & in serui forma descendisse , & factum fuisse nostri simile propter carnem , ipsum quoque quatenus vñctum est . Christus vocabitur . Sic igitur illo antegresso , in quo vñctio facta est , nam cuius propria humanitas est , in qua fuit vñctio ; cum Christum illum appellamus ,

non ut tu effrenatè loqueris , communem hominem à verbo diuisum , & seorsum possum ex Sancta Virgine editum putamus , sed ipsum , ut dixi , ex Deo Patre Verbum , vñctum carni & oleo exultationis à Deo & Patri vñctum humanitatis . Porro Dei Verbi vñctionem in humanitate factam fuisse , quo tempore similis nobis apparuit , Sancta littera nobis ostendunt . Adducit deinde Iacob visionem & lapidis erectionem , subdens . [Acceptum lapidem pro titulo statuit , & in eius extremum infudit oleum . Iam in his considera Dominum nostrum Iclum Christum , illum vnum , & solum , & vere filium , quasi lapidem erectum in taurum . Is enim est lapis electus , angularis , pretiosus , in caput Anguli , & à Deo & Patri in fundamento Sion positus . Ad hæc modum etiam velim inspicias , quo sit vñctus . Non enim oleum vndique lapidem , Beatus Iacob intravit ; sed in illius extremum infudit . Igitur , vñcta dicamus , non tonus ille vñgentus , neque in sua ipse natura , qua verbum est , vñctus est . (Nam quomodo huius illi spiritus , impertitus intelligi possit .) Sed pons ut dixi , in extenso vngitur , hoc est extensus , & tanquam in parte atque extremo mirum in suo per veram vñctionem corporis . Et sicut passus esse carne dicitur humanitas , quamvis per naturam , ut Deus , esset impensis ; ita intelligitur vñctus secundum humanitatem , licet vngat ipse suo spiritu , quos ipsius sanctitatem particeps decer .]

85. S. Augustinus 15. Trinit. 26. [Sæpius est in Actibus Apostolorum , quando vñxit eum Deus Spiritu sancto . Non vñque oleo visibili , sed dono gratia , quod visibili significatur vnguento quo baptizatos vngit Ecclesia . Nec sane tunc vñctus est Christus Spiritu sancto , quando super eum baptizatum velut columba descendit . Tunc enim corpus suum , id est , Ecclesiam suam præparare dignatus est , in qua præcipue baptizati accipiunt Spiritum sanctum : Sed illa mystica & invisibilis vñctione tunc intelligendum est vñctus , quando Verbum Deictum factum est ; id est quando humana natura sine vñllis præcedentibus bonorum opere meritis , Dei Verbo est in vtero Virginis copulata ; ita ut cum illo fieret vna persona . Ob hoc eum confitemur natum de Spiritu sancto , & Virgine Maria ;]

86. Hæc latè prosequitur Sanctus Fulgentius libro tertio ad Thrasym. capite 13. Itemque Damascen. lib. 3. Fid. cap. 3. & 1. 4. fid. c. 6. Christum esse Christum ratione tantum inuncte humanitas per Deitatem , confirmat ex Nazianzeno , & Cyriolo , aque Athanasio . Et pulchritè c. 15. [Natus igitur est ex ea Filius Dei , & Deus incarnatus . Non ut Propheta vñctione vñctus , sed totius vngentis præsenta ; ut homo quidem fiat quod vngit ; & Deus quod vngitur , non transmutatione nature fed vñione secundum hypostasim . Idem enim erat vngens , & qui vngebatur , ut Deus , vngens seipsum ut hominem .] Habet idem Paulinus Aquileiensis in sacro syllabo , Valdensis tom. 1. cap. 11. n. 2. & optimè in sensu à nobis propositum .

S. Basilij

Christus inunctus, seu Messias.

35

S. Basilij similem locum ex lib. de Spiritu sancto cap. 16. exposuit Tol. in cap. 4. Lucae annos. 3. 1.

Liqueret ex horum Patrum mente, Christi nomen Verbo carne vestito tributum esse, ob vniuersitatem illam primariam, quae est fundamentum ceterarum Christi prærogatiuarum; Regis inquam dignitatis, & Sacerdotij, ac Magisterij: penes quas alij quidam denominati leguntur Christi & inuncti. Ex quo vides, Sapienter omnino Iustinum in Apologia ad Senatum, tractando varias Iesu appellaciones, dixisse. [Christus quidem eo quod vncus sit, & per ipsum Deus disponat ordinemque omnia, vocatur: non vulgare significacionis nomine; sicut & Dei vocabulum, non tam nomen est, quam inenarrabilis in hominibus innata opinio:]. Nec enim vñctio Christi est aduentitia & accidentia, ut cetera, sed pertinens ad ipsam Christi constitutionem, & essentialem perfectionem. Vnde concluditur connexio quam proponemus inter attributum boni seu perfecti, & istud de quo agimus.

Messias, idem quod Christus. Eius participes Christiani, secundarij Christi.

37. Eadem porrò opera, qua Christi titulum sic expolitum dedimus, expositus manet titulus *Messias*, quem idem sonare quod Christum audisti ex Laetantio. Imo idem habet loanies cap. 1. Euangelij sui, verbis illis: *iamenius Messiam quod est interpretatum Christum. Exponitque antiquis Rabbinis hanc ipsam nominis Messie notionem*, Galatinus lib. 3. de arcans cap. 2. adhibito etiam suffragio Chaldaei Paraphrasit, qui locum prædictum Psalm. 44. *Thronus tuus Deus in celis, in secula seculorum, regnum forte, seperum regni. Et tu Rex Messias, quoniam dilexisti iustitiam & odisti impietatem, propriea uxoris te Deus Deus tuus oleo vel vnguento letitiae, plusquam socios vel amicos tuos. Quæ verba vt Galatinus recte perpendit, aperte ferunt, Messiam hoc vñctum Dominum, Regem æternum aquo ad eum Deum esse, nec alio oleo inundum, quam ipsiusmet Diuinitatis media conjugatione: quo vnguento & oleo, nullus Christi participant, qui etiam eius inunctus dicuntur, inunctus est.*

Dicuntur tamen Christi participes & confessores eius. Eaque ex causa, omnes Christiani, per participationem gratiae ab eo derivatae, sunt aliquatenus Christi. Quod egregie omnino signat Origenes tom. 6. in Ioan. ad illud, & hoc est testimonium Iohannis. Vbi intermisce expoenimus verborum illorum *gratia & veritas per Iesum Christum facta est.* Opponens namque sibi, quomodo cum Christus sit veritas, gratia & veritas dicatur per Christum facta, responderet; veritatena quidem substantiale, quae est per se veritas, & veritatem nobis aduentientiam tanquam eius imaginum, primum exemplar, non esse per Christum factam, quia est ipse Christus. Nam tamen veritatem quae inest Paulo, Petru, & aliis quibusvis, factam esse per Christum: & idcirco in Scripturis interdum veritatem,

aliquando numero multitudinis veritates celebrati. Et idem obseruat circa vocem *infinita*. Subdit porro. [In pice verò, num isto modo alia quoque que Christus est dicuntur singulariter, proportione multiplicata, plurimum numero efferti possint. V.g. Christus est vita nostra, quemadmodum Servator ipse inquit; Ego sum, via, veritas, & vita, & Apostolus: *Quandounque Christus manifestus fuerit vita nostra, tuus es, & vos cum illa manifestabimini in gloria.* Rursus in Psalmis scriptum est. *Melior est misericordia tua supervitas.* Nam quia Christus in unoquoque inest vita, idem multiplicantur. Fortassis isto modo, & illud inquirendum: nam experimentum, queritur eius, qui in me loquitur Christus? fecimè enim in unoquoque sancto, Christus invenitur: & fuit per unum Christum multi Christi, illius imitatores, & transformati ad illius similitudinem: qui est imago Dei. Vnde per Prophetam inquit Deus, ne resigeris Christos meos.]

88. S. Augustinus 17. ciuit. cap. 4. in fine, Christos dici Christianos 1. Reg. verbis illis, exaltabis cornu Christi sui, sic demonstrat. [Quomodo exaltabit cornu Christi sui? de quo enim supra dictum est Dominus ascendit ad celos, & intellectus est Dominus Christus: ipse; sic hic dicitur, exaltabit cornu Christi sui, qui est Christus. Christus ergo Christi sui cornu exaltabit; id est vniuersusque fidelis sui, sicut ista in principio huius hymni ait: *Exaltatum est cornu meum in Deo meo. Omnes quippe, vñctos eius Christi, regnante Christo possumus dicere: quod tamen totum cum suo capite corpus, unus est Christus.*]

8. Macarius summam hinc Christianorum dignitatem egregie his verbis eruit homili. 17. initio. [Christiani perfecti qui meruerunt attingere gradum perfectionis, ac fieri Regi proximi, hi cruci Christi perpetuo consecrati sunt; quemadmodum enim Prophetarum temporibus vñctio erat res omnino pretiosa, cum in Reges, & Prophetas vngeneretur: sic quoque nunc spirituales, celesti vñctione perunti, evadunt Christiani per gratiam; ut ipsi sint Reges, & Prophetæ celestium mysteriorum. Quinimo hi sunt filii, & Domini vñcti ac captivi Dij, abiecti simi, crucifixi, ac consecrati. Si enim vñctio olei à planta aspergibili, ac ligno visibili profecta, tantam habuit virtutem, ut eo perunti, dignitatem extra omnem contouerham consequerentur (tatum enim erat, ut constiterentur ipsi Reges: quo etiam David inunctus, statim persequitionibus & afflictionibus expolitus est: ac seprimo post anno Rex factus:) quanto magis ij quorum animus, & interior homo, sanctificante & laetificante celesti ac spirituali sanctificationis oleo perunctus est, recipiunt signum regni illius incorruptibilis æternaque virtatis ærthabonem scilicet spiritus, ipsum Spiritum sanctum, & paracletum: (Intellige vero paracletum qui confortetur & gaudie perfundat afflictionibus oppressos:) Hi ligno vita Iesu Christi, & planta celesti inuncti, merentur peruenire ad gradum perfectionis, regni, inquam, & adoptionis: quippe qui sunt Secretarii Regis celestis ac fratelli

E 2 fiducia

fiducia omnipotentis, ingrediuntur palatium ipsius, vbi sunt Angeli, & Spiritus sanctorum, quamvis adhuc in hoc sint mundo. Licet enim integrum hereditatem sibi in illo seculo preparata, nondum adierint, certissimi tamen sunt ex arrabone quem modò receperunt, ac si iam coronati essent, & regni clavum tenerent.] Ex aliis Patribus, varia ad Regiam, Sacerdotalem, & Propheticae Christianorum omnium vocationem illustrandam, profert Hubertus Morus, lib. 2.

89. Hoc voluit nos communere Ecclesia, iubens initiatos Sacramento regenerationis inungi, vt D. Augustinus obseruavit 15. Trinit. cap. 26. & autor questionis 137. ad Orthod. apud Iustinum, ac Cyillus Hierosol. categ. 3. vbi de Christis secundariis, præclara & multa. Item S. Ambrosius lib. de iis qui initiantur mysteriis cap. 6. & pulcherrimus sermonis de vocatione Christi apud Cyprianum, verbis illis. [Nec tamen cestantibus his quæ ritu antiquo inoleuerant, cum iam in populo Christiano circumcisio videatur damnabilis, & Sacrificia idololatriæ imputarentur, vocationis mysterium religio Christiani contemptus, sed ceteris generali Sanctorum consensu damnatis, non solum in Regibus & Sacerdotibus, vocationis honor permanit, sed in omnem populum Catholicum effusa est huius gratia plenitudo; vt sicut Christus à Christate dictus est, eo quod singularis excellentiæ oleo unxerit eum Deus; ita & participes eius quotquot sunt, consortes sint, tam vocationis, quam nominis, & dicantur a Christo Christiani, vt sint sub Christo duce rectores & duces; & offerant Deo quotidianum sacrificium, ordinati à Deo sanctimoniae Sacerdotes.]

Vsus doctrina I. Expressio Christi necessaria Christiano.

90. Eruere ex dictis possumus, fructum ad mores formando, planè exquisitum: vrgit ergo Nyssenus lib. de professione Christiani ad Harmonium, quandoquidem Christi nomine quod participamus, omnia alii Christiani nomina inuoluuntur, vt ex ipso Nysseno superius vidimus (oleum namque diuinitatis, distinctè Christi nomine expressum, omnes perfections & earum nomina implicitè tonuehit;) astringi nos quotquot communione nominis Christi fruimur, & Christiani denominamur, cæteras omnes Christi perfections pro modulo nostro repræsentare. Adscribo locum planè insignem, congruissimam monitionem continentem. [Vt participatione Christi, Christiani appellatio nem adepti sumus; ita per consequens conuenit, omnium quoque sublimium nominum nos adsciscere communionem ac Societatem; ac quemadmodum in catena qui eam qui in extremitate est curvaturum attraxerit, eas quæ continentur intercohærent, per vnam attraxerit: ita quoniam Christi nomini reliqua quoque quibus ineffabilis & multiforis illa beatitudo explicatur, natura cohærent atque coniuncta sunt, necesse fuerit

cum, qui vnum atripuerit, vna cum ipso sit. liqua quoque attrahere. Si quis igitur nomen Christi sumat, qua vero vna cum hoc nomine considerantur, vita non exprimat neque repræsentet: is nomen ementitur iuxta propositionem à nobis similitudinem personam in animam humanæ figuræ conformatam, & assimilatam simile apponens. Fieri enim non potest, quin Christus, & iustitia, & puritas & veritas, atque cuiusvis mali vitatio sit. Neque Christianus esse potest (qui quidem vere Christianus sit) qui non illorum nominum quoque communionem, ac societatem ostendat.]

Præclarè item Chrysostomus hom. 18. in Ioannem sub finem. [Nominem vno omnes appellamur, Christiani scilicet omnium maximus absque præstantissimo cum quo & filii Dei, & amici, & corpus, dicti sumus: quæ appellatione cæteris omnibus vehementius excitari & promptiores ad virtutem complectendam fieri, nec ea quidquam indignum facere conati debemus, cum eodem quo Christus, nomine vocamus, vt Paulus testatur cuius excellentiam nos intelligere oportet. Quod is qui Principis cuiuspiam, aut alterius clari viti nomen sortitus est quum id audit, tumet atque superbit, & magis id libi glorie arbitratur, ciuisque auctoritatem proximis seruare admittit; quid non faciendum est, qui non Principis, non terrena aliquius potestatis, non Angeli, non Archangeli, sed ipsius omnium Regis nomine appellari digni sumus? Nonne ita anima nostram instituemus, vt non afficiatur iniuria, qui tanto nos honore prosequuntur? An ignoratis quanto cohortes regis, & scatati, & hastati eius latus stiptantes, in honore habeantur. Ita & nos proximi facti Deo, eo magis quam quos nunc diximus, quo corpus propinquius est capiti, quam illi Regibus, totis viribus contendamus, vt Christi simus imitatores.]

Denique Etherius & Beatus lib. 1. contra Eliandum, obstantur omnes Christiani, vt si Christi & Christiani audire iure volunt, Christi spiritu yngantur, & eius vocationem æmulentur: aliqui perinde cis euenum, ac pannis illis de stirpe regia, qui egeste nomen regium præferunt, vt igitur Christi & Christiani dicamur, inungamur: ab ea quippe inunctione Christiani dicimur, ait Theophil. lib. 1. ad Autotyc. sub finem, nempe falso mediate & ratione Christi, quem Deus primò & particulariter vnxit. Intelligemus autem inuncti esse, si quemadmodum Christus ambulauit, ita & nos ambulemus.

2. In polluentes nomen sanctum, male viviendo, & peierando.

91. Dolendum verò est, quād plorimus è contrario profana vnguine conspurcari potius quam inungi. Oleo inquam illo peccatoris, quod non est oleum lætitia, sed in offibus quoque ipsis vim suam prodit. [Habet Diabolus Christos suos, (ait Iulius Firmius lib. de error. profano cap. 23.) & quia ipse Antichristus est, ad infamiam nominis sui miseris

RAVIN
Tomus
De Chri
stianis
Tomus
de Ant
Christianis

miseros homines scelerata societate perducit.] Quod haber Firmius de profano illo Eutheniorum vnguento, quo à Sacerdote omnium qui flebant fauces inunctas referit, cum illato lumine digesti sletus ob rediuuū nomen cessabant; & què de quavis profana inunctione dicere licet: constitut scilicet per eam Christos Diaboli, & veròque Antichristos. Addit Firmius cap. 24. [Christi vnguentum, immortalis compositione conficitur, & spiritu qualibus pigmentorum odoribus temperatur, hoc vnguentum à mortalibus laqueis partes hominum actus exiit; ut sepulco primo homine, ex eodem statim homine aliis feliciter naseatur.]

In huiusmodi nomine tenus Christianos, sancto domini contumeliam irrogantes, præclarè sic agit S. Ephem. tom. 3, serm. de vita religiosa. [Ne nomini eius sancto, quod inuocatum est super nos, inuitiam inferamus, vt non propter nos nomen Dei nostri à perditione & impio blasphemetur. Parcamus nobis ipsi, & intelligamus nomen nostrum ipsius nomini confonere: Christus enim ipse, & nos Christiani vocamus.] Parce huic nomine proper te blasphemetur D.N.I. Chr. (inquit Cybill. sic claudens Catech. i. 1.) Sed potius gloriosum Patrem qui est in cælis. Cedit in eosdem increpatio quia Basilius Selectione orat. 19, in illis Christi verbis, non invenerit sanctam fidem in Israël, reprehendit. Sic enim locutus Christum interpretatur. [Nomen quo tu appellaris, Dei cogitari argumentum est, ut amplius incredibilitatem tuam perficiat. Cur igitur appellationi cuius virtute cases, contumeliam irrogas? Quid gestis Israëlis cognoscemus quod personæ probro sit? Factis appellationem impugnas, calumnia nomen tuum afficias;] quo iure pollicenes nomen sanctum quo portiuntur, castigat pulchre Malonius apud Gellium lib. 9, cap. 2. Fortius de ipso Christiani nomine agens Salianus lib. 3, de prouid. & optimè immo quarti, verbis illis. [Totum in id reuelavit, ut qui Christiani nominis opus non agit, Christianus non esse videatur. Nomen enim, sine actu arque officio suo, nihil est: nam sicut ait quidam in scriptis suis: quid est aliud principatus sine meritorum sublimitate, nisi honoris titulus, sine homine? Aut quid est dignitas in indigno, nisi ornamentum in luto? Itaque ut iisdem verbis etiam nos viamur, quid est aliud sanctum vocabulum sine merito, nisi ornamentum in luto? sicut etiam per diuinæ litteras, sacer sermo testatus est dicens, circulus aureum in naribus suis, mulier pulchra & fatua. Et in nobis itaque Christianum vocabulum, quasi aureum decus est: quo si indignè vtimur, fit ut sues cum ornamento esse videamur. Denique qui vale pleniùs scire, vocabula nihil esse sine rebus, recipiat quomodo innumerabiles populi, ceßantibus meritis, etiam nomina perdidunt.] Rursusque sub libri illius finem: [In lege gloriantur & per præuocacionem legis, Deum inhonorant. Et ideo hoc ipso Christiani deteriores sunt, qui meliores esse debent. Non enim probant quod fatentur & impugnant professionem suam moribus

suis. Magis enim damnabilis est malitia, quam titulus bonitatis accusat: Et reatus est impij, pium nomen.]

92. Hactenus de irrogantibus contumeliam Christi nomini per mala opera quæ edunt præferentes nomen Christianum. Alij opprobrium suum inexcusabilius euulant, qui nomen Christi, quod mel in ore, & mellitus super oleum sermo cuius Christiano esse debet, usurpant irreuerentes ac impiæ. Agit in eam corruptelam suo iam ævo solemnam, & ad has vsque faculorum fœces deriuatam, Salianus lib. 4. de prouid. his præter cetera.] Quis est omnino hominum secularium, præter paucos, qui non ad hoc semper Christi nomen in ore habeat, vt pieceret? Vnde etiam peruulgatum hoc ferè & apud Nobiles, & apud ignobiles Sacramentum est, per Christum quia hoc facio: per Christum quia hoc ago: per Christum, quia nihil aliud dicturus sum, per Christum quia nihil aliud alturus sum. Et quid plura? In id penitus deducta res est, vt sicut de paganis, barbarisque prius diximus, Christi nomen non videatur Sacramentum esse, sed sermo. Nam in tantum apud plurimos nomen hoc pauci pendunt, vt nunquam minus cogitem, quipiam facere quæcum se iurant per Christum esse facturos. Et cum scriptum sit, non nominabis nomen Domini Dei tui in vanum, in id reue tentia Christi decedit, vt inter ceteras faculci vanitates, nihil iam penè vanius, quæcum Christi nomen esse videatur. Denique multi non otiosas tantummodo res, & aniles, sed etiam scelerata quædam se iurant per Christi nomen esse facturos. Hic enim loquendi vñus est talibus: per Christum, quia tollo illud; per Christum quia cedo illum: per Christum; quia occido illum. Ad hoc res cecidit, vt eum per Christi nomen iurauerint, putent se scelerata, etiam religiosè esse facturos.] Confirmat hoc exemplo magnatis, quem se adiuuisse restatur, vt exoraret misericordiæ pietatis benignantatem nonnullam. Sed ait repulsum se à magnate, cauânte anteriori interpositionem iuramenti per Christi nomen, ne id faceret. Hanc ille religiosissimi vt ait sceleris rationem, de testatur vt indignissimam Christiano.

3. Affectus, Christiani nomine dignus.

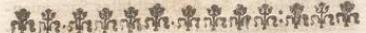
93. Nostrum est inducere affectum Autoris libri de Spiritu & anima cap. 17. [Misericordia quantum deberem diligere Deum meum, qui me fecit cum non eram, redemit me, cum petieram. Non eram, de nihilo me fecit; non lapidem, non arborem, non auem, vel aliquod de animalibus, sed hominem voluit esse: dedit mihi vivere, sentire, discernere. Periesam, & ad mortalitatem descendit, mortalitatem suscepit, passionem sustinuit, mortem vicit, & sic me restaurauit. Periebam & obieram, quoniam in peccatis meis eram venundatus. Venit ille post me, vt redimeret me, & tandem dilexit me, vt sanguinis sui pretium appetenderet pro me. Tali pacto reduxit me de exilio, & redemit de servitio. Nomine etiam suo vocauit me, vt memoriale suum semper esset apud me. Vnxit me oleo latitiz quo

E 3 ipse

RAYN
Tomus
De Chri-
stomu-
le Att.
Chris-

38   Sectio I. Caput V.

ipse erat vnde, ut ab vncto esse vnde, & à Christo diceret Christianus. Sic gratia eius, & misericordia semper præuererunt me.] Prolegitur minutam alia non minuta Dei in unumquemque nostrum beneficia, tum concludit. [Cum hæc diligenter considero, timore pariter & ingenti rubore confundor, quia illum ibi mihi presentem, & omnia occulta mea videntem intueor. Multa enim sunt in me de quibus coram oculis eius erubescō, & pro quibus ei validè displiceo timeo. Nec pro his omnibus quid illi repandam habeo, nisi tantum ut diligam eum. Non enim melius, nec decentius quam per dilectionem rependi potest, quod per dilectionem datum est.]

CAPVT V.

Christus Emmanuel.

Et hic quoque Christi titulus, ad substantialia & interna Christo pertinet, ut statim patet; ac proinde meritò collocatur in hac serie. Quem dixi Emmanuel, secutus receptam scribendi & pronunciandi rationem, Ianuenius cap. 7. concord. legit Imanuelum, familiarium in aliis plerique nominibus deflexione. Sic enim Isaiam dicunt aliqui, quem alii vocant Esaiam.

Quid aduersus Emmanuelis nomen
Christo tributum, Iudæi &
Hæretici.

Est autem Emmanuelis vocabulum, de promptum ex cap. 7. Isaiae, ubi in celebrissimo illo vaticinio quod Matth. i. de Christo exponitur, (nec pote reuera in aliud cadere, quantumvis Iudæi se contorqueant, ut fusè prosequitur Richardus Victor. libris duobus de Emmanuel,) post prænuntiatum conceptum ac partum Virginis, additur, filium ex ea procreatum, nominandum esse Emmanuel. *Vocabitur* (inquit Esaias,) *nomen eius Emmanuel*, quod Matthæus in sensu intentus, sic allegat. *Vocabulum nomen eius Emmanuel.*

Aduersus hanc Christi appellationem, occurrit illico vulgaris difficultas, mota à Iudeis contra aptationem huius prophetie ad Christum. Quæ est illamet difficultas, ob quam Marcion falsitatis insimulabat vetus Testamentum, ut refert Tertullianus libro contra eum tertio c. ii. & totidem propæribus eandem difficultatem prout à Iudeis motam, refert ac refellit lib. contra Iudeos cap. 9. summa est, quod Christus iuxta Prophetam vocandus esset nomine *Emmanuel*, quo ramen nomine designatus non sit, sed nomine *Iesu*. Vtrobique autem hanc difficultatem sic endat Tertullianus, ut dicat, Christum non appellari in actu signato *Emmanuel*, sed esse, quatenus notio subiecta voci *Emmanuel*, cadit in Christum. Nam *Emmanuel* perinde sonat, atque nobiscum Deus. Lquiet autem

Christum esse Deum, atque ad eò per Christum, Deum esse nobiscum. Sicque evanescit difficultas proposita; neque enim tantum est in vocis cortice, dummodò notio subiecta ad quam Propheta respiciebat, cada reuera in Christum. Alter idipsum dixit Richardus Victorinus lib. i. de Emmanuel. cap. 12. affirmans, nomen *Emmanuel* esse substantium, non nuncupatiuum; & eum qui nuncupatio Iesus dicitur, substantiuè dici Emmanuel. Sensus est, eum qui nomine proprio quo ab aliis internoscitur in vnu communis, non est denominatus *Emmanuel*, re ipsa fuisse Emmanuel; idque est vocari tales, ex vnu Scriptura. Ut Isaiae 9. vocabitur admirabilis, *Dux fortis, consiliarius, princeps pacis*; id est eis re ipsa quod continetur nitionibus que subiiciuntur his vocibus. Gabriel quoque in allocutione Deiparae, *Filiu* (inquit) *atipimi vocabitur*, id est erit. Tandem Apostolus, *In Isaac vocabitur tibi semen*; id est benedicta illa generatio quam Deus tibi spopondit, erit ex Isaaco. Nimurum Scriptura que Dei idioma continet, vñspat dici & vocari, proesse: quia apud Deum, res non se habet ut apud nos, qui plerumque altera res denominamus, quam reuera se habeant, ita ut non semper contingat quod Autor libri de Oper. Christi Catilin. in Prologo ait, [non debeat impositorum nominum, secundum sensum, sutorum effectuum certitudine:] sed plerunque aliud ferat nomen ab homine impositum, aliud re ipsa subfit. Exemplo est Abaddon, quod nomen sonat *Patris pacem, seu gaudium*; & tamen fuit Partis cordium, & luctus æternus. Adonibesec quoque, ex Hieronymo lib. de nom. Hebt idem est quod *situs fulminis*, id est potentissimus & invictissimus; qui tamen ludibrio hostibus fuit. Ex humilitate S. Chrysolomus homil. 5. in Acta, idem de suo nomine professus est, dicens, *vocor Ioannes, sed non sum Ioannes*, quia enim *Ioannes* significat gratiam, atque ad eò insinuat, hominem in quem cadit, abundare gratia, negavit S. Chrysolomus se esse quod dicebatur, hoc est *Ioannes*. Nominari igitur ac vocari isto aut illo nomine, est plerunque aliquid evanidum, quia non raro homines vacua nomina portant, ut dicit S. Bernardus serm. de Circunc. At apud Deum, atque ad eò in scriptura qua diuinum idioma conscripta est, idem sunt, *vocari & esse*. Deo quippe facilimum est excipi & prefare, quod dicit, non item hominibus. Itaque vocari *Emmanuel*, idem re ipsa est, quod esse *Emmanuel*, qualis reuera fuit Christus, tamen si cortex illius vocis, discepit a nomine quo passim denominatus est tanquam propriis, & nuncupatiuo, ut Richardus Victorinus loquebatur.

Recidit in propositam difficultatis predictæ enodationem, responsio exhibita à S. Chrysolomo homil. 5. in Matth. vii. obseruatur Euangelistam, Prophetam Isaiae de nomine Emmanuelis ad Christum aptando, tenuisse adhibito verbo pluralis numeri & tertiaræ persona, inde eruit dissolutionem dubitationis motæ à Iudeis. [Quid ergo (inquit) hoc oraculo (Isaiae per Matthæum allegati) p[ro]x[im]u

prædictum est: Ecce Virgo in utero habebit & paries filium & vocabunt nomen eius Emmanuel. Et cur, inquires, non est hoc nomine, id est, Emmanuel, sed Iesus Christus vocatus. Quia scilicet non dixit, vocabis, sed vocabunt: populi sine dubio, & ipse exitus rerum hic enim ab effectu nomen imponitur. Est enim mos Scripturæ, eventus rerum, ponere nominum loco. Quid enim est aliud, vocabunt nomen eius Emmanuel, nisi videbunt oculi mortaliū, Deum inter homines versantem; qui & si ante cum hominibus fuit, non tamen aperterē, tamque manifestē: Quod si hoc loco Iudei impudenter repugnat, rogabimus eos, quando igitur puer vocatus est, velociter spolia detrahe, cito pradare? Nequaque eum hinc habent quod respondere possint. Cur igitur Prophetæ dicebat, *voca nomen eius, velociter spolia detrahe, cito pradare.* Quoniam illo utique nō, detractio spoliorum facta est, atque populatio. Merito igitur res quae sub eo tanta contigit, ipsi tanquam nomen impoſuit. *Ei ciuitas* (inquit,) *vocabitur ciuitas iuſſie, mater ciuitatum fidelis, ion.* Nec tamen inenim quodlibet aliquando *ciuitas iuſſie* nomina fuit, sed in Hierusalem semper appellatione per mansit. Verum quia istud euenerit in melius populi moribus conuerſis, ciuitatem ita predixit vocandam. Cum enim talis aliquid acciderit, vt is per quem id effecit sit, aut qui eius fructum perceperit, ex facto quod ex nomine clarius indicetur, nomen eius appellat ipsam rei, quae facta est, ventram. Non ait, nomina lāpe peti ab eam, etiam postea subsecuto, de quo fusè idem Chrysostomus t. S. Græcol. tom. 7. ad diuinam in Genes. (id enim tametsi verum est, illud pertinet;) At ergo, ipsam rei veritatem, pleniusque usurpari pro rei nomine: id que significatum esse per verbum plurale *vocabant*, à Matthæo adhibetur. Nam si profite voluisse, nomen Christi proprium, dicitur *vocabis*. Hanc Chrysostomi doctrinam, sub his illuftrat Ianuenius c. 7. Concord. & quæ quadrat ea doctrina loco Esaïæ, tamē apud eum non habetur *vocabunt*, sed *vocabit*, in singulari numero. Idem quippe, *vocabit* Emmanuel, (utique à populo,) atque *vocabit*, scilicet populi. Quanquam Ianuenius suprà, putat mendosè apud Esaïam legi *vocabit*; legendūmque esse *vocabit*, vel *vocabit*, vt se vertisse restatur. Hierony. in Commentatio quod referunt ad Sion sive Hierusalem, cum qua agebat Esaïas. Sensus est plane idem.

Notio nominis Emmanuel Nobiscum Deus, ac primū per coniunctionem hypothaticam.

Sic discussa difficultate aduersus nomen hoc attributum *Emmanuelis*, Christo accommodandum, progedior ad notionem subiectam nominis *Emmanuel*, quæ apud Euangelistam, his verbis traditur. *Vocabunt nomen eius Emmanuel, quod est interpretatum, nobiscum Deus.* Tamen si enim Matthæus, iuxta probacionem sententiam, Hebraicè scripsit,

potuit tamen aliis item Hebraicis verbis enucleare Hebraicā vocem compositam, cuius notio minus obvia esset apud plerosque: præsertimque, vt ex subiecta notione intelligeretur, nomen *Emmanuelis* esse appellativum. Nam si esset proprium nomen, absurdè & extra rem allegatus fuisset locus Esaïæ, quæ est longa de hac re ratiocinatio Abulensis in cap. 1. Matth. quæst. 44. Has obscasas, adhibuit Matthæus interpretationem nominis *Emmanuel*, si tamen ipse eam adhibuit, & non potius Interpres, iuxta doctrinam Maldonati Præfat. in Euang. cap. 5. contendens, quoties in Scriptura habetur similis aliqua interpretatio nominis, id esse additamentum factum à Sacro Interpretatore, non ab ipso Scriptore Canonico appositum. Ut cum Genes. 35. dicitur, *vocavit nomen eius Benoni, id est filius doloris mei*, hæc interpretatione videtur addita à Latino Interpretore; nec sanè est in textu primigenio. Idem videtur de eo additamento Exodi 16. *Manu, quod significat, quid est hoc?* Clarius Apocal. 9. vbi dicitur, *nomen illi Hebraicè Abaddon, & Græcè non en habet Apollyon, & Latinè habens nomen exterminans.* Quæ latine enucleatio Græcæ & Hebraicæ appellationis, est à Latino Interpretore, etiam in Græcæ interpretatione vocis Hebraicæ, est à Ioanne, qui Græcè scribebat: quotidianum enim est, vt Scriptor voces exoticas quas forte adhibet, vertat in voces eius idiomatici quo scribit. Sed siue ab Interpretate Sacro, siue à Matthæo ipso, habemus propostam interpretationem vocis *Emmanuel*, notio huius vocis, ista est quæ apud Matthæum legitur, *Nobiscum Deus.*

Bellam contrapoitionem Christi & Adamī à Deo cœlesti obseruat circa hoc Richardus Vistor. lib. 1. de Emman. cap. 10. verbis illis. [Vbi notandum, quod non dicitur de Deo, quod nos simus secum: sed è conuerso de nobis dicitur, quod ipse sit nobiscum, vt intelligamus, non quasi hominem reuersum ad Deum, sed Deum quasi è vestigio hominē secutum usque in exilium, sicut scriptum est; *vistit nos oriens ex alto.* Quod dicitur homo perdidit in primo homine, scilicet *cum Deo esse*, hoc videtur in nouo hoc homine recuperasse.] Necdum tamen exhausta est notio nominis *Emmanuel*. Duplici enim ratione Deus dici potest nos sequi, vt opitulet, & mentes apprehendat; siue duplici ratione dici potest, *nobiscum esse*. Primum potest esse nobiscum per opem & protectionem; quæ ratione passim Scriptura, ait Deum esse cum homine in tribulatione. Secundū potest Deus esse nobiscum per substantialiem unitiōnem, & coniunctionem hypostaticam. Ptiore modo, vocem *Emmanuelis* interpretabatur Nestorius, & pro mote Hæreticorum, Scripturarum suffragium ad eum sensum stabilendum adducebat. Dixit enim Deus ad Iosue, *sicut eram cum Moysi, ita ero & tecum.* Neque tamen Deus, aliter cum Moysi aut Iosue fuit, quam per consilium, & directionem, ac protectionem. Verum modus ille quo Deus fuit cum Moysi & Iosue, longè inferior fuit, eo modo quo Deus factus est nobiscum per carnis suscep̄tionem.

nem. Et idcirco nemo eorum cum quibus Deus dicitur est esse , retulit nomen Emmanuelis, præter Christum cum quo Deus fuit secundo modo proposito ; nempe per hypostaticam Dei Verbi cum nostra humanitate coniunctionem. Argumentatio est S. Cyrilli in Scholiis de Incarnatione. Vnigen. cap. 2. qui concludit. [Ergo nobiscum factum esse dicimus Deum Verbum, ex tempore, quo dicit Baruch, in terra visus es, & inter homines conservatus es. Et quantum quidem ad Dei naturam pertinet, non erit nobiscum. Multum enim inter se inter diuinitatem & humanitatem, & ingens est nimis differētia naturalium. Denique etiam diuinus David ad proximitatem mysticam , scilicet Deum Verbum, quod nondum ad nos venerat , vocabat dicens in spiritu, ut quid Domine discessisti longè? Despis in oportunitatibus , in tribulatione. Ergo non iam longè discessit , sed nobiscum fuit ; & conspectus est homo in terra, Christus verè, & Emmanuel , eundem nobis filium designans.] eadem repetit c. 6.

Deinde per conuersationem plena redemptio opportunam.

Ad eam primariam Dei nobiscum existentiam, conseqvens fuit, ut insuper Deus nobiscum esset per conuersationem, vt notauit S. Augustinus serm. 8. de Temp. [Emmanuel (inquit) interpretatur : nobiscum Deus. Ergo Saluator noster , ab effectu rerum etiam hoc nomen accepit, vt vocaretur nobiscum Deus. Et ipse tunc Deus, cum omnibus nobis esse dignatus est , quando suscepit hanc carnem, vt per hominem qui visibilis erat , conuersari videretur in terris. Sic enim Hieremias Propheta promiserat , dicens, hic est Deus noster , & non affimabitur aliud ad eum. Hic inuenit omnes viam disciplinae, & tradidit illam Iacob puer suo , & Israël dilecto suo. Post hec in terris visus es, & cum hominibus conuersatus es. Vnde & ipse Dominus ad discipulos suos in Evangelio dicit , tanto tempore nobiscum sum, & non cognovisti me ? Addit mox S. Augustinus, si respiciamus ad geminam causam propter quam Deus dignatus est nobiscum esse, non fore dubium quin verè impletum sit Propheticum oraculum , de Deo facto nobiscum. Fuiimus enim à Christo saluandi, exhibita Deo satisfactione pro nobis; & fuiimus etiam erudiendi. Ad quæ duo præstantia, necessarium fuit, & Deum nobiscum esse per susceptionem humanitatis ab hypostasi verbi , quia homo purus non potuisse satisfacere Deo lale, & Deum item nobiscum esse per conuersationem visibilem , sine qua non fuisset idoneus Magister. Ex eodem porrò discursu habetur, Deum ita fuisse nobiscum per substantialem coniunctionem & conuersationem, vt tamen non fuerit in nostris defectibus & imperfectionibus moralibus, sed manserit illimis ac purus, etiam in humanitate affumpta. [Dignatus est (inquit S. Augustinus serm. 5. de Temp.) venire per Israël, & fieri Emmanuel nobiscum Deus in carnis infirmitate , non nobiscum in cordis iniquitate , accedens ad nos per id quod assumptus ex nostro ; & liberans nos per id

quod mansit in suo.] Nempe non tantum manens Deus , sed etiam manens purus ac nitens, qualem decebat esse hominem Deum. Nec sāne finis ob quem Deum voluisse esse nobiscum diximus , exigebat vel etiam ad rem matrem ignorantiam. Quare satis sufficeret nobiscum absque peccato.

Ex dictis etwendum est, cur S. Cyrillus in Scholiis de Incar. Vnigen. cap. 3. dixerit, tandem esse Christum dici Iesum , ac dici Emmanuelem . Non ait , utrumque nomen esse idem. Nam reuera formaliter loquendo, aliud est, esse Iesum, sive Salvatorem, ac Redemptorem ; aliud , esse Deum nobiscum. Radicaliter tamen, sive spectato eo quod involuitur in nomine Redemptoris , & propri quod Deus nobiscum esse voluit, tandem est unum nomen atque alterum. Deus enim principaliter decretum venire ad nos , & esse substantialiter nobiscum , ut redimeret sibi populum acceptabilem : quod exequi nequivisset, nisi Deus fuisset. Nam satisfactione pendenda ad hominis redemptionem ex iustitia , non potuisse exhiberi à pura creatura, neque à Deo in sua iusta diuinitate spectato. Itaque ad exhibendum litem nobis necessarium , & reparandum prout necesse erat, iuriam diuinam , oportuit Deum Salvatorem , esse nobiscum per uniuersum hypostaticam cum humanitate. Atque ita tandem sunt Iesu , sive Salvator , & Emmanuel nobiscum Deus, perfectissimo modo , ut recte dicit S. Cyrillus , & præuenerant Tertullianus lib. 3. contra Marcio, cap. 12. & Lactantius lib. 12. contra Marcio, cap. 12. Nec puto aliud voluisse Abulensem in cap. 1. Math. ad illud, & vocabulum eius Emmanuel ante questionem 44. cum dixit, Iesum & Emmanuel , esse idem nomen. Senus enim debet esse , tandem ferre unum nomen atque alterum , & virtutique notiones nexus esse ac complicatas; quatenus notio nominis Iesu , nempe esse Salvatorem, præsupponit notionem nominis Emmanuel, quæ est, esse Deum nobiscum , & ad eam conseruitur, vt proprietas ad radicem.

Bona fortuna Romana in finem,
imago Dei nobiscum.

Videor in hac Dei nobiscum existentia, agnoscere veritatem fabulæ, imo impietatis, ac Idolomania Romanæ , cuius menio est apud Clementem Alexandrinum. In Propterea. Deam quippè apud eos maximam , nempe Fortunam, cuius esse censebant prosperos eventus ac res secundas, collocabant in flexu illo. Fortunam porrò prosperant, seu terum ex voto fluentem cursum, abiisse Romanis, vt & à Græcis, significaram esse per hoc quod est, Deum secum habere , vel Deum esse cum aliquo, multis profanorum Scriptorum locis illustrat Erasmus Chiliade 3. cent. 1. Adag. 78. quod est ov̄, & & , vel cum Deo. Nec abhorrent ab eo loquendi modo , Scriptura, in quibus ad significandem omnia alicui prospere cessisse , s̄p̄ legimus , erat Deus cum eo, quod Ethnici aliter dixissent, erat fortunatissimus. Itaque haud abs te aleterni , agnosci

Christus Emmanuël.

41

posse affinitatem aliquam inter notionem
Emmanuēlis, quæ est, nobis *cum Deus*, & bo-
nam fortunam generis nostri. Nec Theolo-
gi valde refutabuntur, quibus bona fortu-
na nostra Deus est, cum primam cogita-
tionem, & præsertim in supernaturalibus,
hoc est, primum gratia tactum, aiunt se à
bona fortuna, idest à Deo, quem Proclus
in Timæum, affirmat esse verè fortunam
nostram. Ita pōr̄d habet quod de maxima
illa Romanorum Dea, Fortuna, tactum
à Clemente est; & miror ab iis qui de For-
tuna Deo collegere permulta, faisse præ-
teritum, vt rite Gyraldo Syntag. 15. &
ab Alexandro Neapol. lib. 1. Genial. cap.
13. Fortune Regia, (sic enim cognomina-
bile,) statuam auream collocabant in fi-
mato, in sterquilino sīs ἀρρεφόρα καὶ
κυνόν. Quia verò ex Spartiano & Ca-
piolino constat, eam Fortunæ statuam
alleviari solitam in cubiculo Imperato-
ris ad eius usque obivium, nec inde edu-
candum priusquam ad successorem transfe-
re dicit: (singulare quippe fuit, quod Se-
nus cum geminati eam statuam man-
dasset, ut geminis liberis Caracallæ ac Ge-
niaco pieto esset, idque se præueniente morte
num allecturatum videtur; edixerit, vt
alternatim die vna apud vnum è liberis, alte-
ri apud alium alleviaretur, sicutque quot
diebus, transferretur statua:) Quia in-
quam predictorum Historicorum testifica-
tione compertum habemus, auream Fortu-
nae Regia statuam, in Imperatoris cu-
biculo fusse afferuam, faceti cogimus,
sterquilinum illud in quo collocatam Fortu-
nae statuam ait Clemens, fusse quod
ijs Graecæ voces ferunt, ἀρρεφόρα καὶ
κυνόν, fœcissum sive latrinas intra cubi-
culum Imperatorum collocatas, eivè
continentes, ita vt pars cubiculi censem-
ti possent. Placuit autem afferuari ibi
Fortunam Regiam, sive vt est moni-
mentum, è quā humili fortuna seruius
Tullius, cuius id esse inuentum credi-
tur, proiectus est ad regnum: sive vt con-
faret, Deum qui è stercore eleuat pau-
perem, id quod de plerisque ævi sui
Regibus & Imperatoribus testatur Origenes
1.1. contra Celsum, posse vicissim ad sterqui-
linum redigere Reges male moratos, &
conditum suis obleitos.

cem (vt Palamas in Prosopon. loquitur duo illa fœtus loca sepulchro per Abrahamum coempto compones) videoſ irreuerentiū quām pro locorum illorum sanctitate compellate. Sed totum Christi dedecus ut est apud Tertullianum lib. 2. in Marcio cap. 27. Sacramentum est humanæ salutis : nec est quod erubescamus profiteri , quod Deus non erubuit pro nobis suscipere. Lubens ac volens prædicto , B. Virginem ratione veti quo Deum corporatum exceptit , esse domum auream nitentissimam & purissimam , ea ade pellacidiorem , quam Nero autore Plinio lib. 36. cap. 22. Fortuna struxit , auream totam , cui columnæ ex phengite lapide perspicuo , erant profenestræ. Sunt apud partes innumerata sanctissimi illius veti decora quæ collegimus libro 3. seccio. 2. cap. 5. Et nihilominus (proh Dei demissionem hominis causa !) spectata naturali conditiōne feeminei corporis , illa corporis veluti sentina , in sexu molliore , quantumvis ritè composito , fordere solet illuie aliqua excrementaria , plus minus ve abundantia , & plus vel minus ibi hærente , pro varietate dispositionis corporeæ & rectionis qua vita exigitur. Nec dubitat Abulensis ita rem se habuisse in B. Virgine , ut videat apud eum est in cap. 12. Ierit. à quæst. 7. Iuxta probatiōrem vero sententiam , quæ eam illuiem à Deipara aleget , & meritò ut alibi monstrandum est , potest nihilominus verum manere , quod Christus ratione huius sui primi loci fuerit in sterquilino ; quatenus nisi Deus speciali providentia eam feculentiam feemini omnibus communem , à Sanctissima Parentis sua vetero auertisse , contigisset illi ea in parte secundam aliarum mulierum confutendinem. Et quamquam in B. Virgine quia aberat ab omni feculentis & poculentis immoderatione , fatendum est , eam humorum aliunde illuc aduentientium conflugem , etiam seclusa alia extraordinaria Dei providentia , & exiled , & haud diuturnam , nec ad faciem vsque præ situ & corruptione , ut alias mulieribus assolet progredientem , fuisse futuram : Tamen subito locorum illorum , ubi alibi adeo inquinatorem atque feculentium , etiam si ab eis in hoc individuo omnem illuiem ex specialissima providentia deterans admittamus , sufficere videtur , ad concordantem Ecclesiæ admirationem , qua obstupuit collaudans Dei Verbum , eo quod non horreuit Virginis virtutem ; quippe qui ex suis naturali conditione dispositione in feemineo corpore , et vel sterquilinum quodpiam atque finetum , etiamsi in hac persona sit undeconque intensus ac purum. Sicut si Rex secessum vel nondum conspurcatum , vel præpurgatum subiicit , & ibi hareret ad nonnihil , diceatur incoluisse secessum toto illo tempore. Iterum dico. Non erubesco indecorum & sordens vocabulum ysurpare , agendo de patente Sanctissima , quod ita sit necessarium ad explicandum summum decorem benignitatis Dei in nos , quæ nullibi micat luculentius .

ac ne in cruce quidem, iuxta doctrinam S. Chrysostomi Orat. de S. Philogonio, quod tanto magis se deierit Christus subeundo mulieris vterum p̄r subitione crucis, quanto plus distat Deus ab vtero mulieris, quam homo à patibulo. Ut ut vero de pleno nitor & exquisitissima munditia Virginorum locorum statuatur, vicinia maternorum excrementorum ē cibi reliquiis, satis superque esse potuit ad idem argumentum denominandi Christum, pro nobis demissum ad sterquilinium usque. Vetus enim quo infans abdatur, incumbit maternis intellinis, quibus ea materna fœculentia, donec excernatur, velut in sterquilino continetur.

Locus alter proximus & immediatus, quo Christus intra maternum vterum oboluerebatur, aqua suppedat fundamentum affirmandi, bonam vniuersi fortunam, Christum Dominum, quo tempore in materni vteri finu delituit, fuisse in sterquilino. In ea enim interior spelunca, (ut cum Palama loquebamur, hoc est intra secundinas per totum tempus commorationis Christi in utero, afferuabant excrements, que in Christo, vt in aliis sc̄tibus, sin minus tanta & tam foeda, attamen aliqua exercebantur, & in cysti fortui apposita, hærebant durante illa mora; quod est defigi in fecibus suis. Itaque haud abs re dixisse videor, nomine Emmanuelis, seu Dei nobiscum, ad nostras inquam fortes & communem materiam, ac communia initia deducti, exprimi quod Romani de Deo maximo bona omnia causante, ignorantes afferuerunt, ad sterquilinum deducto.

*Vsus doctrine de Christo Emmanuele,
sue Deo nobiscum.*

Est haec seges uberrima insignium affectuum, & luculentis vsus doctrinae, ex nomine Emmanuelis, & subiecta ei notione. Et in primis, agnoscenda est cum suauissimo sensu pietatis, dignatio Dei: quod non possum melius, exequi, quam verbis Richardi Victorini lib. 1. de Emman. cap. 19. [In hoc puer recuperauit homo honorem suum; Ipse est qui abstulit opprobrium nostrum. Sed quale (inquit) opprobrium? Homo cum in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Factus est autem homo ad imaginem & similitudinem Dei; Grandis honor. Sed homo non intellexit, ideoque despexit. Despectus vero, atque reiecta similitudine Dei transfigurauit le ad similitudinem iumenti. Ecce quale dedecus, iuxta magnitudinem honoris, magnitudo dedecoris, inde opprobrium, inde improperium, & iuste iam quidem opprobria exprobriatum ceciderunt super eum. Merito ergo clamat. *Affer a me opprobrium, & contemptum.* Penset homo pietatem Dei si possit. Contemptus a nobis, contemptum nostrum sustinere non potuit. Despectus ab homine, despiciens opprobrium portare non sustinuit. Reiecit homo ad quan formatus est similitudinem diuinam: Deus ē vestigio conformauit se

ad illam ē qua homo transformauerat se similitudinem humanam: o qualis refomatio; o qualis deterio exprobationis, transformatum similitudinem iumenti, habere iam Deum similem sui. Ecce ad exterrendum opprobrium nostrum, Deus Dei filius factus est nobis Emmanuel, comedens mel atque buriram, vt iuxta similitudinem hominum sciret reprobate malum, & eligere bonum. Cesset ergo iam vetus opprobrium, cesset illud antiquum improprietum. Ecce enim audio vnam aliquam ex tribus in Tritiate personis, personatae in voce exprobationis; Ecce Adam factus est una quasi eximis. Merito certè exprobraitis; sed nunquid exprobriatur estis. Certè si dicitis ironice, quia homo factus est quasi unus ex nobis, nos cetero dicemus tam fidenter, quam veraciter, quia Deus factus est quasi unus ex nobis. Dicatum est illud, & merito, cum exprobrazione. Dicamus nos iam istud cum gratiarum actione. Dicatum est illud in voce exprobantis & obloquentis; dicamus modò istud in voce exultationis & confessionis.

Dignissimum præterea ac justissimum est, vt si Deus ad nos deuinciendo & a cunctis copulandois sibi, voluit esse substantialiter nobiscum, nos item finus cum Deo quam possumus præstantissimo modo; id est per affectum incensissimum, sive efficaciam Dij, vt ille homo effectus est. Nam quam longe sublimior est modus quo dignatus est nobiscum esse, quippe substantialiter cum esse Deum per affectum, (quod unum possumus cum Dei gratia,) si tantum aliquid accidentarium, tamen simulamus illum longe præcellentissimum effendi modum, cum nititur coniungi Deo quam præstansissimo modo possumus; etiam si is modus sit tantum accidentarius. Hunc esse finem aduentus Verbi in carnem, vt factus substantialiter sive hypostaticus homo, facere nos, quam optimè licet Deos, afferit S. Leo serm. 6. de Natiuit. Dom. cap. 2. & idem pulcherrime plane docet Origenes homil. 1. in diuersos, quem ex presbit. S. Chrysostomus homil. 10. in Ioan. Alios in eam rem Patres, protuli lib. 3. sect. 1. cap. 1. in fine. Ideo esse signum quod Deus Isaia 7. se exhibitorum dixerat, tradit Richardus Victor. lib. 1. de Emman. cap. 12. & simile est quod idem lib. 1. cap. 20. haber ad Deo ad boni & malitientiam demissio, vt homo similiter ac Deus, disceret scire bonum & malum; hoc reprobando, illud solum amplectendo.

Est præterea quod considerato hoc Dei aduentu vt esset nobiscum, exultemus & gaudemus, certi deinceps & securi de vita eternâ. Bellabat olim Israël cum Philistinum, & iussum est afferri arcum Dei in castra. Tanta vero fuit populi exultatio in aduentu arca, tanta è contrario Philistorum consternatio, vt isti auctum de se placuisse putarent, illi gelitent roti, nec possent intra clausa pedorum continere exuberantem levitatem. Multo plenior nobis est gaudij materia, ex hac Dei nobiscum inexistentia, quanto plus est arca vna humanitatis, & eam sanctificans substantialiter Verbum, quam lignea arca.

Iraqus

Itaque multo iustius quam illi, de victoria & clade inimicorum concipere possumus ac debemus spem bonam, audacter in eos intortis verbis illis extirpationis apud Esaiam ap. 8. in persona nostra. *O Emmanuel;* (Ita enim connectit ibi S. Cyillus affectum exultantis Ecclesie, quem passim Latinis censent esse affectum gementis, nemum cum praecedentibus quibus clades terre deseribitur;) *O igitur Emmanuel,* id est Deus nobiscum. Jam concurrete, prot liber, in nos. & infesta iruita hostiles acies. *Congregamini populi, & vincimini, & audi eminera procul terra; confortamini & vincimini, accingite vos & vincimini.* Inite consilium & dissipabitur: loquimini verbum & non fiet, quia nobiscum Dens. Exclusa plane est per hanc Dei benignitatem omnis timor, & desponsionis animi, ob impetus hostium, & dolos aut vires eorum. Ad hanc exultationem ex Dei ad nos descensu,

prouocat Christianos S. Leo serm. 5. de Natiu. Dom. cap. 2.

Erigimus hinc quoque, ad fiduciam de regressu in patriam celestem, ut sicut Deus ad nos venire voluit, & substantialiter ac per cohabitationem & conuersationem nobiscum esse; ita & nos regrediamur per eum, in celum veram patriam nostram e qua exulamus. [Emmanuel noster (inquit Richardus Victorinus lib. 1. de Emman. cap. 1. 2.) factus est nobiscum, non solùm nostræ susceptione naturæ, verùm etiam cohabitatione peregrinationis nostræ. Sed eus quæso Deus hominem prosecutus est usque in exilium, nisi ut eum post se reuocaret ad regnum? Habeimus ergo certissimum repatriandi signum, familiare illud in hac nostra peregrinatione diuinæ cohabitationis contubernium.] Et hinc maximè Christianum erigit, eique gratulatur S. Leo ser. 2. de Natiu. Dom. c. 5.

